

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Zasady otrzymywania dopłat bezpośrednich a obowiązek spełnienia przez gospodarstwo zasad wzajemnej zgodności, ze szczególnym uwzględnieniem programów zwalczania chorób zakaźnych

Poradnik dla rolników

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:
Europa inwestująca w obszary wiejskie.”

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach działania „Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie”
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
wydana w ramach operacji szkoleniowej – umowa nr 575/2010

Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Warszawa 2010

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2007-2013

**Przygotowano w CDR O/Radom
przez zespół autorów Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie**

Konsultacja merytoryczna:
Departament Płatności Bezpośrednich
Wydział Wymogów Wzajemnej Zgodności:
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
I. OCHRONA ŚRODOWISKA	11
I.1. Ochrona dzikiego ptactwa	11
I.2. Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	12
I.3. Ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne	15
I.4. Ochrona środowiska w szczególności gleby w przypadku stosowania osadów ściekowych w rolnictwie	18
I.5. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego	21
II. ZDROWIE PUBLICZNE LUDZI, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN ORAZ IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT	24
II.1. Identyfikacja i rejestracja zwierząt	24
II.2. Zdrowotność roślin	27
II.3. Zdrowie zwierząt	28
II. 3.1. Zakaz stosowania niektórych związków o działaniu hormonalnym lub tyreostatycznym oraz β -agonistycznym	29
II. 3.2. Zapobieganie, kontrola i zwalczanie niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (TSE)	30
II. 3.3. Choroby zakaźne zwierząt	33
II. 3.4. Choroby zakaźne w wymogach wzajemnej zgodności	36
II.4. Bezpieczeństwo żywności i pasz	37
II.4.1. Bezpieczeństwo pasz	37
II.4.2. Bezpieczeństwo żywności	41
III. DOBROSTAN ZWIERZĄT	48
III.1. Ogólne wymagania dotyczące ochrony zwierząt gospodarskich	48
III.2. Minimalne wymagania w zakresie ochrony cieląt	52
III.3. Minimalne wymagania w zakresie ochrony świń	54
IV. DOBRA KULTURA ROLNA	61
IV.1. Erozja gleby. Ochrona gleby przez zastosowanie odpowiednich środków	61
IV.2. Substancja organiczna gleby. Utrzymywanie poziomów substancji organicznej gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków	62
IV.3. Struktura gleby. Utrzymanie struktury gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków	64
IV.4. Zapewnienie minimalnego poziomu utrzymania oraz przeciwdziałanie niszczeniu siedlisk naturalnych	64
IV.5. Gospodarka zasobami wodnymi	65
IV.6. Ochrona trwałych użytków zielonych	65
V. ZAŁĄCZNIKI	

Nr 1. Współczynniki przeliczeniowe sztuk zwierząt gospodarskich na DJP	66
Nr 2. Sposób obliczania rocznej zawartości azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych w gospodarstwie rolnym	67
Nr 3. Przykład umowy na zbytnawozu naturalnego	69
Nr 4. Bilans azotu w gospodarstwie, wykonany metodą „na powierzchni pola”	70
Nr 5. Przykład planu nawożenia	71
Nr 6. Przykład ewidencji stosowania środków ochrony roślin	72
Nr 7. Przykład ewidencji stosowania środków biobójczych	73
Nr 8. Przykład dokumentacji dotyczącej wprowadzania pasz do gospodarstwa	73
Nr 9. Przykład dokumentacji dotyczącej wydawania pasz z gospodarstwa	73
Nr 10. Przykład dokumentacji dotyczącej stosowania nasion genetycznie modyfikowanych	73
Nr 11. 12. Przykład dokumentacji dotyczącej sprzedaży i zakupu żywności, surowców do produkcji żywności	74
Nr 13. Wzór ewidencji leczenia zwierząt	75
Nr 14. Wzór zgłoszenia do Powiatowego Lekarza Weterynarii jako podmiotu działającego na rynku pasz	76

WPROWADZENIE

Reforma Wspólnej Polityki Rolnej z 2003 roku zasadniczo zmieniła sposób wsparcia rolnictwa w Unii Europejskiej. Wprowadzono tzw. Płatność Jednolitą (SPS), która zastąpiła **większość** dotychczasowych płatności bezpośrednich¹, specyficznych dla poszczególnych rodzajów produkcji rolnej. Płatność jednolita oddzielona od struktury i wielkości produkcji (*decoupled*) daje rolnikowi wolny wybór w produkowaniu tego, czego potrzebuje rynek, jednocześnie zapewniając mu niezbędny poziom dochodów. Otrzymanie tej płatności nie jest już zatem związane z prowadzeniem określonej produkcji, ale zostało uzależnione od spełnienia przez rolników szeregu wymagań dotyczących:

- utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w **Dobrej Kulturze Rolnej zgodnie z ochroną środowiska** (Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC) określonych w załączniku III do rozporządzenia Rady nr 73/2009²
- **podstawowych wymogów z zakresu zarządzania** (Statutory Management Requirements – SMR) określonych w załączniku II do rozporządzenia Rady nr 73/2009.

Powyższe wymogi składają się na jeden mechanizm noszący wspólną nazwę **zasady wzajemnej zgodności** (ang. *cross-compliance*). Zasada wzajemnej zgodności oznacza powiązanie wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich, a także płatności z Osi II PROW 2007-2013³ w przypadku działań rolnośrodowiskowych, gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), a także zalesiania gruntów rolnych, ze spełnianiem przez beneficjentów określonych wymogów.

Wymogi te zostały podzielone na trzy obszary:

Obszar A, który obejmuje:

- Identyfikację i rejestrację zwierząt,
- Zagadnienia ochrony środowiska naturalnego.

Obszar B, obejmujący:

- Zdrowie publiczne,
- Zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób,
- Zdrowotność roślin.

Obszar C, w którym zawiera się:

- Dobrostan zwierząt.

Wymogi wzajemnej zgodności dotyczące zarządzania gospodarstwem nie są nowymi przepisami stworzonymi dla celów reformy WPR. Są to przepisy, których stosowanie jest obecnie obowiązkowe dla wszystkich gospodarstw. Nowym elementem jest powiązanie wysokości przyznawanych płatności bezpośrednich z przestrzeganiem tych przepisów.

¹ W celu utrzymania produkcji rolnej w niektórych regionach, gdzie ma ona znaczenie ze względów społecznych, ekonomicznych lub środowiskowych państwa członkowskie mogą zachować część płatności związanych z produkcją (patrz rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1290/2005, (WE) nr 247/2006, (WE) nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1782/2003.

² Rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającego określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniającego rozporządzenia (WE) nr 1290/2005, (WE) nr 247/2006, (WE) nr 378/2007 oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1782/2003 (Dz. Urz. UE L 30/16 z 31.1.2009, z późn.zm)

³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz.U. L 277 z 21.10.2005, z późn.zm.).

W państwach UE-15 system kontroli przestrzegania zasady wzajemnej zgodności był wdrażany stopniowo w latach 2005-2007.

W państwach członkowskich, które przystąpiły do Wspólnoty 1 maja 2004 r. (nowe państwa członkowskie), mechanizm ten był ograniczony do kontroli przestrzegania utrzymywania gruntów w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska. Natomiast pozostałe wymogi wzajemnej zgodności wdrażane są stopniowo. W Polsce **od 1 stycznia 2009 roku obowiązują wymogi z obszaru A**, wymogi z **obszaru B obowiązują będą od 2011 r.**, natomiast wymogi z **obszaru C zostaną wdrożone w 2013 r.**

Sankcje za nieprzebrzeżenie zasady wzajemnej zgodności

W przypadku nieprzebrzeżenia zasady wzajemnej zgodności konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich. Wymiar sankcji za nieprzebrzeżenie norm i wymogów uzależniony od wielu czynników.

Podstawowe rozróżnienie to niezgodność z przepisami wynikająca z:

- zaniechania rolnika (nieumyślność),
- winy rolnika (celowość).

W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wynika z **zaniechania** ze strony rolnika, obniżka ta będzie z zasady stanowić 3% całkowitej kwoty płatności bezpośrednich. Jednakże na podstawie raportu z kontroli może zostać wydana decyzja o obniżeniu wielkości potrącenia do 1% lub zwiększeniu go do 5% całkowitej kwoty lub, w określonych przypadkach odstąpieniu od nałożenia jakichkolwiek obniżek.

W przypadku, gdy rolnik **celowo dopuści** się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20% całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w protokole z czynności kontrolnych, wydać decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15% lub, w określonych przypadkach może zwiększyć ten procent nawet do 100% całkowitej kwoty.

W przypadku, gdy to samo naruszenie zostanie wykryte u rolnika w kolejnych dwóch latach mamy do czynienia z tzw. **powtarzalnością**. W przypadku stwierdzenia **powtarzającej się niezgodności**, procent sankcji zostanie pomnożony x 3, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15% całkowitej kwoty dopłat bezpośrednich. Oznacza to, że jeśli np. za pierwszym razem niezgodność karana jest na poziomie 3% obniżki płatności, to w następnym roku sankcja wyniesie już 9% (3% x 3). W momencie gdy sankcja zostanie naliczona w wysokości 15% za niezgodności powtarzalne, beneficjent zostaje powiadomiony, że w kolejnym roku takie naruszenie będzie traktowane jako niezgodność celowa, która jest sankcjonowana bardziej dotkliwie.

Istnieje także tzw. **drobna niezgodność** – czyli naruszenie, które w zasadzie nie powoduje zagrożenia dla środowiska, zdrowia ludzi czy zwierząt i jest możliwe do szybkiego naprawienia. Każde państwo członkowskie samo ustala katalog tzw. „drobnych niezgodności”. W Polsce za drobną niezgodność uznane zostało np. niedokonanie wpisu w ciągu 7 dni w księdze rejestracji bydła, nie oznakowanie bydła w terminie 7 dni poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków lub niekompletność planu nawożenia upraw na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego (OSN). W przypadku stwierdzenia u rolnika drobnych niezgodności:

- podjęcie działań naprawczych, w terminie określonym w raporcie z czynności kontrolnych,
- złożenie do kierownika biura powiatowego ARiMR oświadczenia o zrealizowaniu tych działań, na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję.

W przypadku, gdy rolnik nie usunie stwierdzonych drobnych niezgodności w wyznaczonym terminie, wówczas zostaną zastosowane obniżki płatności bezpośrednich z tytułu stwierdzonych niezgodności.

Wysokość sankcji, czyli % obniżenia płatności, zależy od rodzaju i skali naruszenia norm i wymogów. Aby ocenić skalę naruszenia każda niezgodność oceniana jest pod kątem trzech kryteriów:

- zasięgu,

- dotkliwości,
- trwałości.

Każde z powyższych kryteriów oceniane jest przy zastosowaniu skali punktowej: 1, 3 lub 5 w zależności od stopnia naruszenia. Następnie uzyskane punkty są sumowane i przeliczane są na procentową wielkość obniżki wg schematu zamieszczonego w tabeli 1:

Tabela 1. Wielkość zmniejszenia płatności bezpośrednich, płatności cukrowej, płatności do pomidorów lub wsparcia specjalnego w zależności od liczby punktów przypisanych stwierdzonym niezgodnościom wynikającym z zaniedbania (nieumyślność) i z celowego działania rolnika (celowość).

Suma punktów	Niezgodność	Niezgodność celowa
	% zmniejszenia	% zmniejszenia
3	1	15
5	1	15
7	3	20
9	3	20
11	3	20
13	5	25
15	5	25-100

Źródło: Załącznik 5 i 6 do rozporządzenia MRiRW w sprawie liczby punktów, jaką przypisuje się stwierdzonej niezgodności, oraz procentowej wielkości zmniejszenia płatności bezpośredniej, płatności cukrowej płatności do pomidorów lub wsparcia specjalnego.

W przypadku, gdy kwota sankcji jest równa lub mniejsza od równowartości **100** euro, sankcje nie są naliczane, ale obowiązkiem rolnika jest usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości. Nie dostosowanie się do tych zaleceń spowoduje, że płatność zostanie potrącona w następnym roku.

Szczegółowe informacje dotyczące sposobu oceny naruszeń oraz naliczanych sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów zawarte są w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie liczby punktów, jaką przypisuje się stwierdzonej niezgodności, oraz procentowej wielkości zmniejszenia płatności bezpośredniej, płatności cukrowej płatności do pomidorów lub wsparcia specjalnego (Dz. U. Nr 62 poz.434).

Wymogi i normy (cross-compliance) zostały opisane w niniejszym podręczniku według stanu prawnego z października 2010 roku.

Przewodnik podzielony jest na pięć części. Pierwsze trzy dotyczą wymogów ochrony środowiska, zdrowia ludzi i zwierząt oraz zdrowotności roślin, dobrostanu zwierząt natomiast czwarta dotyczy norm Dobrej Kultury Rolnej zgodnej z ochroną środowiska (DKR).W piątej części przedstawiono przykładowe wzory dokumentów oraz wykazy i niektóre normatywy.

Usługi doradcze dla gospodarstw rolnych dofinansowywane z działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego programem PROW na lata 2007-2013

Rolnicy i posiadacze lasów mogą korzystać z dofinansowania usług doradczych w zakresie⁴:

- oceny dostosowania gospodarstwa rolnego do wymagań wzajemnej zgodności,

⁴ Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2008 roku w sprawie szczegółowych warunków przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego programem PROW na lata 2007-2013 (Dz. U. z 2008 r. nr 78, poz. 470 z późn. zm.),

- sporządzenia planu dostosowania gospodarstwa do wymagań wzajemnej zgodności,
- oraz innych usług doradczych wymienionych w załącznikach do rozporządzenia.

Rolnicy mogą korzystać z dofinansowania jeżeli usługa doradcza została wykonana przez upoważnione podmioty doradcze, którymi są: Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego, Izby Rolnicze oraz akredytowane prywatne podmioty doradcze. Wykaz akredytowanych podmiotów doradczych znajduje się w powiatowych Biurach ARiMR oraz na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: www.minrol.gov.pl.

Wielkość dofinansowania wynosi 80% kwalifikowanych kosztów usługi doradczej. Tak więc udział rolnika w finansowaniu usług doradczych wynosi 20% kwalifikowanych kosztów usługi doradczej + VAT liczony od całkowitych kosztów usługi. Maksymalne kwoty dofinansowania dla poszczególnych usług doradczych określone w rozporządzeniu są następujące:

Maksymalne stawki dofinansowania usług doradczych dla rolników* (w zł)

Rodzaj usługi doradczej	Gospodarstwo z produkcją roślinną i zwierzęcą	Gospodarstwo z produkcją roślinną
Kompleksowa ocena gospodarstwa rolnego w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności	2200	1200
Ocena gospodarstwa rolnego w zakresie spełniania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy	300	150
Opracowanie planu dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności		
Ochrona środowiska na obszarach NATURA 2000	700	500
Ochrona środowiska poza obszarem NATURA 2000	400	250
Zdrowie publiczne	2000	1200
Dobrostan zwierząt	800	-
Dobra kultura rolna	300	300
Opracowanie planu dostosowania gospodarstwa rolnego do zasad bezpieczeństwa i higieny pracy	500	300

Pozostałe usługi doradcze	
Przygotowanie biznesplanu dla następujących działań w ramach PROW 2007-2013 121 - Modernizacja gospodarstw rolnych** 311 – Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	800
Przygotowanie biznesplanu na potrzeby uzyskania kredytu na rozwój działalności gospodarstwa rolnego – w zależności od wysokości w złotych kredytu: do 50000 50001 – 100000 100001 – 1000000 Powyżej 1000000	500 1000 2800 4900
Opracowanie planu działalności rolnośrodowiskowej	3000
Zmiana lub uaktualnienie planu działalności rolnośrodowiskowej	500
Opracowanie planu nawożenia***	250
Opracowanie programu ochrony roślin	250
Ocena poprawności zabiegów ochrony roślin (atestacja opryskiwaczy)	300
Prowadzenie w gospodarstwach rolnych położonych na Obszarach Szczególnie Narażonych (OSN) dokumentacji określonej w programach działań wydanych w drodze rozporządzenia przez dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej – w pierwszym roku	3500
Prowadzenie w gospodarstwach rolnych położonych na Obszarach Szczególnie Narażonych (OSN) dokumentacji określonej w programach działań wydanych w drodze rozporządzenia przez dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej – w kolejnym roku	2500

Źródło: Załączniki do Rozporządzenia MRiRW (Dz. U. z 2008 r. Nr 78, poz. 470 z późn. zm.).

* stawki opłat nie obejmują podatku od towarów i usług (VAT)

** dotyczy planów rozwoju gospodarstwa przyczyniających się do wzrostu wartości dodanej (GVA) w gospodarstwie rolnym

*** nie dotyczy wnioskodawców którzy korzystali z pomocy finansowej na usługę doradczą pn. „Opracowanie planu nawożenia” oraz usługi prowadzenia dokumentacji na OSN

Korzystanie z usług doradczych jest w pełni dobrowolne

Chcąc skorzystać z dofinansowania usługi doradczej rolnik musi złożyć wniosek o pomoc finansową w Powiatowym Biurze ARiMR. Do wniosku musi dołączyć umowę o wykonanie usługi doradczej podpisaną z uprawnionym podmiotem doradczym lub złożyć oświadczenie zobowiązujące do zawarcia takiej umowy.

We wniosku o pomoc rolnik może zadeklarować chęć korzystania ze sporządzenia oceny dostosowania gospodarstwa do wymagań wzajemnej zgodności, sporządzenia planu dostosowania oraz korzystania z innych wyszczególnionych w załączniku usług doradczych.

Rolnikowi przysługuje pomoc finansowa na sporządzenie planu dostosowania do wymagań wzajemnej zgodności, jeżeli uprawniony podmiot doradczy po przeprowadzeniu kompleksowej oceny gospodarstwa

rolnego w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności oraz w zakresie przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy stwierdził niedostosowanie gospodarstwa do minimalnych wymogów w jakimś obszarze. Pomoc finansowa na sporządzenie planu dostosowania przysługuje tylko w tym obszarze, w którym występuje niedostosowanie. Oprócz dofinansowania usługi doradczej dotyczącej kompleksowej oceny dostosowania gospodarstwa oraz sporządzenia planu dostosowania (jeżeli przysługuje) rolnik może skorzystać z pozostałych usług wymienionych w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wysokość pomocy finansowej dla rolnika w ramach PROW na lata 2007-2013 nie może przekroczyć kwoty stanowiącej równowartość 1500 euro.

Rolnik może ubiegać się o przyznanie pomocy na dany rodzaj usług doradczych tylko jeden raz w latach 2007-2013.

Umowa rolnika z uprawnionym podmiotem doradczym musi być sporządzona w formie pisemnej. Możliwe są dwa warianty rozliczenia za usługę doradczą:

Wariant pierwszy - 100% kosztów kwalifikowanych usługi + VAT rolnik płaci podmiotowi doradczemu po wykonaniu usługi i wystawieniu faktury przez podmiot doradczy, a następnie sam prowadzi rozliczenie dofinansowania w Powiatowym Biurze ARiMR,

Wariant drugi - 20% kosztów kwalifikowanych usługi + VAT rolnik płaci podmiotowi doradczemu po wykonaniu usługi i wystawieniu faktury przez podmiot doradczy, a 80% podmiot doradczy otrzymuje z ARiMR, lecz wówczas w umowie – w formie dodatkowej klauzuli – muszą być zapisane zgoda rolnika i zgoda podmiotu doradczego na taką formę rozliczenia kosztów wykonania usługi.

Dla każdej usługi doradczej podmiot doradczy zobowiązany jest sporządzić stosowną dokumentację w dwóch egzemplarzach, z których jeden otrzymuje rolnik zamawiający usługę wraz z fakturą za wykonaną usługę.

Jeżeli przedmiotem usługi będzie ocena spełniania wymogów wzajemnej zgodności to rolnik otrzyma „Raport z przeprowadzonej oceny dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności”. W przypadku wykonania usługi polegającej na sporządzeniu planu dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności doradca opracuje rolnikowi „Plan dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności”.

Zarówno rolnik jak i podmiot doradczy zobowiązani są do przechowywania dokumentacji związanej z wykonaną usługą doradczą przez okres 5 lat od końca roku, w którym nastąpiła wypłata płatności z tytułu pomocy finansowej udzielonej przez ARiMR.

Rzetelne wykonanie usługi doradczej nie jest możliwe bez współpracy rolnika z doradcą. Rolnik powinien współpracować z doradcą w trakcie wykonywania czynności związanych z usługą doradczą, udostępnić niezbędne dokumenty i udzielić niezbędnych informacji. Jeżeli planuje w najbliższej przyszłości zmianę skali produkcji, kierunku czy struktury produkcji to powinien również o tym poinformować doradcę, co pozwoli uwzględnić te zmiany w planie dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności.

Niniejszy poradnik jest opracowaniem informacyjnym. Nie zastępuje on aktualnych przepisów prawnych, które są wiążące dla każdego gospodarstwa i każdego rolnika

I. OCHRONA ŚRODOWISKA

Ochrona środowiska, w ramach wymogów wzajemnej zgodności dotyczy ochrony ptaków i siedlisk przyrodniczych dzikiej fauny i flory, ochrony wód gruntowych przed substancjami niebezpiecznymi takimi jak np.: środki ochrony roślin, „przepracowane” oleje rolnicze, postępowania z osadami ściekowymi w gospodarstwie, a także ochrony wód przed azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (głównie z produkcji zwierzęcej).

Ochrona dzikiego ptactwa i siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory

Ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów i składników przyrody, takich jak: gatunki chronione, dziko występujące rośliny, zwierzęta, grzyby, zagrożone oraz naturalne siedliska przyrodnicze roślin i zwierząt, krajobraz i zadrzewienia.

Przepisy prawa (ustawa *o ochronie przyrody*⁵) określają 10 form ochrony przyrody, a wśród nich wymienia tzw. obszary Natura 2000.

Na obszarach Natura 2000 wymogi wzajemnej zgodności wynikają z następujących dyrektyw:

- *Dyrektywa Ptasia – dotycząca ochrony dzikich ptaków*
- *Dyrektywa Siedliskowa – dotycząca ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory.*

Ochrona gatunkowa wszystkich zwierząt i roślin obejmuje obszar całej Polski i dotyczy wszystkich mieszkańców, a więc także wszystkich rolników.

Celem istnienia sieci obszarów chronionych Natura 2000 jest ochrona różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, na rzecz najbardziej zagrożonych siedlisk, gatunków ptaków oraz roślin i zwierząt wskazanych w dyrektywach.

W skład Sieci Natura 2000 wchodzi: tzw. Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO), które wyznacza się na podstawie dyrektywy ptasiej oraz tzw. Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOO), które wyznacza się na podstawie dyrektywy siedliskowej. W Polsce Sieć Obszarów Natura 2000 stanowi ok. 20% powierzchni kraju.

Na powyższych obszarach ustanawiane są plany zadań ochronnych oraz plany ochrony, które są podstawowym narzędziem w zakresie zarządzania zasobami przyrodniczymi. Najważniejszym celem tych planów jest zagwarantowanie odpowiedniej ochrony dla zachowania głównych przedmiotów ochrony, takich jak: ptaki, zwierzęta i rośliny.

Szczegółowe informacje oraz wykaz obszarów Natura 2000, a także wykaz gatunków zwierząt i roślin objętych ochroną, znajdują się na stronach internetowych Ministerstwa Środowiska www.mos.gov.pl. Informacje dotyczące obszarów Natura 2000 można również uzyskać bezpośrednio w biurach powiatowych ARiMR i ośrodkach doradztwa rolniczego. Ponadto, informacje na temat tego czy dane działki rolne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego gospodarstwo znajdują się na obszarze Natura 2000 zamieszczane są w Karcie Informacyjnej dołączanej do wniosku o płatności bezpośrednie, który jest wysyłany do każdego rolnika przez ARiMR.

I.1. Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia⁶)

Celem dyrektywy dotyczącej ochrony dzikiego ptactwa i ich siedlisk jest ochrona wszystkich gatunków ptaków i ich siedlisk, a szczególnie tych o znaczeniu priorytetowym oraz zachowanie ich w stanie jak najbardziej sprzyjającym naturalnym miejscom występowania. Ochronie mają podlegać lęgowiska, pierzowiska, zimowiska i miejsca postoju. Dyrektywa zobowiązuje do stosowania zasad zrównoważonego gospodarowania w miejscach występowania ptaków, przez zachowanie siedlisk,

⁵ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. *o ochronie przyrody* (Dz.U.Nr 92,poz.880,z późn.zm)

⁶ Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. *w sprawie ochrony dzikiego ptactwa* (Dz. Urz. WE L 103 z 25.4.1979, str. 1 z późn. zm.)

odtworzenie siedlisk przekształconych, tworzenie obszarów szczególnie chronionych oraz ustalenie zasad polowania na ptactwo łowne. Przepisy dyrektywy zabraniają umyślnego wyrządzenia krzywdy ptakom (poprzez chwytanie, zabijanie, płoszenie w okresie lęgowym, niszczenie jaj i ich gniazd) oraz przetrzymywania i polowania na ptaki poza wyznaczonymi okresami.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności dotyczące ochrony dzikiego ptactwa (SMR 1)

Wymogi zgodności	Kogo dotyczy
Przestrzega się wymagań wynikających z planu ochrony lub planu zadań ochronnych w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną **	Rolnika, którego gospodarstwo rolne lub jego część <u>położona jest na obszarze Natura 2000</u>
Przestrzega się zakazu umyślnego chwytania oraz zabijania ptaków objętych ochroną *** Zakaz nie obejmuje tych rolników, którzy posiadają pozwolenie na odstępstwo od tego zakazu.	<u>Wszystkich rolników</u>
Przestrzega się zakazu umyślnego niszczenia gniazd i jaj, lub umyślnego płoszenia ptaków objętych ochroną **** Zakaz nie obejmuje tych rolników, którzy posiadają pozwolenie na odstępstwo od tego zakazu	
Przestrzega się zakazu umyślnego niszczenia siedlisk i ostoi ptaków podlegających ochronie*.	
W strefach ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków zabrania się: a) wycinania drzew lub krzewów, b) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków, c) wznoszenia obiektów, instalacji i urządzeń. Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających zezwolenie dyrektora Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska na dokonanie tych czynności*.	

* na etapie prac legislacyjnych

** gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313, z późn. zm.)

*** gatunki ptaków objętych ochroną na podstawie przepisów § 2, 3 i 10 pkt 1 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt i wymienionych w załączniku nr 1, 2 i 5 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz. U. Nr 220, poz. 2237).

**** gatunki ptaków objętych ochroną na podstawie przepisów § 2, 3 i 10 pkt 1 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt i wymienionych w załączniku nr 1, 2 i 5 ww. rozporządzenia.

I.2. Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa⁷)

Celem dyrektywy dotyczącej ochrony siedlisk przyrodniczych jest zapewnienie różnorodności przyrodniczej na europejskim terytorium państw członkowskich poprzez zachowanie siedlisk naturalnych oraz gatunków dzikiej fauny i flory w stanie sprzyjającym ochronie (z możliwością działań odtwarzających taki stan).

Roślin objętych ochroną gatunkową nie wolno zrywać, zbierać, ścinać, wrywać i niszczyć, natomiast pozostałe gatunki roślin objęte dyrektywą siedliskową należy użytkować w taki sposób, żeby nie zagrażało to ich wyginięciu.

⁷ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.)

Ponadto w ramach obowiązującego prawa istnieje obowiązek dokonywania oceny oddziaływania na środowisko podejmowanych działań. Wymagania te również wchodzą w zakres wymogów wzajemnej zgodności.

W odniesieniu do wymogów wynikających z prawa krajowego w zakresie ochrony obszarów Natura 2000 do najważniejszych należy zakaz podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie oddziaływać** na cele ochrony obszaru Natura 2000⁸ (wyjątek stanowi nadrzędny interes publiczny – art. 34 ustawy o ochronie przyrody). Działaniami, które mogą być uznane za działania znacząco negatywnie oddziałujące na cele ochrony obszaru Natura 2000, są wszelkie działania związane z niszczeniem siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk i stanowisk roślin i zwierząt, w szczególności będą to działania polegające na przekształcaniu łąk na inne rodzaje użytków np. poprzez ich zaorywanie i przekształcanie na grunty orne, zakładanie na nich plantacji wierzby energetycznej czy zalesianie. **Jednakże nie każdy stwierdzony przypadek zaorania będzie znacząco negatywnie wpływał na cele ochrony danego obszaru np. zaoranie 1 ha łąki na cennym obszarze o wielkości 100 ha może nie mieć negatywnego wpływu.** Jednakże o stwierdzeniu takiego faktu czy dane działanie ma znacząco negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 będzie decydował organ kontrolny. W przypadku wątpliwości w zakresie stwierdzenia, czy dane działanie może negatywnie wpłynąć na cel ochrony obszaru Natura 2000, czy też nie, **każda wątpliwa sytuacja będzie zgłaszana do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.**

W odniesieniu do oceny oddziaływania przedsięwzięć na środowisko, należy podkreślić, iż zgodnie z obowiązującą ustawą⁹ istnieją dwa rodzaje oceny oddziaływania:

- planowanego przedsięwzięcia mogącego **zawsze znacząco oddziaływać** na środowisko - **grupa I** np. chów lub hodowla zwierząt w liczbie nie niższej niż 210 dużych jednostek przeliczeniowych inwentarza (DJP),
- planowanego przedsięwzięcia **potencjalnie mogącego znacząco** oddziaływać na środowisko - **grupa II**, jeżeli właściwy organ stwierdził obowiązek przeprowadzenia oceny, np. w takich przypadkach jak:
 - scalanie, wymiana lub podział gruntów rolnych, których obszar przekracza 300 ha, lub gruntów leśnych o powierzchni nie mniejszej niż 100 ha,
 - zmiana lasu lub nieużytku na użytek rolny, o powierzchni nie mniejszej niż 1 ha,
 - gospodarowanie wodą w rolnictwie, w tym melioracje, na obszarze nie mniejszym niż 20 ha, z wyłączeniem urządzeń typu: kanały odkryte, rurociągi itp.,
 - zalesienia o powierzchni powyżej 20 ha lub wylesienia terenów o powierzchni nie mniejszej niż 1 ha, mające na celu zmianę sposobu użytkowania terenu,
 - chów lub hodowla zwierząt, w granicach administracyjnych miast, w obrębie zwartej zabudowy wsi lub na terenach objętych formami ochrony przyrody¹⁰ - w liczbie nie niższej niż 40 dużych jednostek przeliczeniowych inwentarza (DJP), na pozostałych obszarach - w liczbie nie niższej niż 60 dużych jednostek przeliczeniowych inwentarza (DJP),
 - chów lub hodowla zwierząt obcych rodzimej faunie, innych niż zwierzęta gospodarskie, w liczbie 4 matek lub nie mniej niż 20 sztuk, z wyjątkiem ryb oraz skorupiaków,

stwierdzony zostanie obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko.

Przedsięwzięcia z grupy I i II określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2004 r. w sprawie rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu oceny oddziaływania na środowisko.

⁸ art. 33 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody

⁹ art. 59 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r.

¹⁰ na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Rolnik planujący realizację powyższych przedsięwzięć składa wnioski o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach w zależności od rodzaju przedsięwzięcia do wójta, burmistrza, prezydenta miasta, starosty lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

Ponadto, w przypadku oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 możemy zaliczyć przedsięwzięcia z grupy III, tzn. dotyczy to przedsięwzięć innych niż przedsięwzięcie z I i II grupy, a które również wymaga przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli:

- przedsięwzięcie może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, a nie jest bezpośrednio związane z ochroną tego obszaru lub nie wynika z tej ochrony,
- obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 został stwierdzony przez organ właściwy do wydania decyzji (np. burmistrz, wójt, prezydent miasta) wymaganej przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia mogącego negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000.

Rolnik planujący realizację przedsięwzięcia na obszarze Natura 2000 składa wnioski o wydanie decyzji np. o pozwolenie na budowę. Organ administracji odpowiedzialny za wydanie decyzji zezwalającej na realizację działania musi każdorazowo rozważyć (jeżeli stwierdził obowiązek przeprowadzenia takiej oceny), czy przedsięwzięcie może potencjalnie oddziaływać negatywnie na obszar Natura 2000.

Zakres wymogu będzie obejmował sprawdzenie czy rolnik podejmujący określone w przepisach inwestycje przestrzega przepisów krajowych poprzez posiadanie odpowiedniej decyzji administracyjnej poprzedzonej przeprowadzeniem oceny oddziaływania na środowisko lub oceny oddziaływania na obszar Natura 2000. W przypadku kontroli kontroler ma prawo poprosić o decyzję dotyczącą przedsięwzięcia mogącego **zawsze znacząco albo potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko**, realizowanego w ramach działalności rolniczej oraz powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie. Do powyższych decyzji¹¹ możemy zaliczyć m.in.:

- decyzję o pozwoleniu na budowę, o zatwierdzeniu projektu budowlanego oraz o pozwoleniu na wznowienie robót budowlanych,
- decyzję o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- pozwolenie wodnoprawne na wykonanie urządzeń wodnych,
- decyzję ustalającą warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, a także robót melioracyjnych, odwodnień budowlanych oraz innych robót ziemnych na obszarach o szczególnej wartości z punktu widzenia przyrodniczego,
- decyzję o zatwierdzeniu projektu scalenia lub wymiany gruntów,
- decyzję o zmianie lasu na użytek rolny.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności dotyczące siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (SMR 5)

Wymogi	Kogo dotyczy
Przestrzega się wymagań wynikających z planu ochrony lub planu zadań ochronnych w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt i roślin objętych ochroną*	Rolnika, którego gospodarstwo rolne lub jego część <u>położona jest na obszarze Natura 2000</u>
Zabrania się podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, <u>znacząco negatywnie oddziaływać</u> na cele ochrony obszaru Natura 2000. Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który realizuje działanie po uzyskaniu zezwolenia, o którym mowa w art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody**.	

¹¹ decyzje wydane na podstawie art. 71 lub 72 ust. 1 pkt 1, 3, 6-9 ustawy o udostępnianiu informacji¹¹ lub po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 została wydana decyzja, o której mowa w art. 96 ust. 1 ustawy o udostępnianiu informacji

Przedsięwzięcia, które mogą znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, mogą być realizowane jeżeli: a) została wydana odpowiednia decyzja administracyjna. b) po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 została wydana decyzja administracyjna	
Przestrzega się zakazu umyślnego zrywania, niszczenia i uszkodzenia oraz zbioru roślin objętych ochroną***	<u>Wszystkich rolników</u>

*gatunki objęte ochroną zostały wymienione w załączniku nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U.2010 Nr 77, poz. 510)

**Zezwolenie na realizację w/w przedsięwzięć mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 może wydać regionalny dyrektor ochrony środowiska lub dyrektor właściwego urzędu morskiego w przypadku przemawiających za tym koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego

*** gatunki objęte ochroną na podstawie przepisów § 2 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących roślin i wymienionych w załączniku nr 1 do tego rozporządzenia w zakresie w jakim gatunki roślin wymienione w tym załączniku pokrywają się z załącznikiem nr 4 lit. b do dyrektywy Rady 92/43/EWG

I.3. Ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne

W gospodarstwach rolnych, spośród substancji stanowiących zagrożenie dla czystości wód gruntowych, najczęściej występują środki ochrony roślin oraz produkty naftowe takie jak: oleje napędowe i opałowe, benzyna, oleje przekładniowe, hydrauliczne, smary, płyny hamulcowe. W działalności rolniczej wykorzystuje się także wiele urządzeń, narzędzi (np. akumulatory, świetlówki), zawierających substancje niebezpieczne, które w momencie przedostania się do wód gruntowych stanowią zagrożenie dla zdrowia ludzi i środowiska.

Substancje niebezpieczne dla wód to:

- związki fluoroorganiczne i substancje, które mogą tworzyć takie związki w środowisku wodnym; związki fosforoorganiczne; związki cynoorganiczne; substancje, które posiadają właściwości rakotwórcze, mutagenne lub teratogenne w środowisku wodnym lub poprzez środowisko wodne; rtęć i jej związki, kadm i jego związki; oleje mineralne i węglowodory; cyjanki, związki fosforoorganiczne, cyjanki, związki cynoorganiczne, rtęć, kadm, oleje mineralne, węglowodory – **stanowiące tzw. wykaz 1**¹² oraz
- pierwiastki niemetaliczne oraz metale i ich związki: cynk, miedź, nikiel, chrom, ołów, selen, arsen, antymon, molibden, tytan, cyna, bar, beryl, bor, uran, wanad, kobalt, tal, tellur, srebro, biocydy i ich pochodne nie występujące w wykazie I; substancje mające szkodliwy wpływ na smak lub zapach wody gruntowej i związki odpowiedzialne za powstawanie tych substancji w takiej wodzie i czynienie jej niezdatną do spożycia przez ludzi; toksyczne lub trwale związki organiczne krzemu oraz substancje, które mogą powodować tworzenie się takich związków w wodzie, z wyjątkiem tych, które są biologicznie nieszkodliwe lub które w wodzie szybko przekształcają się w substancje nieszkodliwe; związki nieorganiczne fosforu oraz fosfor w stanie wolnym; fluorki; amoniak i azotki – **stanowiące wykaz 2**¹³.

¹² Wykaz I został określony w załączniku nr 11 rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie niebezpiecznych dla wód (Dz. U z 2006 nr 137 poz. 984 z późn. zm).

¹³ Wykaz II został określony w załączniku nr 11 do rozporządzenia w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie niebezpiecznych dla wód.

Skażenie wód gruntowych może nastąpić wskutek wylewania, przeciekania, wysypywania do wód gruntowych substancji niebezpiecznych zawartych w środkach do produkcji. Dlatego aby zapobiec przedostawaniu się substancji niebezpiecznych do wód gruntowych i gleby konieczne jest właściwe postępowanie z substancjami niebezpiecznymi. Z punktu widzenia gospodarstwa rolnego najważniejsze jest właściwe przechowywanie i stosowanie materiałów, środków, urządzeń zawierających substancje niebezpieczne. Zarówno podczas pracy jak i magazynowania należy zwracać uwagę czy nie ma przecieków substancji niebezpiecznych do gleby i wód gruntowych.

Poniżej przedstawiono właściwe zasady składowania w gospodarstwach najważniejszych produktów zawierających substancje niebezpieczne

1. Środki ochrony roślin

Środki ochrony roślin i opakowania po wykorzystanych środkach powinny być przechowywane w wyodrębnionych miejscach zgodnie z *etykietą - instrukcją stosowania środka ochrony roślin*.

Zalecenia dotyczące postępowania z środkami ochrony roślin w zakresie ich magazynowania oraz postępowania z pustymi opakowaniami po tych środkach:

- środki ochrony roślin przechowujemy wyłącznie w oryginalnych opakowaniach,
- niewielkie ilości środków ochrony roślin oraz niewykorzystane środki ochrony roślin składowujemy w wydzielonych miejscach, np. w zamkniętych szafach lub skrzyniach oznakowanych napisem „ŚRODKI OCHRONY ROŚLIN”. Szafy lub skrzynie powinny mieć odpowiednio zabezpieczone dno, które chroni przed wydostawaniem się rozlanych środków do podłoża,
- opróżnione opakowania gromadzimy w worku foliowym lub plastikowym pojemniku i przechowujemy w miejscu niedostępnym dla osób nieuprawnionych oraz z daleka od żywności i pasz,
- opróżnione opakowania należy dostarczyć do punktu sprzedaży środków ochrony roślin, w którym środek był zakupiony jeśli wynika to z etykiety-instrukcji stosowania środka ochrony roślin na opakowaniu.

2. Oleje odpadowe

Oleje odpadowe – to wszelkie oleje smarowe lub przemysłowe, które nie nadają się już do zastosowania, w szczególności oleje silników spalinowych i oleje przekładniowe, a także oleje smarowe, do turbin i oleje hydrauliczne.

Zalecenia dotyczące postępowania z olejami odpadowymi w zakresie ich zbierania i przechowywania:

- zużyte oleje należy przechowywać w gospodarstwie do czasu przekazania ich upoważnionemu podmiotowi, gwarantującemu ich zagospodarowanie zgodnie z prawem, w sposób bezpieczny dla środowiska,
- oleje odpadowe zbiera się i magazynuje selektywnie według wymagań wynikających ze sposobu ich przemysłowego wykorzystania lub unieszkodliwiania,
- podczas zbierania i magazynowania olejów odpadowych niedopuszczalne jest ich mieszanie z innymi odpadami i substancjami, zwłaszcza z odpadami stałymi, odpadami PCB*, olejem napędowym, opałowym, płynami chłodniczymi, hamulcowymi oraz innymi substancjami i preparatami chemicznymi nie będącymi olejami,
- oleje odpadowe zbiera się do szczelnych pojemników, wykonanych z materiałów trudno palnych, odpornych na działanie olejów odpadowych, szczelnie zamkniętych, zabezpieczonych przed stłuczeniem, oznakowanych napisem „OLEJ ODPADOWY”.
- oleje odpadowe magazynuje się w miejscach utwardzonych, zabezpieczonych przed zanieczyszczeniami gruntu i opadami atmosferycznymi, wyposażonych w urządzenia lub środki do zbierania wycieków tych odpadów.

* PCB – związki chemiczne również wykorzystywane jako oleje smarne, oleje kondensatorowe, dodatki do klejów trudno rozkładające się w środowisku naturalnym.

– Dostęp do miejsc magazynowania olejów odpadowych, w celu opróżnienia lub wymiany pojemnika, jest ograniczony do właścicieli pojemników lub przedsiębiorców zajmujących się gospodarowaniem tymi olejami odpadowymi.

3. Olej napędowy, olej opałowy, benzyna

Zaleca się, aby olej napędowy, opałowy oraz benzyna były przechowywane w specjalnych zbiornikach zagłębionych w ziemi i zabezpieczonych przed przenikaniem ich zawartości do gruntu lub w pojemnikach umieszczonych w miejscu zadaszonym, na utwardzonym, nieprzepuszczalnym podłożu, oznakowanych napisem: „OLEJ NAPIĘDOWY” lub „OLEJ OPAŁOWY”.

Miejsca magazynowania powinny być wyposażone w pompę do przepompowywania olejów do specjalnych pojemników przystosowanych i przeznaczonych wyłącznie do napełniania zbiorników ciągników i innych urządzeń oraz środków do zbierania rozlanych olejów (suche trociny, torf, piasek).

4. Pozostałe produkty/odpady zawierające substancje niebezpieczne

Substancjami niebezpiecznymi dla gleby i wody są zarówno **ścieki**, jak również **odpady**.

Odpady kwalifikowane są w tzw. kategoriach Q. W przypadku zasady wzajemnej zgodności pod uwagę brane są następujące kategorie:

- **Q4 - substancje lub przedmioty rozlane, rozsypane, zgubione, lub które uległy innemu zdarzeniu losowemu** (np. zanieczyszczone wskutek wypadku lub powstałe wskutek prowadzenia akcji ratowniczej),
- **Q5 - substancje lub przedmioty zanieczyszczone lub zabrudzone w wyniku planowych działań** (np. materiały z opakowań - odpady opakowaniowe, pojemniki, pozostałości z czyszczenia itp.),
- **Q7 - substancje niespełniające już swojej funkcji** (np. zanieczyszczone kwasy, zanieczyszczone rozpuszczalniki, oleje przepracowane itp.),
- **Q9 - pozostałości z procesów usuwania zanieczyszczeń** (np. osady ściekowe, szlamy z płuczek, pyły z filtrów, zużyte filtry itp.),
- **Q14 - substancje lub przedmioty niemające dalszego zastosowania** (np. odpady z rolnictwa, gospodarstw domowych, odpady biurowe, itp.).

Magazynowanie i składowanie powyższych substancji powinno odbywać się w taki sposób, aby zabezpieczać przed ich np. potencjalnym przedostaniem się/wyciekami do gleb i wód.

Według ustawy Prawo wodne¹⁴ do **ścieków** zaliczamy m.in.:

- wody zużyte, w szczególności na cele bytowe lub gospodarcze,
- ciekłe odchody zwierzęce, z wyjątkiem gnojówki i gnojowicy, przeznaczone do wykorzystania rolniczego zgodnie z ustawą o nawozach i nawożeniu¹⁵,
- wody opadowe lub roztopowe, ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne, pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych o trwałej nawierzchni, w szczególności z miast, terenów usługowych i składowych, oraz dróg i parkingów,
- wody odciekowe ze składowisk odpadów i miejsc ich magazynowania,
- wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów chowu lub hodowli ryb łososiowatych,
- wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów chowu lub hodowli ryb innych niż łososiowate albo innych organizmów wodnych, o ile produkcja tych ryb lub organizmów, rozumiana jako średnioroczny przyrost masy tych ryb albo tych organizmów w poszczególnych latach cyklu produkcyjnego przekracza 1.500 kg z 1 ha powierzchni użytkowej stawów rybnych tego obiektu w jednym roku danego cyklu.

¹⁴ ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. *Prawo wodne* (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późn. zm.)

¹⁵ ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *o odpadach* (Dz. U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251, z późn. zm.)

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności w zakresie ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez niektóre substancje niebezpieczne (SMR 2)

Wymogi	Kogo dotyczy
Zabrania się wprowadzania bezpośrednio i pośrednio do wód podziemnych substancji niebezpiecznych. np.: rtęci, trwałych olejów mineralnych, ropy naftowej itd.*	Wszystkich rolników
Zabrania się wprowadzania do gleby substancji niebezpiecznych szczególnie.: nietrwałych olejów mineralnych i węglowodorów ropopochodnych, amoniaku, azotynów, cyjanków **. Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, posiadającego pozwolenie wydane na podstawie art. 140 ustawy <i>Prawo wodne</i> i przestrzega warunków w nim zawartych	

* Wykaz I: związki fluoroorganiczne i substancje, które mogą tworzyć takie związki w środowisku wodnym; związki fosforoorganiczne; związki cynoorganiczne; substancje, które posiadają właściwości rakotwórcze, mutagenne lub teratogenne w środowisku wodnym lub poprzez środowisko wodne; rtęć i jej związki, kadm i jego związki; oleje mineralne i węglowodory; cyjaniki.

** Wykaz II: Pierwiastki niemetaliczne oraz metale i ich związki: cynk, miedź, nikiel, chrom, ołów, selen, arsen, antymon, molibden, tytan, cyna, bar, beryl, bor, uran, wanad, kobalt, tal, tellur, srebro, biocydy i ich pochodne nie występujące w wykazie I; substancje mające szkodliwy wpływ na smak lub zapach wody gruntowej i związki odpowiedzialne za powstawanie tych substancji w takiej wodzie i czynienie jej niezdatną do spożycia przez ludzi; toksyczne lub trwałe związki organiczne krzemu oraz substancje, które mogą powodować tworzenie się takich związków w wodzie, z wyjątkiem tych, które są biologicznie nieszkodliwe lub które w wodzie szybko przekształcają się w substancje nieszkodliwe; związki nieorganiczne fosforu oraz fosfor w stanie wolnym; fluorki; amoniak i azotki.

Zapamiętaj! Aby wypełnić wymogi wzajemnej zgodności należy właściwie postępować, magazynować i zabezpieczać np. środki ochrony roślin, oleje przepracowane, inne substancje ropopochodne, zanieczyszczone rozpuszczalniki i kwasy, odpady kategorii Q. Wykonywanie powyższych czynności będzie zabezpieczało wody podziemne oraz glebę przed zanieczyszczeniem (wyciekami, odciekami, bezpośrednim odprowadzaniem do wód ciekłych zanieczyszczeń bez zezwoleń).

I.4. Ochrona środowiska w szczególności gleby w przypadku stosowania osadów ściekowych w rolnictwie

Komunalne osady ściekowe to pochodzący z oczyszczalni ścieków osad z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków komunalnych lub innych ścieków o składzie zbliżonym do składu ścieków komunalnych.

Osady mogą być przekazane rolnikowi wyłącznie przez wytwórcę tych osadów. Fakt przekazania osadów potwierdzany jest podpisami wytwórcy osadu (przekazującego) oraz rolnika (przyjmującego) na karcie przekazania odpadu, którą sporządza w dwóch egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron (przekazującego i przyjmującego). Dopuszczalne jest niesporządzanie karty przekazania odpadu, jeżeli jeden z posiadaczy odpadów jest zwolniony z obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów. Zgodnie z przepisami ustawy *o odpadach* osoby fizyczne i jednostki organizacyjne, niebędące przedsiębiorcami, które wykorzystują odpady na własne potrzeby, zwolnione są z obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów.

Ponadto, wytwórca osadu odpowiedzialny jest za poddanie przekazywanych komunalnych osadów ściekowych badaniom oraz za przeprowadzenie badań gleby na krótko przed zastosowaniem na niej osadu i

przekazanie informacji o dawkach tego osadu rolnikowi. Analiza gleby obejmuje następujące oznaczenia: pH, zawartość metali ciężkich i fosforu przyswajalnego w mg P₂O₅/100g gleby. Rolnik ma prawo żądać wyżej wymienionych dokumentów od wytwórcy osadów. W przypadku ich braku powinien odmówić przyjęcia osadów. Zgodnie z obowiązującym prawem istnieje obowiązek przechowywania tych dokumentów przez 5 lat.

Komunalne osady ściekowe można wykorzystywać:

- w rolnictwie, do uprawy wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego łącznie z uprawami przeznaczonymi na produkcję pasz z przestrzeganiem zakazów wymienionych w tabeli „Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności dotyczące komunalnych osadów ściekowych”,
- do rekultywacji terenów przeznaczonych na cele rolne,
- do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu,
- do uprawy roślin nie przeznaczonych do spożycia i do produkcji pasz.

Tabela 2. Zawartość metali ciężkich w warstwie gleby (0-25 cm) przeznaczonej na cele rolnicze

Metale	Wartość dopuszczalna metali ciężkich w mg/kg suchej masy gruntu nie większa niż:			
	Rodzaj gleby	lekkie	średnie	ciężkie
Kadm		1	2	3
Miedź		25	50	75
Nikiel		20	35	50
Ołów		40	60	80
Cynk		80	120	180
Rtęć		0,8	1,2	1,5
Chrom		50	75	100

Źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2010 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych (Dz. U. Nr 137, poz. 924).

Tabela 3. Zawartość metali ciężkich w warstwie gleby (0-25 cm) przeznaczonej na cele nierolnicze oraz do uprawy roślin przeznaczonych na cele energetyczne, i produkcji kompostu

Metale	Wartość dopuszczalna ilość metali ciężkich w mg/kg suchej masy gruntu nie większa niż			
	Rodzaj gleby	lekkie	średnie	ciężkie
Kadm		3	4	5
Miedź		50	75	100
Nikiel		30	45	60
Ołów		50	75	100
Cynk		150	220	300
Rtęć		1	1,5	2
Chrom		100	150	200

Źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2010 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych.

Przy stosowaniu komunalnych osadów ściekowych w rolnictwie należy określić dawkę osadu uwzględniając przy tym: rodzaj gruntu na którym ma być zastosowany, sposób jego użytkowania, zapotrzebowanie roślin na fosfor i azot oraz jakość komunalnego osadu ściekowego. Dawkę osadu określa wytwórca w oparciu o dane z tabeli nr 3, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska w sprawie komunalnych osadów ściekowych¹⁶.

Zapamiętaj! Zgodnie z ustawą *o odpadach* wytwórca komunalnych osadów ściekowych jest obowiązany do przekazywania właścicielowi, dzierżawcy lub innej osobie władającej nieruchomości, wyników analizy **osadu, gleb** oraz informacji o dawkach tego osadu, które rolnik ma zastosować na swoich gruntach, a osoba przyjmująca osady ma obowiązek przechowywania ww. dokumentów przez 5 lat.

Rolnik ma obowiązek żądać wyżej wymienionych dokumentów od wytwórcy osadów, a w przypadku ich braku powinien odmówić przyjęcia osadów.

Dla spełnienia wymogów wzajemnej zgodności dotyczącej ochrony środowiska w gospodarstwach stosujących komunalne osady ściekowe dokumentami podlegającymi sprawdzeniu jest analiza gleby i dokument potwierdzający ilość dawek(ki) osadów ściekowych zastosowanych w gospodarstwie wydany przez wytwórcę osadów.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności w zakresie komunalnych osadów ściekowych (SMR 3)

Wymogi	Kogo dotyczy
Obowiązek przestrzegania zalecanych dawek komunalnych osadów ściekowych określonych w dokumencie przekazanym przez wytwórcę komunalnych osadów ściekowych	Rolników stosujących osady ściekowe
Zakaz stosowania osadów niestabilizowanych oraz nieprzygotowanych odpowiednio do celu w jakim mają być stosowane (muszą być poddane odpowiedniej obróbce)*	
Każdorazowo przed zastosowaniem osadów ściekowych przeprowadzono analizę gleby na zawartość <u>fosforu przyswajalnego</u> , <u>zawartość metali ciężkich</u> oraz <u>pH gleby</u> *	
Komunalne osady ściekowe mogą być stosowane, jeżeli zawartość metali ciężki w wierzchniej warstwie gruntu (0-25 cm), na którym komunalne osady ściekowe mają być stosowane, nie przekracza dozwolonych ilości*	
Zakaz stosowania osadów ściekowych na gruntach o pH niższym niż 5,6	
Przestrzeżenie zakazu stosowania komunalnych osadów ściekowych:	
<ul style="list-style-type: none"> – na terenach zalewowych, czasowo podtopionych i bagiennych, – na terenach czasowo zamarzniętych i pokrytych śniegiem, – na gruntach o dużej przepuszczalności, stanowiących w szczególności piaski luźne i słabogliniaste oraz piaski gliniaste lekkie, jeżeli poziom wód gruntowych znajduje się na głębokości mniejszej niż 1,5 m poniżej powierzchni gruntu, – na obszarach ochronnych zbiorników wód śródlądowych, 	

¹⁶ rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2010 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych (Dz. U. Nr 137, poz. 924)

<p>o ile lokalny akt prawny wydany przez Dyrektora RZGW, nie stanowi inaczej,</p> <ul style="list-style-type: none"> – w pasie gruntu o szerokości 50 m bezpośrednio przylegającego do brzegów jezior i cieków, – na terenach położonych w odległości mniejszej niż 100 m od ujęcia wody, domu mieszkalnego lub zakładu produkcji żywności, – na terenach ochrony pośredniej stref ochronnych ujęć wody, o ile lokalny akt prawny wydany przez Dyrektora RZGW nie stanowi inaczej. 	
Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach, na których rosną rośliny sadownicze i warzywa (z wyjątkiem drzew owocowych)	
Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach przeznaczonych do uprawy roślin jagodowych i warzyw, które pozostają w bezpośrednim kontakcie z glebą i są spożywane w stanie surowym, przez okres 10 miesięcy poprzedzających zbiór tych roślin i podczas samego zbioru	
Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na łąkach i pastwiskach	
Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach rolnych o spadku przekraczającym 10%	
Osad z zakładowych oczyszczalni ścieków, szlamy z zakładowych oczyszczalni ścieków (wymienione w pkt. II poz. 13-21 załącznika do Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie procesu odzysku R10 – Dz.U. z 2007, Nr 228, poz.1685) mogą być stosowane w celu nawożenia lub ulepszania gleby poprzez ich rozprowadzanie na powierzchni ziemi tylko po spełnieniu wszystkich wymagań określonych w tym rozporządzeniu*	
Przestrzega się wymogu 5 letniego przechowywania dokumentów dotyczących analizy osadów ściekowych i gleb*	

* na etapie prac legislacyjnych

I.5. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego

Zgodnie z dyrektywą 91/676/EWG dotyczącą ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanym przez azotany pochodzenia rolniczego¹⁷ każde państwo członkowskie UE wyznacza na terytorium swojego kraju obszary, gdzie wody zostały zanieczyszczone związkami azotu pochodzenia rolniczego. Wyznaczonym obszarem może być terytorium całego kraju, jak ma to miejsce w Danii, Austrii, czy Holandii lub jego część, jak jest to we Włoszech, Grecji, Belgii, Francji i Polsce.

Przepisy powyższej dyrektywy wdrożono w Polsce ustawą *Prawo wodne*¹⁸ oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 4,

¹⁷ Dyrektywa 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanym przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. Urz. WE L 375 z 31.12.1991)

¹⁸ ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. *Prawo wodne* (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późn. zm.)

poz. 44)¹⁹. Na terenie kraju wyznaczono i ustanowiono 19 obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia powodowane przez azotany pochodzenia rolniczego (OSN).

Wykaz obszarów, na których należy ograniczyć odpływ azotu ze źródeł rolniczych znajduje się na stronach internetowych Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (www.kzgw.gov.pl) lub na stronach Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej. Informacje te można również uzyskać bezpośrednio w Biurach Powiatowych ARiMR i ośrodkach doradztwa rolniczego. Ponadto, informacje na temat tego czy dane działki rolne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego znajdują się na terenie OSN zamieszczane są w Karcie Informacyjnej dołączanej do wniosku o płatności bezpośrednie, który jest wysyłany do każdego rolnika przez ARiMR.

Dla każdego z obszarów OSN właściwe terytorialnie Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej opracowały **programy działań mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych**

Szczegółowe wymogi zawarte w obowiązujących programach działań na danym terenie mogą się różnić między sobą. Dlatego też oprócz wymagań opisanych poniżej, konieczne jest zapoznanie się z aktualnym programem działań obowiązującym na danym obszarze OSN, na którym położone jest gospodarstwo i stosować się do podanych tam szczegółowych zaleceń.

Rolnicy m.in. powinni:

- posiadać płytę obornikową o pojemności zapewniającej możliwość gromadzenia i przechowywania obornika w okresach, kiedy nie jest on wykorzystywany rolniczo (co najmniej 6 miesięcy)
- posiadać zbiorniki na gnojowicę i na gnojówkę o pojemności wystarczającej na ich przechowywanie przez okres, kiedy nie są one wykorzystywane rolniczo (co najmniej 6 miesięcy),
- zabezpieczyć kiszonki przed wyciekami soków do gruntu,
- posiadać kompletny plan nawożenia dla upraw, jeśli program działań mający na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla OSN wymaga posiadania takiego planu,
- nie przekraczać dopuszczalnej dawki nawozu naturalnego (170 kg N w czystym składniku) w ciągu roku na 1 hektar użytków rolnych,
- nawozy naturalne oraz organiczne zastosowane na gruntach ornych przykryć lub wymieszać z glebą najpóźniej następnego dnia po ich zastosowaniu (z wyjątkiem nawozów stosowanych na użytkach zielonych),
- nie stosować nawozów na glebach zalanych wodą lub przykrytych śniegiem lub zamarzniętych,
- nie stosować nawozów (bez względu na pogodę i stan gleby) w okresie od początku grudnia do końca lutego (z wyjątkiem upraw pod osłonami),
- nie stosować nawozów naturalnych w postaci płynnej w całym okresie wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi (np. warzywa, owoce jagodowe),
- nie stosować nawozów naturalnych w postaci płynnej oraz mineralnych azotowych na glebach bez okrywy roślinnej, położonych na polach o nachyleniu większym niż 10%,
- przy stosowaniu nawozów zachować minimalną wymaganą odległość od strefy wód, w tym od strefy ochronnej źródeł, ujęć wody, brzegu zbiorników oraz cieków wodnych lub kąpielisk,
- nie stosować nawozów naturalnych w postaci stałej podczas wegetacji roślin (nie dotyczy wieloletnich upraw polowych i trwałych użytków zielonych),
- przestrzegać pozostałych wymagań z programu działań obowiązującego na terenie OSN.

¹⁹ rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 4, poz. 44)

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności dotyczące OSN (SMR 4)

Wymóg	Kogo dotyczy
Przestrzega się wymagań z programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla wyznaczonych obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczeniami azotanami pochodzenia rolniczego (OSN), na terenie którego położone jest gospodarstwo rolne lub jego część	rolników, których gospodarstwo rolne lub jego część jest położona na obszarze szczególnie narażonym na zanieczyszczenie azotanami pochodzenia rolniczego (OSN). W przypadku, gdy na OSN jest położona część gospodarstwa rolnego, wymóg obowiązuje w stosunku do tej części

II. Zdrowie publiczne ludzi, zdrowie zwierząt, zdrowotność roślin oraz identyfikacja i rejestracja zwierząt

Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego należy rozpatrywać w ramach całego łańcucha żywnościowego, począwszy od produkcji podstawowej w gospodarstwie.

Rolnicy muszą na wszystkich etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności i pasz, dołożyć starań, aby wytwarzane przez nich pasze i żywność spełniały obowiązujące wymogi prawa żywnościowego oraz powinni kontrolować ich przestrzeganie. Stosowanie dobrej praktyki rolniczej z zachowaniem ogólnych zasad higieny (ochrona przed zanieczyszczeniem, odpowiednia czystość) prowadzi do zapewnienia bezpieczeństwa żywności.

II.1. Identyfikacja i rejestracja zwierząt

Głównym celem systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt (IRZ) jest poprawa bezpieczeństwa żywności, zdrowotności zwierząt, a dzięki temu poprawa bezpieczeństwa zdrowia publicznego.

W celu dokonania rejestracji zwierząt w systemie IRZ należy:

- uzyskać numer identyfikacyjny producenta rolnego,
- zwrócić się o nadanie numeru siedziby stada do biura powiatowego ARiMR.

Zgłoszenia zwierząt do rejestru oraz zdarzeń ich dotyczących, posiadacz zwierząt dokonuje poprzez wypełnienie druków dostępnych w biurach powiatowych ARiMR bądź składa je w formie elektronicznej na stronie internetowej ARiMR i są to w szczególności:

- rejestracja zwierzęcia (urodzenie, przywóz z państw spoza UE, przywóz z państw UE),
- przemieszczenie zwierzęcia z i do gospodarstwa,
- padnięcie,
- ubój.

Przepisy systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt zawierają wiele szczegółowych zapisów. Do wymogów wzajemnej zgodności wchodzi tylko niektóre z nich.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt (SMR 6-8)

Wymogi	Kogo dotyczy
Świnie	
Rolnik posiada numer siedziby stada świń (nie dotyczy posiadacza zwierzęcia utrzymującego nie więcej niż jedną swinie, z przeznaczeniem na własne potrzeby).	Rolników utrzymujących świnie
Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji świń dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu. Księga rejestracji świń w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie z wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz (Dz. U. z 2005 r. Nr 151, poz. 1268 oraz z 2007 r. Dz.U. Nr 18 poz. 106).	
Rolnik obowiązany jest do udostępniania osobie upoważnionej do dokonywania czynności kontrolnych: pisemnych lub ustnych informacji związanych z przedmiotem kontroli,	

dokumentów związanych z przedmiotem kontroli, danych informatycznych.	
Dane zawarte w księdze rejestracji świń przechowywane są przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.	
Rolnik jest obowiązany oznakować świnię bezzwłocznie, a w każdym przypadku przed opuszczeniem przez świnię siedziby stada, za pomocą kolczyka założonego na lewą małżowinę uszną lub tatuażu umieszczonego w sposób czytelny i trwały w obu małżowinach usznych świni albo na jej grzbiecie, zawierających numer identyfikacyjny zwierzęcia gospodarskiego.	
Bydło	
Rolnik posiada numer siedziby stada bydła.	Rolników utrzymujących bydło
Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji bydła dokonując wpisów do tej książki w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.	
Posiadacze bydła zgłaszają fakt urodzenia, śmierci oraz przewozu bydła z siedziby stada wraz z datami tych zdarzeń kierownikowi biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w terminie do 7 dni od dnia nastąpienia tego zdarzenia.	
W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła posiadają paszporty zgodne ze wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie wzoru paszportu (Dz. U. z 2007 r., Nr 112, poz. 772). W paszporcie zamieszcza się wymagane dane natychmiast po przywiezieniu zwierzęcia do hodowli i bezpośrednio przed jego wywiezieniem.	
Rolnik obowiązany jest przedstawiać, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz organom Inspekcji Weterynaryjnej, informacje dotyczące pochodzenia, identyfikacji lub przeznaczenia bydła	
Rolnik prowadzi księgę rejestracji bydła w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji bydła, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia. Księga rejestracji bydła w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w sprawie książki rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz. Księga rejestracji bydła jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.	
W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła są znakowane poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków w terminie 7 dni - od dnia urodzenia lub dnia kontroli granicznej w przypadku bydła przywożonego z państwa trzeciego (z wyłączeniem gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a uboju dokona się w terminie 20 dni od czasu przejścia takiej kontroli), jednak nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne kolczyki.	

Owce i kozy	
<p>Rolnik posiada numer siedziby stada owiec lub kóz</p>	<p>Rolników utrzymujących owce lub kozy</p>
<p>Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji stada owiec lub księgę rejestracji kóz dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.</p>	
<p>Rolnik prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia. Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz. Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.</p>	
<p>Rolnik dostarcza, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej, wszystkie informacje na temat pochodzenia, identyfikacji i ewentualnego miejsca przeznaczenia owiec lub kóz, które hodowca posiadał, przechowywał, transportował, sprzedawał lub poddawał ubojowi w okresie trzech ostatnich lat.</p>	
<p>W siedzibie stada wszystkie sztuki owiec lub kóz są właściwie znakowane za pomocą kolczyków, w terminie 6 miesięcy od dnia urodzenia lub 14 dni od dnia przeprowadzenia kontroli granicznej w przypadku owiec lub kóz przywożonych z państwa trzeciego (z wyłączeniem przypadku, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a ubój został dokonany w terminie 5 dni roboczych od dnia kontroli granicznej), nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne oznakowanie.</p>	
<p>W przypadku przewozu owiec i kóz w obrębie terytorium państwa zwierzętom tym towarzyszą dokumenty przewozowe, które powinny być zgodne ze wzorem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lipca 2005 r. w sprawie wzoru dokumentu przewozowego dla owiec i kóz (Dz.U. z 2005 r. Nr 142 poz.1195) raz powinny być przechowywane przez okres nie krótszy niż 3 lata od dnia przewozu zwierząt do miejsca przeznaczenia. Kopie dokumentów przewozowych dla owiec i kóz są dostarczane przez rolnika na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej. Spisu owiec lub kóz dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu jesiennego przeglądu stada.</p>	

II.2. Zdrowotność roślin

Jednym z najważniejszych sposobów poprawy stanu produkcji roślinnej jest stosowanie racjonalnej ochrony roślin. Wykorzystując do tego celu środki ochrony roślin, w ramach obowiązującego prawa, rolnicy muszą przestrzegać podstawowych przepisów prawnych określonych w ustawie *o ochronie roślin*²⁰, będącej transpozycją dyrektywy Rady 91/414/EWG²¹.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami rolnik ma obowiązek stosować wyłącznie środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu na podstawie zezwolenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wykaz środków znajduje się na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl).

Rolnik może stosować środki ochrony roślin wyłącznie zgodnie z etykietą-instrukcją stosowania oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska.

Gospodarstwa stosujące środki ochrony roślin powinny przestrzegać między innymi następujących zaleceń:

- osoba wykonująca zabiegi ochrony roślin przy pomocy środków ochrony roślin musi posiadać specjalistyczną wiedzę potwierdzoną zaświadczeniem o ukończeniu szkolenia w zakresie stosowania tych środków. Zaświadczenie jest ważne przez 5 lat²²,
- sprzęt do wykonywania zabiegów ochrony roślin musi być sprawny technicznie, a opryskiwacze muszą być badane przynajmniej co trzy lata w stacjach kontroli opryskiwaczy²³. Potwierdzenie wykonania kontroli w formie znaku kontrolnego powinno być naklejone na opryskiwaczu. Rolnik powinien otrzymać również zaświadczenie,
- należy bezwzględnie przestrzegać zaleceń zawartych w etykiecie-instrukcji stosowania preparatu.

Ograniczenia i zakazy dotyczące stosowania środków ochrony roślin

- stosowanie niedopuszczonych do obrotu środków ochrony roślin jest zabronione,
- nie wolno stosować dopuszczonych środków ochrony roślin w uprawach i przeciwko organizmom szkodliwym nie wymienionym w etykiecie-instrukcji stosowania środka,
- przy stosowaniu środków ochrony roślin należy przestrzegać ustaleń związanych z ochroną wód i środowiska przyrodniczego.

Wymogi wzajemnej zgodności w zakresie zdrowotności roślin (SMR 9)*

Wymogi	Kogo dotyczy
Stosuje się tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu.	Wszystkich rolników
Środki ochrony roślin stosuje się wyłącznie zgodnie z etykietą-instrukcją stosowania.	
Środki ochrony roślin przechowuje się zgodnie z zaleceniami	

²⁰ Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. *o ochronie roślin* (Dz. U. NR 133, poz. 849 z późn. zm.).

²¹ Dyrektywa Rady 91/414/EWG z dnia 15 lipca 1991 r. *dotycząca wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin* (Dz. U. L 230 z 19.8.1991, str. 1–32)

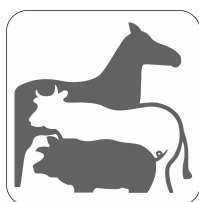
²² W przypadku gdy zabiegi wykonywane są przez osobę, która ukończyła szkolenie w zakresie stosowania środków ochrony roślin w innym państwie członkowskim UE, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, albo państwie, które zawarło ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi umowę regulującą swobodę przedsiębiorczości, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie i posiada zaświadczenie o ukończeniu tego szkolenia, zaświadczenie to powinno być wydane nie wcześniej niż 5 lat przed wykonywaniem zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin

²³ Wykaz jednostek upoważnionych do przeprowadzenia badań opryskiwaczy dostępny jest we właściwej jednostce organizacyjnej Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz opublikowany został w obwieszczeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 grudnia 2005 r. w *sprawie wykazu jednostek organizacyjnych upoważnionych do przeprowadzania badań opryskiwaczy* (M.P. z 2006 Nr 2006, poz.32)

zawartymi w etykiecie-instrukcji stosowania.	
Środki ochrony roślin stosuje się sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem nie spowoduje zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska.	
Osoba wykonująca zabiegi środkami ochrony roślin posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin na terytorium Polski lub ukończyła, nie wcześniej niż 5 lat przed wykonywaniem zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin szkolenie w zakresie stosowania środków ochrony roślin w innym państwie członkowskim, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, albo państwie, które zawarło ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi umowę regulującą swobodę przedsiębiorczości, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie i posiada zaświadczenie o ukończeniu tego szkolenia.	
Posiadacz gruntów lub obiektów magazynowych, gdzie prowadzone są zabiegi ochrony roślin, prowadzi ewidencję tych zabiegów	

* na etapie prac legislacyjnych

II.3. Zdrowie zwierząt

W celu podniesienia poziomu ochrony zdrowia publicznego zostały wprowadzone przepisy regulujące postępowanie w zakresie zapobiegania niektórym chorobom zwierząt, które mogą stanowić zagrożenie dla ludzi. Dotyczy to m.in. zakazu stosowania w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta niektórych związków chemicznych. Uregulowano także zasady zapobiegania TSE oraz właściwe postępowanie przy podejrzeniu wystąpienia choroby zakaźnej u zwierząt.

Posiadacz zwierząt gospodarskich jest zobowiązany do posiadania ewidencji leczenia zwierząt, którą otrzymuje od lekarza weterynarii leczącego zwierzęta.

Weterynaryjne produkty lecznicze mogą być podawane tylko przez lekarza weterynarii i odpowiednio odnotowywane w książce leczenia stada.

Lekarz weterynarii leczący zwierzęta dokonuje wpisu do dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej (książka leczenia zwierząt w postaci kolejno ponumerowanych samokopiujących się stron). Po dokonaniu wpisu przekazuje rolnikowi oryginały stron, które rolnik przechowuje jako ewidencję leczenia zwierząt.

Posiadacz zwierząt ma obowiązek przechowywać ewidencję leczenia zwierząt przez okres 5 lat od daty dokonania w niej ostatniego wpisu.

W przypadku podawania weterynaryjnych produktów leczniczych należy bezwzględnie przestrzegać okresu karencji, tzn. okresu, który jest niezbędny do wydalenia z organizmu zwierząt substancji leczniczych.

II.3.1. Zakaz stosowania niektórych związków o działaniu hormonalnym lub tyreostatycznym oraz β -agonistycznym

Szczególnie niebezpieczne są związki o działaniu hormonalnym podawanych zwierzętom w celach tuczu, a także inne związki (o działaniu tyreostatycznym i β -agonistycznym), które działają jako stymulatory wzrostu i powodują w konsekwencji przyrosty masy ciała. Związki te odkładają się w mięsie, wpływają na obniżenie jakości mięsa i produktów żywnościowych pochodzenia zwierzęcego i mogą być niebezpieczne dla konsumentów.

Należy pamiętać, że **zabronione jest**:

- podawanie zwierzętom gospodarskim, zwierzętom dzikim utrzymywanym przez człowieka jako zwierzęta gospodarskie oraz zwierzętom akwakultury*:
 - substancji o działaniu tyreostatycznym,
 - stilbenów, pochodnych stilbenów, ich soli i estrów,
 - substancji o działaniu β -agonistycznym,
 - oestradiolu 17 β i jego pochodnych estropodobnych,
 - substancji o działaniu estrogenym innych niż oestradiol 17 β i jego pochodne estropodobne oraz o działaniu androgenym lub gestagenym.
- (Zakazy te nie dotyczą podawania w ramach czynności zootechnicznych, zidentyfikowanym zwierzętom gospodarskim lub zwierzętom dzikim utrzymywanym przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie produktów leczniczych weterynaryjnych o działaniu estrogenym innych niż estradiol 17 β i jego pochodne estropodobne oraz o działaniu androgenym lub gestagenym;).
- utrzymywanie w gospodarstwie zwierząt akwakultury, w których organizmie znajdują się lub, u których wykryto substancje wymienione wyżej z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te podawano w celach leczniczych;
- zmiana płci u ryb, za wyjątkiem zmiany zabiegów zmiany płci na rybach w pierwszych 3 miesiącach życia, przy zastosowaniu produktów leczniczych weterynaryjnych o działaniu androgenym, których umieszczanie na rynku jest dopuszczone na podstawie przepisów Prawa farmaceutycznego;
- umieszczanie na rynku lub uboju zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich lub akwakultury utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie, w których organizmach znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione oraz przetworzonych produktów pochodzących od tych zwierząt;
- umieszczanie na rynku i przetwarzania mięsa ze zwierząt lub zwierząt akwakultury w organizmach, których znajdują się lub wykryto substancje zabronione;
- wykonywania czynności zootechnicznych (tj. zabiegi związane z synchronizacją rui, przenoszeniem zarodków itp.) na zwierzętach, które nie będą wykorzystywane do celów reprodukcji;
- posiadanie i przechowywanie w gospodarstwie leczniczych produktów weterynaryjnych:
 - które mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu (substancje o działaniu β -agonistycznym),
 - stosowanych podczas synchronizacji rui (oestradiol 17 β lub jego pochodne estropodobne).

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności z zakresu zdrowia zwierząt – zakaz stosowania niektórych związków o działaniu hormonalnym lub tyreostatycznym oraz β -agonistycznym (SMR 10)*

Wymogi	Kogo dotyczy
Dokumentacja leczenia zwierząt gospodarskich przechowywana jest przez utrzymującego zwierzęta przez 5 lat od daty dokonania ostatniego wpisu.	Wszystkich posiadaczy zwierząt

* *zwierzęta akwakultury* – zwierzęta wodne będące w jakimkolwiek stadium rozwoju, w tym jaja, oraz nasienie lub gamety hodowane w danym gospodarstwie lub na obszarach hodowli mięczaków, a także dzikie zwierzęta wodne przeznaczone do hodowli w danym gospodarstwie lub na obszarze hodowli mięczaków (zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt)

Przestrzegany jest zakaz podawania zwierzętom gospodarskim, zwierzętom akwakultury oraz zwierzętom dzikim utrzymywanym jak zwierzęta gospodarskie związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze.	
Przestrzegany jest zakaz posiadania i przechowywania w gospodarstwie produktów leczniczych weterynaryjnych zawierających substancje o działaniu beta-agonistycznym, które mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu oraz estradiol 17 β lub jego estropodobne pochodne.	
Zabronione jest umieszczanie na rynku mięsa lub innych produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących od zwierząt, którym podawano substancje lecznicze o działaniu estrogennym, androgenym lub gestagenym, jeżeli przed dokonaniem uboju zwierzęcia nie był przestrzegany okres karencji wymagany dla wydalenia z jego organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.	Wszystkich posiadaczy zwierząt
Przestrzegany jest zakaz utrzymywania w gospodarstwie zwierząt akwakultury w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, chyba, że podawano je w celach leczniczych.	Posiadaczy zwierząt akwakultury
Przestrzegany jest zakaz umieszczania na rynku, uboju, przetwarzania zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka i zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały poddane w celach leczniczych.	Wszystkich posiadaczy zwierząt
Zabrania się wykonywania czynności zootechnicznych** na zwierzętach przeznaczonych do chowu lub hodowli włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.	
Zabrania się poddawania ryb zabiegom zmiany płci po ukończeniu przez nie 3 miesiąca życia.	Hodowców ryb

* na etapie prac legislacyjnych

** np. podawanie substancji w celu synchronizacji rui, przygotowanie biorców, dawców itp.

II.3.2. Zapobieganie, kontrola i zwalczanie niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (TSE)

Jedną z występujących chorób tej grupy jest gąbczasta encefalopatia bydła (BSE), zwana też potocznie „chorobą szalonych krów”. Jest to przewlekła, śmiertelna choroba dorosłego bydła, w przebiegu której dochodzi do nieodwracalnych zmian w obrębie tkanek mózgu. Choroba ta rozwija się przez kilka lat i zawsze kończy się śmiercią zwierzęcia. Pierwsze zmiany pojawiają się w mózgu w 30 miesiąca życia na długo przed wystąpieniem objawów klinicznych choroby.

Zarówno w Polsce, jak i całej Unii Europejskiej, obowiązuje zakaz żywienia zwierząt paszą, która w swoim składzie ma mączki mięsno-kostne. Mączki mięsno-kostne mogą być stosowane wyłącznie jako dodatki wzbogacające glebę (tzw. polepszacze gleby).

Wspólnota Europejska przyjęła wiele przepisów mających na celu ochronę zdrowia ludzi i zwierząt przed zagrożeniem BSE. Przepisy te sformułowane są w celu zapobiegania, kontroli, eliminacji tych chorób i mają zastosowanie do produkcji (zakaz stosowania niektórych pasz) oraz wprowadzenia na rynek zwierząt u których stwierdzono lub podejrzewa się chorobę oraz produktów pochodzących od takich zwierząt.

W celu zapobiegania i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (TSE) należy bezwzględnie przestrzegać warunków stosowania pasz zawierających białka zwierzęce w żywieniu zwierząt. Najważniejszą zasadą jest zakaz karmienia zwierząt przeżuujących i pozostałych zwierząt gospodarskich białkami pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka (z wyjątkiem mięsożernych futerkowych). Do białek zabronionych należą: przetworzone białko zwierzęce, żelatyna pochodząca od przeżuwaczy,

produkty z krwi, hydrolizaty białkowe, fosforan dwuwapniowy i fosforan trójwapniowy pochodzenia zwierzęcego oraz wszystkie pasze zawierające te białka.

Niemniej jednak **w ramach odstępstw dopuszczone jest:**

- 1) karmienie zwierząt białkami pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka, tj.:
 - mlekiem, produktami na bazie mleka i siary,
 - jajami i produktami jajecznymi,
 - żelatyną pochodzącą od zwierząt innych niż przeżuwacze,
 - hydrolizatami białkowymi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze i otrzymanymi ze skór i skórek przeżuwaczy,
- 2) stosowanie w żywieniu zwierząt gospodarskich (**za wyjątkiem bydła, owiec i kóz**) następujących białek pochodzenia zwierzęcego:
 - mączek rybnych,
 - fosforanów dwuwapniowych i fosforanów trójwapniowych,
 - produktów z krwi (pochodzących od zwierząt innych niż przeżuwacze).
- 3) karmienie ryb mączkami z krwi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze.

Warto pamiętać o tym, że:

- zakłady produkujące pasze zawierające białka pochodzenia zwierzęcego muszą być zatwierdzone przez powiatowego lekarza weterynarii **i dotyczy to również rolnika**, który na potrzeby własnego gospodarstwa przygotowuje pasze zawierające białka pochodzenia zwierzęcego. Specjalne pozwolenie wymagane jest zawsze gdy w gospodarstwie znajdują się zarówno zwierzęta przeżuwające jak i nieprzeżuwające a w przypadku, gdy w gospodarstwie znajdują się tylko zwierzęta nieprzeżuwające pozwolenie na produkcję i składowanie wymagane jest gdy zawartości białka lub fosforu przekraczają dozwolone ilości tj.:
 - w przypadku stosowania do produkcji we własnym gospodarstwie pasz zawierających:
 - ponad 50% białka surowego w przypadku mączek rybnych,
 - ponad 10% fosforu w przypadku fosforanów dwuwapniowych i fosforanu trójwapniowego,
 - ponad 50% białka całkowitego w przypadku produktów z krwi i mączki z krwi.
- w gospodarstwach stosujących w żywieniu zwierząt nieprzeżuwających pasze zawierające dozwolone białka pochodzenia zwierzęcego i jednocześnie posiadających zwierzęta przeżuwające zabronione jest stosowanie i składowanie pasz zawierających dozwolone białka bez zgody lekarza weterynarii,
- rolnik stosujący w żywieniu zwierząt gospodarskich, innych niż przeżuwacze, dozwolone białka utrzymujący w gospodarstwie również bydło, owce lub kozy musi zapewnić, że na żadnym etapie magazynowania, transportu i stosowania tych pasz nie nastąpi zanieczyszczenie pasz przeznaczonych dla przeżuwaczy. Oznacza to, zwłaszcza na etapie magazynowania pasz w gospodarstwach utrzymujących jednocześnie zwierzęta przeżuwające i nieprzeżuwające konieczność takiego przechowywania pasz by pasza zawierająca białko pochodzenia zwierzęcego nie miała możliwości kontaktu z paszą przeznaczoną dla przeżuwaczy,
- rolnik produkujący pasze na potrzeby własne z udziałem dozwolonych białek, zobowiązany jest do zgłoszenia tego faktu powiatowemu lekarzowi weterynarii, właściwemu dla miejsca produkcji pasz, celem uzyskania zezwolenia.

Obowiązkiem posiadacza zwierząt jest natychmiastowe zgłoszenie w przypadku podejrzenia choroby zakaźnej (TSE)

Objawy wskazujące na podejrzenie choroby zakaźnej (TSE):

- zaburzenia neurologiczne i/lub behawioralne – zmiany czucia i w zachowaniu, takie jak lęklivość, nadpobudliwość, agresywność;
- nienaturalna postawa, niskie opuszczenie głowy, napieranie na przeszkody, zaleganie zwierząt;
- nadmierna wrażliwość na bodźce słuchowe i dotyk;
- drżenie mięśni, zgrzytanie zębami;

- objawy ogólne takie jak spadek wydajności mlecznej, utrata masy ciała i wyniszczenie organizmu pomimo zachowanego apetytu.

Zgłoszenie należy przekazać bezpośrednio do:

- powiatowego lekarza weterynarii,
- najbliższego podmiotu świadczącego usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej lub
- właściwego miejscowo organu samorządu terytorialnego (wójta, burmistrza, prezydenta miasta).

Po zawiadomieniu o podejrzeniu wystąpienia choroby, gospodarstwo zostaje poddane urzędowemu nadzorowi przez powiatowego lekarza weterynarii do czasu stwierdzenia bądź wykluczenia choroby zakaźnej zwierząt.

Zgodnie z obowiązującą w tym zakresie ustawą *o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt*²⁴, do czasu przybycia powiatowego lekarza weterynarii, posiadacz zwierzęcia jest zobowiązany do:

- pozostawienia zwierząt podejrzanych o zakażenie w miejscu ich przebywania oraz niewprowadzania tam innych zwierząt,
- uniemożliwienia osobom postronnym dostępu do pomieszczeń i miejsc, w których znajdują się zwierzęta podejrzane o chorobę, lub zwłoki zwierzęce,
- nie wywożenia z gospodarstwa produktów, w szczególności mięsa, zwłok zwierzęcych, środków żywienia zwierząt, materiału biologicznego (nasienia, komórek jajowych i zarodków).

Powiatowy lekarz weterynarii wydaje decyzje administracyjne, w których szczegółowo określa obowiązki, nakazy i zakazy dla posiadacza zwierząt:

- podejrzanych o chorobę,
- u których stwierdzono chorobę.

Postępowanie odnoszące się do podejrzanych i chorych zwierząt

Zwierzę podejrzane o zakażenie TSE (w tym: BSE) poddaje się zakazowi przemieszczania do czasu poznania wyników badań. Zakaz przemieszczania dotyczy wszystkich zwierząt wrażliwych na TSE znajdujących się w gospodarstwie.

W przypadku stwierdzenia TSE zabrania się wprowadzania na rynek potomstwa tych zwierząt jeśli urodziło się ono w okresie dwóch lat przed stwierdzeniem choroby lub w okresie po stwierdzeniu choroby.

Handel wewnątrz Wspólnoty bydłem, owcami i kozami

W przypadku handlu bydłem owcami lub kozami, ich nasieniem, komórkami jajowymi lub zarodkami wewnątrz Wspólnoty, należy za każdym razem przedstawić świadczenia zdrowia określone przepisami prawa wspólnotowego.

²⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 r. Nr 213, poz. 1342, z późn. zm.),

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności z zakresu zdrowia zwierząt – zapobieganie, kontrola i zwalczanie niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (SMR 12)*

Wymogi	Kogo dotyczy
Przestrzeganie zakazu karmienia zwierząt przeżuwających białkiem pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka z wyłączeniem białka dopuszczonego do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw, o których mowa na stronie 31 pkt: 1, 2, 3 podręcznika.	Posiadaczy przeżuwaczy
Przestrzegany jest zakaz karmienia zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze (wyjątek: mięsożerne zwierzęta futerkowe) białkiem pochodzenia zwierzęcego, chyba że rolnik posiada decyzję powiatowego lekarza weterynarii lub stosuje białka dopuszczone do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw, których mowa na stronie 31 pkt: 1, 2, 3 podręcznika.	Posiadaczy nieprzeżuwaczy
Rolnik utrzymujący w gospodarstwie zwierzęta przeżuwające oraz nieprzeżuwające stosujący w żywieniu tych ostatnich białka pochodzenia zwierzęcego ma obowiązek takiej organizacji transportu, magazynowania, dystrybucji pasz, żeby na żadnym z tych etapów nie doszło do zanieczyszczenia pasz dla przeżuwaczy białkiem pochodzenia zwierzęcego.	Wszystkich posiadaczy zwierząt
Rolnik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić organ Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia TSE.	Posiadaczy przeżuwaczy
W przypadku podejrzenia wystąpienia TSE, przestrzegany jest zakaz wywożenia z gospodarstwa zwierząt gatunków wrażliwych na zakażenie TSE, do czasu uzyskania decyzji powiatowego lekarza weterynarii.	
Rolnik przestrzega nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii, oraz współdziała przy zwalczaniu TSE.	
Przestrzegany jest zakaz wprowadzania na rynek potomstwa, nasienia, zarodków i komórek jajowych zwierząt podejrzanych lub u których potwierdzono wystąpienie TSE w ciągu poprzedzającego okresu dwuletniego lub w ciągu okresu, który nastąpił po wystąpieniu pierwszego objawu klinicznego choroby.	
Przestrzegany jest obowiązek posiadania świadectwa zdrowia wydanego przez urzędowego lekarza weterynarii w przypadku wprowadzania na rynek lub przywozu na teren Polski bydła, owiec lub kóz, ich zarodków, nasienia i komórek jajowych.	

* na etapie prac legislacyjnych

II.3.3. Choroby zakaźne zwierząt

W związku z tym, że w zakres wymogów wzajemnej zgodności wchodzi obowiązek dotyczący chorób zakaźnych zwierząt poniżej została przedstawiona informacja mająca na celu wyjaśnienie obowiązków rolnika w ramach obowiązujących w tym zakresie przepisów

Kluczowym elementem w zwalczaniu chorób zakaźnych jest wczesne rozpoznanie choroby, jak również niezwłoczne zgłoszenie jej właściwym organom.

Choroby zakaźne - wywołane przez biologiczne czynniki chorobotwórcze choroby zwierząt, które ze względu na sposób powstawania lub szerzenia się stanowią zagrożenie dla zdrowia zwierząt lub ludzi, a w przypadku zwierząt wodnych - bezobjawowe lub objawowe zakażenie biologicznym czynnikiem chorobotwórczym.

Przyczyną chorób zakaźnych zwierząt mogą być następujące czynniki etiologiczne:

- wirusy,

- priony,
- bakterie,
- riketsje,
- grzyby.

Zgodnie z ustawą z dnia 11 marca 2004 roku o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w Polsce obowiązkiem zwalczania objęte są następujące choroby:

- pryszczycza (*Foot and mouth disease – FMD*);
- pęcherzykowe zapalenie jamy ustnej (*Vesicular stomatitis*);
- choroba pęcherzykowa świń (*Swine vesicular disease – SVD*);
- księgosusz (*Rinderpest*);
- pomór małych przeżuwaczy (*Peste des petits ruminants – PPR*);
- zaraza płucna bydła (*Contagious bovine pleuropneumonia – CBPP*);
- choroba guzowatej skóry bydła (*Lumpy skin disease – LSD*);
- gorączka doliny Rift (*Rift valley fever*);
- choroba niebieskiego języka (*Bluetongue*);
- ospa owiec i ospa kóz (*Sheep pox and goat pox*);
- afrykański pomór koni (*African horse sickness*);
- afrykański pomór świń (*African swine fever – ASF*);
- klasyczny pomór świń (*Classical swine fever – CSF, Hog cholera*);
- grypa ptaków (*Avian influenza*);
- rzekomy pomór drobiu (*Newcastle disease – ND*);
- wścieklizna (*Rabies*);
- wąglik (*Anthrax*);
- gruźlica bydła (*Bovine tuberculosis*);
- brucelozę u bydła, kóz, owiec i świń (*B. abortus, B. melitensis, B. suis*);
- enzoootyczna białaczka bydła (*Enzootic bovine leucosis – EBL*);
- przenośne gąbczaste encefalopatie przeżuwaczy (*Transmissible spongiform encephalopathies of ruminants – TSE*);
- zgnilec amerykański pszczoł (*American foulbrood*);
- zakaźna martwica układu krwiotwórczego ryb lososiowatych (*Infectious haematopoietic necrosis – IHN*);
- zakaźna anemia lososi (*Infectious salmon anaemia – ISA*);
- wirusowa posocznica krwotoczna (*Viral haemorrhagic septicaemia – VHS*);
- krwotoczna choroba zwierzyny płowej (*Epizootic haemorrhagic disease of deer – EHD*);
- bonamioza (*Bonamia ostreae*);
- marteilioza (*Marteilia refringens*);
- bonamioza (*Bonamia exitiosa*);
- perkinsoza (*Perkinsus marinus*);
- mikrocytoza (*Microcytos mackini*);
- zespół Taura (*Taura syndrome*);
- choroba żółtej głowy (*Yellowhead disease*);
- zespół WSS (*White Spot Syndrome*);
- zakażenie herpeswirusem koi (*Koi herpes virus – KHV*);
- epizootyczna martwica układu krwiotwórczego (*Epizootic haematopoietic necrosis – EHN*);
- zakaźny zespół owrzodzenia (*Epizootic ulcerative syndrome – EUS*).

Skuteczność w zwalczaniu chorób zakaźnych w dużej mierze zależy od ścisłej współpracy producentów/rolników oraz służb weterynaryjnych. Posiadanie odpowiedniej świadomości o chorobach zakaźnych, a co za tym idzie poczucie odpowiedzialności pozwala w porę rozpoznawać pojawiające się zagrożenia oraz podejmować właściwe działania zaradcze.

Podstawowe pojęcia:

Zwalczanie chorób zakaźnych – zgłaszanie, zapobieganie dalszemu szerzeniu się, wykrywanie, kontrola i likwidowanie chorób zakaźnych zwierząt, czyszczenie i odkażanie oraz postępowanie przy ponownym umieszczeniu zwierząt w gospodarstwie.

Ma na celu działanie zmierzające do likwidacji ognisk chorób zakaźnych zwierząt według zasad i procedur przewidzianych dla poszczególnych jednostek chorobowych, w tym między innymi:

- eliminowanie zwierząt padłych na daną chorobę, z gospodarstw zakażonych, według dwóch metod:
 - metoda radykalna – zabijanie wszystkich zwierząt gatunków podatnych w gospodarstwie,
 - metoda stopniowej eliminacji i uzdrawiania stada – zabijanie lub ubój wyłącznie zwierząt chorych i zakażonych oraz badanie reszty stada, aż do uzyskania statusu uwolnienia od danej choroby.
- usuwanie i niszczenie zwłok zwierzęcych produktów pochodzących od zwierząt zakażonych, a ponadto pasz, materiału biologicznego, ściółki, obornika oraz rzeczy i przedmiotów mogących przenosić czynnik zakaźny (których nie można poddać oczyszczeniu i dezynfekcji),
- oczyszczanie i dezynfekcja gospodarstw według szczegółowych procedur zatwierdzonych dla poszczególnych chorób zakaźnych.

Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt to ustawowa powinność Inspekcji Weterynaryjnej. Jest ona realizowana przez odpowiednie organy Inspekcji szczebla centralnego (Główny Lekarz Weterynarii), wojewódzkiego (wojewódzki i graniczny lekarz weterynarii) oraz powiatowego (powiatowy lekarz weterynarii), przy czym organem właściwym do bieżącego zwalczania ognisk chorób zakaźnych zwierząt, od momentu przyjęcia zgłoszenia podejrzenia choroby, poprzez jej potwierdzenie, aż do eliminacji ogniska i uzdrowienia gospodarstwa jest powiatowy lekarz weterynarii.

Zapobieganie – jako działanie profilaktyczne oraz kontrola występowania chorób zakaźnych zwierząt w odniesieniu do poszczególnych jednostek chorobowych jak chociażby szczepienie przeciwko wściekliznie czy też badania kontrolne chorób zakaźnych zwierząt, w tym np. pryszczycy, choroby pęcherzykowej świń. Istotne znaczenie ma również stan zdrowotny stada, w którym dokonujemy zakupu zwierząt.

Obowiązki posiadacza zwierzęcia

Posiadacz zwierzęcia, który zauważył następujące objawy kliniczne choroby:

- zwiększoną ilość poronień u bydła, świń, owiec i kóz,
- zwiększoną liczbę nagłych padnięć zwierząt,
- objawy neurologiczne u zwierząt,
- zmiany o charakterze krost, pęcherzy, nadżerek lub wybroczyn na skórze i błonach śluzowych większej ilości zwierząt kopytnych,
- każdy przypadek padnięcia wśród bydła, owiec lub kóz

ma obowiązek natychmiastowego zgłoszenia podejrzenia choroby, a następnie zastosowanie się do nakazów i zakazów wydawanych przez powiatowego lekarza weterynarii.

Zgłoszenie należy przekazać bezpośrednio do:

- powiatowego lekarza weterynarii (względnie innego organu Inspekcji Weterynaryjnej) lub
- lekarza weterynarii opiekującego się gospodarstwem lub
- właściwego miejscowego organu samorządu terytorialnego (wójta, burmistrza, prezydenta miasta).

Zapamiętaj!

Do podstawowych obowiązków posiadacza zwierząt należy zgłoszenie podejrzenia choroby i odpowiednie zabezpieczenie gospodarstwa.

Kto wbrew obowiązkowi:

- nie zawiadamia właściwych organów lub innych podmiotów o podejrzeniu wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt,
- nie przekazuje informacji wskazujących na możliwość wystąpienia takiej choroby,
- nie stosuje się do innych obowiązków w razie podejrzenia wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt,
- nie stosuje się do nakazów, zakazów lub ograniczeń, wydanych w celu zwalczania choroby zakaźnej zwierząt przez powiatowego lekarza weterynarii **podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo karze grzywny.**

Po dokonaniu zgłoszenia podejrzenia choroby zakaźnej posiadacz zwierzęcia jest zobowiązany do:

- pozostawienia zwierząt w miejscu ich przebywania i nie wprowadzania tam innych zwierząt,
- uniemożliwienia osobom postronnym dostępu do pomieszczeń lub miejsc, w których znajdują się zwierzęta podejrzane o zakażenie lub chorobę, lub zwłoki zwierzęce,
- wstrzymania się od wywożenia, wynoszenia i zbywania produktów, w szczególności mięsa, zwłok zwierzęcych, środków żywienia zwierząt, wody, ściółki, nawozów naturalnych (w rozumieniu przepisów o nawozach i nawożeniu) i innych przedmiotów znajdujących się w miejscu, w którym wystąpiła choroba,
- udostępnienia organom Inspekcji Weterynaryjnej zwierząt i zwłok zwierzęcych do badań i zabiegów weterynaryjnych, a także udzielania pomocy przy ich wykonywaniu,
- udzielania organom Inspekcji Weterynaryjnej oraz osobom działającym w imieniu tych organów wyjaśnień i podawania informacji, które mogą mieć znaczenie dla wykrycia choroby i źródeł zakażenia lub zapobiegania jej szerzeniu.

Po zawiadomieniu o podejrzeniu wystąpienia choroby, gospodarstwo zostaje poddane urzędowemu nadzorowi przez powiatowego lekarza weterynarii do czasu stwierdzenia, bądź wykluczenia choroby zakaźnej zwierząt.

II.3.4. Choroby zakaźne w wymogach wzajemnej zgodności

Do wymogów wzajemnej zgodności weszły tylko niektóre przepisy dotyczące zapobiegania i zwalczania chorób zakaźnych. Dotyczą one zgłaszania wybranych chorób oraz właściwego postępowania w przypadku pryszczycy.

Ze względu na wagę problemu pamiętać jednak należy, że przedstawione wcześniej obowiązki dotyczą każdego posiadacza zwierząt w ramach obowiązujących przepisów.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności z zakresu zdrowia zwierząt – choroby zakaźne (SMR 13, 14, 15)*

Wymogi	Kogo dotyczy
Przestrzegany jest obowiązek niezwłocznego powiadomienia organu Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższego lekarza weterynarii albo wójta/burmistrza o podejrzeniu wystąpienia niżej wymienionych chorób: <ul style="list-style-type: none"> - księgosusz, - pomór małych przeżuwaczy, - choroba pęcherzykowa świń, - choroba niebieska języka, - krwotoczna choroba zwierzyny płowej, - ospa owiec i ospa kóz, - pęcherzykowe zapalenie jamy ustnej, - afrykański pomór świń, - choroba guzowatej skóry bydła, - gorączka doliny Rift. 	Wszystkich posiadaczy zwierząt
Przestrzegany jest obowiązek niezwłocznego powiadomienia organu Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższego lekarza weterynarii albo wójta/burmistrza o podejrzeniu wystąpienia lub wystąpieniu pryszczycy lub choroby niebieskiego języka.	
Przestrzegany jest nakaz pozostawienia zwierząt w miejscu przebywania i nie wprowadzania tam innych zwierząt w przypadku wystąpienia podejrzenia lub wystąpieniu pryszczycy.	

* Na etapie prac legislacyjnych

II.4. Bezpieczeństwo żywności i pasz

Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego należy rozpatrywać w ramach całego łańcucha produkcji żywności, począwszy od produkcji podstawowej w gospodarstwie rolnym. Rolnicy muszą na wszystkich etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności i pasz, dołożyć wszelkich starań, aby wytwarzana przez nich żywność i pasze spełniały obowiązujące wymogi prawa żywnościowego i paszowego. Powinni kontrolować proces ich produkcji poprzez stosowanie dobrej praktyki rolniczej i zachowanie ogólnych zasad higieny (ochrona przed zanieczyszczeniem, odpowiednia czystość).

W każdym gospodarstwie bardzo ważne jest prowadzenie dokumentacji i zapisów dotyczących produkcji żywności i pasz, które pozwalają zidentyfikować pochodzenie produktu oraz umożliwiają sprawdzenie, czy pasza, żywność, bądź surowce wytworzone w gospodarstwie, przeznaczone do dalszego przetwórstwa, nie stanowią zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 178/2002²⁵, ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności obowiązuje i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich Państwach Członkowskich Unii Europejskiej. Rozporządzenie to zostało uzupełnione przez rozporządzenia:

- ustanawiające wymagania dotyczące higieny pasz²⁶,
- w sprawie higieny środków spożywczych²⁷,
- ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego²⁸,
- ustanawiające wspólnotowe procedury określania maksymalnych limitów pozostałości substancji czynnych w środkach spożywczych pochodzenia zwierzęcego²⁹,
- w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości pestycydów w żywności i paszy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz ich powierzchni³⁰.

Zapamiętaj!

Przepisy dotyczące bezpieczeństwa żywności i pasz są znacznie szersze niż podane w tym rozdziale wymogi wzajemnej zgodności.

Rolnik będący producentem żywności i pasz ponosi odpowiedzialność za produkcję i wprowadzenie do obrotu bezpiecznej żywności i bezpiecznych pasz.

II.4.1. Bezpieczeństwo pasz

W każdym gospodarstwie bardzo ważne jest prowadzenie dokumentacji i zapisów dotyczących produkcji pasz, które pozwalają zidentyfikować pochodzenie produktu oraz umożliwiają sprawdzenie, czy pasza bądź

²⁵ Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. *ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności* (Dz.U. L 31 z 01.02.2002 str.1)

²⁶ Rozporządzenie (WE) nr 183/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 stycznia 2005 r. *ustanawiające wymagania dotyczące higieny pasz*. (Dz.U. L 35 z 8.2.2005. str.1)

²⁷ Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. *w sprawie higieny środków spożywczych*. (Dz.U. L 139 z 30.4.2004 str. 1)

²⁸ Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. *ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego*. (Dz.U. L 139 z 30.4.2004, str. 55)

²⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 470/2009 z dnia 6 maja 2009 r. *ustanawiające wspólnotowe procedury określania maksymalnych limitów pozostałości substancji farmakologicznie czynnych w środkach spożywczych pochodzenia zwierzęcego oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 2377/90 oraz zmieniające dyrektywę 2001/82/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i rozporządzenie (WE) nr 726/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady* (Dz.U. L 152 z 16.6.2009, str. 11—22)

³⁰ Rozporządzenie (we) nr 396/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 lutego 2005 r. *w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości pestycydów w żywności i paszy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz na ich powierzchni, zmieniające dyrektywę Rady 91/414/EWG* (Dz.U. L 70 z 16.3.2005, str. 1—16)

surowce wytworzone w gospodarstwie, przeznaczone do dalszego przetwórstwa, nie stanowią zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt.

Zapamiętaj! Podmiotem działającym na rynku pasz jest każdy kto wprowadza pasze na rynek co oznacza posiadanie pasz w celu sprzedaży, z uwzględnieniem oferowania do sprzedaży lub innej formy dysponowania, bezpłatnego lub nie oraz sprzedaż, dystrybucję i inne formy dysponowania.

W zakresie bezpieczeństwa pasz wymogi dotyczą zarówno rolników produkujących pasze dla zwierząt we własnym gospodarstwie jak również na sprzedaż.

W zakresie wymogów wzajemnej zgodności rolników będzie obowiązywać:

– rejestracja/zatwierdzenie w Powiatowym Inspektoracie Weterynarii jako producentów pasz

Rejestracji podlegają te podmioty, które produkują pasze na potrzeby własnego gospodarstwa lub na sprzedaż, jeśli nie stosują do sporządzania mieszanek paszowych we własnych gospodarstwach dodatków paszowych oraz premiksów. W zakresie wymagań higienicznych podmioty te muszą spełniać wymagania higieniczne oparte na zasadach dobrej praktyki higienicznej i dobrej praktyki produkcyjnej. Podstawowe wymagania higieniczne dla produkcji pasz na poziomie gospodarstwa określa załącznik nr I do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 183/2005, a jego podstawowe zasady opisane są w dalszej części.

Stosowanie do sporządzania mieszanek dodatków paszowych (nie dotyczy dodatków do sporządzania kiszzonek), premiksów wymaga uzyskania odpowiedniej decyzji powiatowego lekarza weterynarii (zatwierdzenia). Podmioty te muszą spełniać bardziej skomplikowane wymagania higieniczne (załącznik II do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 183/2005).

– konieczność zaopatrywania się w pasze oraz stosowanie w żywieniu zwierząt pasz pochodzących wyłącznie z zakładów zarejestrowanych lub zatwierdzonych przez powiatowego lekarza weterynarii

W przypadku, gdy część pasz lub dodatków pochodzi spoza gospodarstwa wymagane jest by pochodziły one od podmiotów, które są zarejestrowane lub zatwierdzone przez inspekcję weterynaryjną. Obowiązek sprawdzenia czy pasza pochodzi z „legalnego” zakładu spoczywa na kupującym. Te same zasady dotyczą paszy gdy pochodzi z darowizny lub wymiany.

– zakaz wprowadzania do obrotu oraz stosowania w żywieniu zwierząt paszy niebezpiecznej

Za paszę niebezpieczną uznaje się taką paszę, która ma negatywne skutki dla zdrowia zwierząt lub spowoduje, że spożycie produktów zwierzęcych z tych zwierząt będzie niebezpieczne dla konsumenta.

Pasza niebezpieczna to również pasza zepsuta (spleśniała, zgniła, zanieczyszczona), zawierająca ponadnormatywne zawartości substancji niepożądanych (m.in. metale ciężkie, dioksyny, mykotoksyny, środki ochrony roślin) oraz substancje całkowicie zabronione jako pasza lub jej składnik tj. fragmenty opakowań, śmieci, impregnowane drewno łącznie z trocinami, kał, treść przewodu pokarmowego, zaprawiane ziarno.

– zakaz wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt paszy zawierającej pozostałości pestycydów przekraczających tzw. najwyższe dopuszczalne poziomy (NDP), ustanowione prawem

W ramach obowiązujących przepisów wyjątkowy nacisk został położony na kontrole pozostałości środków ochrony roślin w paszy. Określone zostały tzw. najwyższe dopuszczalne poziomy (NDP) pozostałości dla poszczególnych grup substancji aktywnych środków ochrony roślin w danym materiale paszowym (dotyczy to również żywności pochodzenia roślinnego).

Pozostałości pestycydów sprawdzić można w laboratoriach np. Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

Aby zapewnić sobie minimum bezpieczeństwa w tym zakresie, należy przestrzegać podstawowych zasad dotyczących stosowania środków ochrony roślin tj. stosowania zarejestrowanych środków ochrony roślin, używania sprawnego sprzętu i starannego wykonania zabiegów, stosowania się do zaleceń etykiety - instrukcji stosowania danego preparatu, przestrzegania okresów karencji.

– wycofania z rynku wyprodukowanych i sprzedanych pasz, w przypadku uznania paszy za niezgodną lub w stosunku do której istnieje podejrzenie, że nie spełnia wymogów wzajemnej zgodności

W przypadku gdy producent pasz (w tym na poziomie produkcji w gospodarstwie), uzna, że przywożona, wyprodukowana, przetworzona, wytworzona lub rozprowadzana przez niego pasza nie spełnia wymogów w zakresie bezpieczeństwa pasz lub ma podstawy, aby tak sądzić, niezwłocznie rozpocznie postępowanie w celu wycofania tej paszy z rynku, poinformuje o tym organy inspekcji weterynaryjnej oraz będzie z nimi współpracował. Należy także wycofać taką paszę z żywienia własnych zwierząt

– **konieczność prowadzenia dokumentacji dotyczącej stosowania środków ochrony roślin i biocydów oraz stosowania nasion genetycznie zmodyfikowanych**

Poza ewidencją stosowania środków ochrony roślin³¹ nie ma określonych wzorów dokumentacji dotyczących stosowania preparatów biobójczych czy nasion genetycznie modyfikowanych.

W przypadku stosowania preparatów biobójczych (np. do zwalczania szkodników, dezynfekcji) dokumentacja powinna zawierać co najmniej: miejsce i datę zastosowania, rodzaj preparatu, dawkę. Jeśli preparat był stosowany np. przez pracownika należy podać jego nazwisko.

Dokumentacja dotycząca stosowania nasion genetycznie zmodyfikowanych powinna zawierać co najmniej: datę i miejsce zakupu, zakupiony gatunek oraz jego ilość.

– **konieczność prowadzenia dokumentacji dotyczącej źródła i ilości paszy każdej partii przyjmowanej, a także przeznaczenia i ilości każdej partii wydawanej**

Prowadzenie tej dokumentacji ma na celu zapewnienie identyfikowalności pasz na każdym jej etapie (krok wstecz – krok naprzód), tak by w razie konieczności można było natychmiast wycofać ją z rynku.

Dokumentacja dotycząca paszy wprowadzonej do gospodarstwa musi zawierać informacje dotyczące: pochodzenia paszy (dostawca), daty dostarczenia, rodzaju paszy (np. premiks, mieszanka uzupełniająca, zakupione zboże), ilości tej paszy. Jeśli dokumenty znajdujące się w gospodarstwie np. faktury zawierają wszystkie niezbędne informacje można je uznać za wymaganą dokumentację. W przypadku nabywania dodatków paszowych lub premiksów dokumentacja powinna zawierać również informację, do sporządzenia jakiej paszy użyto dany dodatek lub premiks.

Gospodarstwa sprzedające pasze (np. do mieszalni) zobowiązane są do prowadzenia dokumentacji, w której znajdują się informacje dotyczące: odbiorcy, ilości i daty.

– **konieczność przechowywania i przewożenia substancji niebezpiecznych i odpadów w sposób, który nie zagrazi zanieczyszczeniu pasz**

Dla zapewnienia minimalnych wymagań higienicznych bezwzględnie należy zapewnić by podczas magazynowania i transportu pasz nie doszło do ich zanieczyszczenia substancjami niebezpiecznymi np. nawozami, środkami czystości, ropą, trutkami, środkami ochrony roślin, kwasami, smarami, resztkami opakowań, rozbitymi świetłówkami, przeterminowanymi paszami itp. Substancje niebezpieczne muszą być przechowywane z dala od pasz zarówno w trakcie magazynowania jak również podczas przetwarzania pasz (np. mieszanie, śrutowanie, kiszenie). Istotnym źródłem skażenia pasz substancjami niebezpiecznymi mogą być środki transportu jeśli używane są do przewożenia zarówno pasz jak i substancji niebezpiecznych. W takich przypadkach po przewożeniu substancji niebezpiecznych należy środek transportu wyczyścić.

Należy również zwrócić uwagę na to, aby podczas np. opróżniania pojemników na odpady nie doszło do skażenia pasz.

– **konieczność właściwego przechowywania pasz oraz ich dystrybucji w gospodarstwie**

Obowiązek ten dotyczy rolników utrzymujących zwierzęta. Pasze w takich gospodarstwach muszą być przechowywane z dala od substancji chemicznych oraz innych produktów nie nadających się do spożycia przez zwierzęta.

Pasze lecznicze należy przechowywać oddzielnie od pasz nie posiadających właściwości leczniczych. Pasze przeznaczone tylko dla danej kategorii zwierząt muszą być przechowywane w sposób ograniczający ich podanie zwierzętom, dla których nie są przeznaczone (bardzo ważne w gospodarstwach, w których oprócz zwierząt nieprzeżuwających utrzymywane są również przeżuwacze),

³¹ Zakres informacji objętych ewidencją określony został w art. 71 ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. Nr 133, poz. 849 z późn. zm.)

– **konieczność uwzględniania wyników wszelkich przeprowadzonych analiz próbek istotnych dla bezpieczeństwa pasz**

Jeśli w gospodarstwie były pobierane próby w celu określenia np. pozostałości pestycydów, skażenia mykotoksynami lub inne badania pasz (przeprowadzone przez rolnika lub w ramach kontroli urzędowych) należy wyniki tych analiz przechowywać przynajmniej do czasu kiedy dana pasza może jeszcze znajdować się w obrocie. Jeśli wyniki analiz wskazują na występowanie jakichś nieprawidłowości np. zbyt wysoka pozostałość pestycydów, konieczne może być np. wyregulowanie opryskiwacza lub stosowanie się ściśle do etykiety instrukcji stosowania środka ochrony roślin by w przyszłości uniknąć tego problemu.

Zestawienie wymogów wzajemnej zgodności w zakresie bezpieczeństwa pasz (SMR 11)*

Wymogi	Kogo dotyczy
Dokonanie zgłoszenia (rejestracji/zatwierdzenia) przez rolnika do powiatowego lekarza weterynarii prowadzonej działalności w zakresie produkcji, przetwarzania, przechowywania, transportu, dystrybucji pasz.	Wszystkich produkujących, skarmiających zwierzęta i sprzedających pasze
Można zaopatrywać się i stosować w żywieniu zwierząt tylko pasze pochodzące z zakładów zarejestrowanych lub zatwierdzonych.	Posiadaczy zwierząt zaopatrujących się w pasze
Przestrzeganie zakazu wprowadzania na rynek paszy niebezpiecznej dla zwierząt i stosowania jej w żywieniu zwierząt.	Wszystkich produkujących, stosujących pasze do żywienia zwierząt i sprzedających pasze
Zapewnienie identyfikowalności pasz oraz komponentów przeznaczonych do dodania do pasz (w tym poprzez posiadanie odpowiedniej dokumentacji) dostarczanych rolnikowi oraz tych, które rolnik dostarczył do innych przedsiębiorstw.	
Podjęcie działań zmierzających do wycofania z obrotu paszy niezgodnej bądź w stosunku do której są podejrzenia, że nie spełnia wymogów w zakresie bezpieczeństwa pasz, poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – natychmiastowe postępowanie w celu wycofania tej paszy z rynku, – powiadomienie o tym fakcie organów Inspekcji Weterynaryjnej, – współpracy z tymi organami. 	
Przestrzeganie zakazu wprowadzania do obrotu i skarmiania pasz jeśli pozostałości pestycydów przekraczają dopuszczalne normy.	
Odpady i substancje niebezpieczne należy przechowywać i przewozić oddzielnie i bezpiecznie tak aby, zapobiec niebezpieczeństwu zanieczyszczenia pasz.	
Prowadzenie dokumentacji dotyczącej każdego przypadku zastosowania środków ochrony roślin oraz preparatów biobójczych, stosowania nasion roślin zmodyfikowanych genetycznie, źródła i ilości paszy w każdej partii przyjmowanej, a także przeznaczenia i ilości paszy w każdej partii wydawanej.	Producentów pasz
Zapewnienie właściwego systemu przechowywania oraz dystrybuowania** w gospodarstwie pasz.	Stosujących pasze do żywienia własnych zwierząt

Oddzielenie pasz leczniczych od pasz nieposiadających właściwości leczniczych.	Stosujących pasze lecznicze
Konieczność uwzględniania wyników wszelkich przeprowadzonych analiz próbek istotnych dla bezpieczeństwa pasz	Wszystkich produkujących, skarmiających zwierzęta i sprzedających pasze

* Na etapie prac legislacyjnych

** Dystrybuowanie pasz w gospodarstwie - zadawanie właściwych pasz właściwym zwierzętom

II.4.2. Bezpieczeństwo żywności

Podstawową zasadą produkcji żywności jest to, aby była ona bezpieczna dla zdrowia i życia konsumentów. Produkty żywnościowe nie mogą być szkodliwe dla człowieka, zepsute ani zafałszowane. W produkcji i w obrocie żywnością nie można stosować procesów technologicznych oraz takich metod produkcyjnych, które mogłyby mieć negatywny wpływ na zdrowie konsumentów.

Żywność uznana za niebezpieczną nie może być wprowadzana na rynek.

Żywność uznaje się za niebezpieczną jeżeli:

- jest szkodliwa dla zdrowia lub
- nie nadaje się do spożycia przez ludzi.

Do obrotu nie nadaje się żywność, która nie kwalifikuje się do spożycia przez ludzi z uwagi na zanieczyszczenie substancjami obcymi, gnicie, zepsucie lub rozkład. W przypadku żywności pochodzącej z produkcji podstawowej szkodliwość dla zdrowia może być spowodowana przez pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, nawozów lub też przez zanieczyszczenia pochodzenia fizycznego i mikrobiologicznego. Zmiany żywności powodujące nieprzydatność do spożycia można wykryć podczas badania organoleptycznego (np. zapach zgnilizny, pleśń, obecność ciał obcych) lub konieczne jest przeprowadzenie badań laboratoryjnych (np. w przypadku zanieczyszczenia mikrobiologicznego).

Obowiązki producenta żywności

Producenci żywności uczestniczący w poszczególnych etapach produkcji, przetwarzania lub dystrybucji żywności muszą zapewnić zgodność tej żywności z wymogami prawa żywnościowego właściwymi dla ich działalności.

W szczególności rolnik zobowiązany jest do:

- przestrzegania zakazu wprowadzania do obrotu żywności pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych. W gospodarstwie weterynaryjne produkty lecznicze stosowane są zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii oraz przestrzegany jest okres karencji dla podawanych weterynaryjnych środków leczniczych,
- przestrzegania zakazu wprowadzania do obrotu żywności zawierającej pozostałości pestycydów przekraczających najwyższe dopuszczalne poziomy. Rolnik może stosować tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu, zgodnie z etykietą - instrukcją stosowania, respektuje dni karencji oraz stosuje je w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska.

Zapewnienie identyfikowalności

W przypadku zagrożenia zdrowia przez żywność, najważniejszym działaniem mającym na celu ochronę konsumenta jest identyfikacja niebezpiecznych partii produktu i wycofanie ich z rynku. Dlatego też, rolnicy, jako podmioty działające na rynku spożywczym mają obowiązek zapewnienia możliwości śledzenia żywności na poszczególnych etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji należących do działalności rolnika oraz śledzenia przemieszczania się zwierząt gospodarskich. Obowiązek monitorowania zwierząt gospodarskich zostaje spełniony poprzez przestrzeganie przepisów w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt.

Gospodarstwa, które wprowadzają produkty żywnościowe na rynek mają obowiązek prowadzenia dokumentacji. W dokumentacji powinny być zawarte informacje dotyczące miejsca zakupu lub miejsca zbytu, przy czym dokumentacja o której mowa nie obowiązuje przypadków bezpośredniego dostarczenia produktów konsumentowi końcowemu lub w przypadku gdy gospodarstwo kupuje żywność na własne potrzeby. Dokumentacja powinna zawierać nazwę i adres dostawcy lub odbiorcy oraz nazwę produktu, jego ilość i datę transakcji w celu zapewnienia możliwości śledzenia produktu oraz zapewnienia skuteczności wycofywania właściwej partii produktu w przypadku, gdy żywność jest niebezpieczna.

Odpowiedzialność w zakresie żywności

Jeżeli rolnik działający na rynku spożywczym uważa lub ma podstawy, aby sądzić, że żywność przez niego przywożona, wyprodukowana, przetworzona, wytworzona lub rozprowadzana nie spełnia wymagań w zakresie bezpieczeństwa żywności, musi o tym fakcie niezwłocznie powiadomić służby kontroli sanitarnej lub weterynaryjnej. W celu zapewnienia bezpieczeństwa produkowanej żywności rolnik zobowiązany jest do przekazywania stosownych informacji koniecznych do śledzenia żywności i uczestniczenia w działaniach podejmowanych przez producentów, przetwórców, wytwórców i/lub służby kontrolne. Rozpoczyna również postępowanie w celu wycofania z rynku żywności, która została uznana za niezgodną lub w stosunku do której zachodzi podejrzenie, że nie spełnia wymagań w zakresie bezpieczeństwa żywności.

Wymagania higieniczne dla produkcji podstawowej i powiązanych z nią działań

Zapamiętaj!

Wymogi wzajemnej zgodności mają zastosowanie tylko do produkcji podstawowej.

Produkcja podstawowa oznacza produkcję, uprawę lub hodowlę, w tym zbiory produktów roślinnych, dojenie i chów lub hodowlę zwierząt gospodarskich przed ubojem. Oznacza także łowiectwo i rybołówstwo oraz zbieranie runa leśnego.

Produkty podstawowe to produkty podstawowe otrzymane z produkcji podstawowej, włącznie z produktami rolnymi, żywym inwentarzem, produktami z polowań i połowów. Obejmują:

- produkty pochodzenia roślinnego: zboża, owoce, warzywa, zioła, grzyby;
- produkty pochodzenia zwierzęcego: jaja, surowe mleko, miód, produkty rybołówstwa, żywe mięczaki dwuskorupowe, żywe zwierzęta (np. świeże mięso nie jest produktem podstawowym ponieważ pozyskiwane jest w wyniku uboju);
- zwierzęta łowne po odstrzale i dopuszczalnym wypatroszeniu na miejscu;
- produkty zbierane w ich naturalnym środowisku zarówno pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego: grzyby, jagody, ślimaki.

Działania powiązane w produkcji podstawowej to:

- transport, składowanie, postępowanie z produktami podstawowymi w miejscu produkcji, pod warunkiem, że nie zmienia to znacznie ich charakteru;
- transport żywych zwierząt, w przypadku produktów pochodzenia roślinnego, produktów rybołówstwa i zwierząt łownych, działania transportowe w celu dostawy surowców, których charakter nie został znacznie zmieniony, z miejsca produkcji do zakładu.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego żywności, rolnicy prowadzący chów lub hodowlę zwierząt, produkujący produkty pochodzenia zwierzęcego powinni:

- składować oraz przetwarzać odpady i substancje niebezpieczne w sposób nie powodujący zanieczyszczenia żywności,
- zapobiegać rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych mogących przenieść się na ludzi za pośrednictwem żywności poprzez stosowanie środków ostrożności przy przyjmowaniu nowych zwierząt i poprzez zgłaszanie podejrzenia choroby zwierzęcia powiatowemu lekarzowi weterynarii,
- stosować we właściwy sposób dodatki paszowe i weterynaryjne produkty lecznicze.

Rolnik jest zobowiązany do wykonywania zaleceń pokontrolnych wynikających z kontroli urzędowych i podejmowania działań oraz środków zaradczych w celu naprawy stwierdzonych niezgodności.

Rolnicy prowadzący chów lub hodowlę zwierząt, produkujący surowce pochodzenia zwierzęcego powinni prowadzić dokumentację dotyczącą:

- rodzaju i pochodzenia paszy przeznaczonej do żywienia zwierząt,
- weterynaryjnych produktów leczniczych podawanych zwierzętom, okresy ich podawania oraz zaprzestania podawania (ewidencję leczenia zwierząt),
- wyników wszelkich analiz przeprowadzonych na próbkach pobranych od zwierząt lub innych próbkach pobranych do celów diagnostycznych, istotnych ze względu na zdrowie ludzkie,
- sprawozdań na temat przeprowadzonych kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego.

Uzupełnieniem rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 852/2004³² w zakresie wymagań higienicznych w przypadku produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 853/2004³³ ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego. Wymagania wzajemnej zgodności w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego dotyczą mleka i jaj.

Wymogi dotyczące gospodarstw produkujących mleko

Ogólne wymagania dotyczące zdrowia zwierząt, od których pozyskuje się mleko surowe i siarę

Surowe mleko powinno pochodzić od zwierząt, które:

- znajdują się w dobrym stanie zdrowia, nie wykazują objawów choroby, która mogłaby skutkować zanieczyszczeniem mleka, a zwłaszcza nie mają żadnej infekcji dróg rodnych z wydzielinami, nie mają zapalenia jelit z biegunką i gorączką, nie mają rozpoznawalnego zapalenia wymion,
- nie posiadają na wymionach żadnych ran, które mogłyby zakazić mleko,
- nie otrzymywały żadnych nie zatwierdzonych substancji czy produktów leczniczych ani nie były poddawane nielegalnemu leczeniu (np. hormonami, sterydami, produktami leczniczymi wykreślonymi z rejestru),
- w przypadku, gdy były poddawane leczeniu, zachowany został odpowiedni okres karencji zalecany dla danych produktów lub substancji,
- pochodzą ze stad wolnych lub urzędowo wolnych od brucelozy,
- pochodzą ze stad urzędowo wolnych od gruźlicy (bydło), lub w przypadku innych gatunków zwierząt ze stad poddawanych regularnym badaniom w ramach planu zwalczania tej choroby,
- jeżeli kozy są utrzymywane razem z krowami, muszą być kontrolowane i badane na obecność gruźlicy,
- mleko surowe pochodzące od zwierząt, które nie zostały uznane za wolne od gruźlicy i brucelozy może być stosowane po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych.

W gospodarstwie powinna być możliwość odizolowania zwierząt zarażonych lub podejrzanych o zarażenie jedną z chorób wymienionych powyżej.

Wymagania dotyczące pomieszczeń i wyposażenia przy produkcji mleka

- ściany i podłogi pomieszczeń, w których dokonuje się składowania mleka, muszą być łatwe do czyszczenia w miejscach, w których istnieje możliwość ich zanieczyszczenia. Konstrukcja podłogi powinna ułatwiać odpływ cieczy i usuwanie zanieczyszczeń,
- umiejscowienie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko jest składowane i schładzane, muszą eliminować ryzyko zanieczyszczenia mleka,
- pomieszczenia do składowania mleka muszą być zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także muszą być wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie,

³² Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. U. L 139 z 30.4.2004, str. 1)

³³ Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. L 139 z 30.04.2004 r., str. 55)

- powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem (narzędzi, pojemników, zbiorników itd., przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) muszą być łatwe do oczyszczenia oraz, w razie konieczności, do dezynfekowania, a także muszą być utrzymane w dobrym stanie. Wymaga to zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych,
- pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane

Higiena podczas udoju i składowania

- zwierzęta poddane leczeniu i do czasu zakończenia zalecanego okresu karencji są znakowane w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości mleka do mleka przeznaczonego do spożycia przez ludzi,
- doju należy dokonać w sposób higieniczny, wykluczający możliwość zanieczyszczenia mleka,
- należy zapewnić odpowiednią czystość strzyków, wymion i przylegających do nich części,
- niezwłocznie po udoju, mleko należy przenieść w czyste miejsce, zaprojektowane i wyposażone w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie. Należy je niezwłocznie schłodzić, z wyjątkiem sytuacji, gdy poddawane jest przetworzeniu w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.

Wymagana dokumentacja:

- decyzje powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła,
- księga rejestracji, paszporty bydła,
- książka leczenia zwierząt,
- rejestr zakupu i zużycia leków weterynaryjnych (część książki leczenia zwierząt),
- rejestr zakupu i zużycia mieszanek paszowych i premiksów dodatków paszowych.

Wymagania przy produkcji jaj

Do czasu sprzedaży, jaja należy przechowywać tak aby były:

- czyste, suche i wolne od obcych zapachów;
- skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i poza bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa żywności rolnicy prowadzący produkcję roślinną powinni:

- składować oraz przetwarzać odpady i substancje niebezpieczne w sposób nie powodujący zanieczyszczenia produktów pochodzenia roślinnego;
- stosować we właściwy sposób środki ochrony roślin i preparaty biobójcze.

Ponadto, w gospodarstwie należy przestrzegać okresów karencji i prewencji w stosowaniu środków ochrony roślin oraz prowadzić ewidencję zabiegów środkami ochrony roślin.

Rolnicy produkujący lub zbierający produkty roślinne powinni prowadzić dokumentację dotyczącą:

- stosowania środków ochrony roślin i biocydów;
- wyników wszelkich analiz przeprowadzonych na próbkach pobranych od roślin lub innych próbkach, istotnych ze względu na zdrowie ludzkie.

Zapamiętaj! Rolnik jest zobowiązany do wykonywania zaleceń pokontrolnych wynikających z kontroli urzędowych i podejmowania działań oraz środków zaradczych w celu eliminacji stwierdzonych niezgodności.

Rolnicy jako podmioty uczestniczące w produkcji żywności, na etapie produkcji podstawowej poza spełnieniem wymogów wzajemnej zgodności muszą przestrzegać ogólnych wymagań w zakresie higieny dla produkcji podstawowej ustanowionych w części A załącznika I rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 852/2004 oraz rozdziale I w sekcji IX załącznika III rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 853/2004.

Podstawowe wymagania higieniczne obowiązujące producentów żywności na poziomie produkcji pierwotnej wg wyżej wymienionego rozporządzenia (poza tymi, które weszły w wymogi wzajemnej zgodności)

w zakresie produkcji produktów roślinnych obejmują:

- utrzymanie w czystości obiektów, urządzeń, sprzętu i środków transportu oraz dezynfekowanie ich we właściwy sposób,
- zapewnienie higienicznych warunków produkcji, transportu i składowania, oraz czystości produktów roślinnych,
- używanie do produkcji wody odpowiedniej jakości (zdatnej do picia),
- stosowanie środków zapobiegających zanieczyszczeniu spowodowanym przez zwierzęta lub szkodniki;

w zakresie produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego obejmują:

- utrzymanie w czystości obiektów używanych do składowania i przetwarzania pasz, urządzeń, sprzętu i środków transportu oraz, w miarę potrzeby, dezynfekowanie ich we właściwy sposób,
- zapewnienie czystości zwierząt gospodarskich,
- użytkowanie wody odpowiedniej jakości (zdatnej do picia),
- stosowanie środków zapobiegających zanieczyszczeniu spowodowanym przez zwierzęta lub szkodniki,
- niedaleko miejsca udoju muszą być dostępne odpowiednie urządzenia do mycia rąk dla osób dokonujących udoju i wykonujących prace przy surowym mleku,
- przed dokonaniem właściwego udoju mleko każdego zwierzęcia powinno być poddane oględzinom, w zakresie nieprawidłowości organoleptycznych lub fizyczno-chemicznych. Mleko wykazujące nieprawidłowości nie może być przeznaczone do spożycia przez ludzi.

Gospodarstwo utrzymujące zwierzęta przeznaczone do produkcji żywności powinno w szczególności spełniać wymagania weterynaryjne:

- w celu zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego, w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta należy spełnić wymagania weterynaryjne w zakresie ochrony zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźnych zwierząt;
- pomieszczenia inwentarskie, wyposażenie oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu zwierząt gospodarskich powinny być regularnie czyszczone i w miarę potrzeby dezynfekowane;
- gospodarstwo, z którego zwierzęta lub żywność pochodzenia zwierzęcego są wprowadzane na rynek, powinno być wyposażone w maty dezynfekcyjne w liczbie zapewniającej zabezpieczenie wejść i wjazdów do gospodarstwa w przypadku zagrożenia szerzenia się chorób zakaźnych wśród zwierząt;
- w gospodarstwie powinna być możliwość izolacji zwierząt chorych i podejrzanych o chorobę;
- utrzymujący zwierzęta gospodarskie obowiązany jest prowadzić ewidencję leczenia zwierząt oraz przechowywać przez okres 5 lat dokumentację weterynaryjną dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych;
- osoby odpowiedzialne za żywienie i opiekę nad zwierzętami powinny posiadać wymagane umiejętności, wiedzę i kompetencje oraz powinni przestrzegać zasad postępowania i poruszania się na terenie gospodarstwa.

Wymogi w zakresie wzajemnej zgodności w zakresie bezpieczeństwo żywności (SMR 11)*

Kwestia	Wymogi
Bezpieczeństwo żywności	Żywność szkodliwa dla zdrowia lub nie nadająca się do spożycia (objawy zepsucia, zanieczyszczona, z objawami pleśni, gnicia) nie jest wprowadzana do obrotu.
	Zapewnienie identyfikowalności żywności, jak również zwierząt hodowlanych, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik dostarczał do innych przedsiębiorstw (z wyjątkiem żywności dostarczonej bezpośrednio konsumentowi końcowemu lub zakładom prowadzącym handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego) poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.
	Żywność zawierająca pozostałości pestycydów przekraczające najwyższe dopuszczalne poziomy w żywności dla tych produktów nie jest wprowadzana do obrotu.

	<p>Żywności pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne lub tymczasowe maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych nie jest wprowadzana do obrotu.</p> <p>Podjęcie działań w celu zapobiegania występowaniu i rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych przenoszonych na ludzi wraz z żywnością oraz zgłaszanie właściwym organom podejrzenia takich chorób.</p> <p>Podjęcie działań zmierzających do wycofania z obrotu żywności niezgodnej bądź w stosunku do której są podejrzenia, że nie spełnia wymogów w zakresie bezpieczeństwa żywności poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - natychmiastowe postępowanie w celu wycofania tej żywności z rynku, - powiadomienie o tym fakcie organów Inspekcji Weterynaryjnej lub Inspekcji Sanitarnej, - współpracy z tymi organami.
Higiena produkcji produktów pochodzenia roślinnego	Właściwe stosowanie środków ochrony roślin i biocydów zgodnie z etykietą – instrukcją stosowania.
	Prowadzenie dokumentacji stosowania każdego środka ochrony roślin i produktów biobójczych.
	Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie produktów żywnościowych pochodzenia roślinnego tymi substancjami.
	Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
	Przechowywanie wyników wszelkich analiz próbek pobranych z roślin lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.
Higiena produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego	Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie produktów żywnościowych pochodzenia zwierzęcego tymi substancjami.
	Właściwe stosowanie dodatków paszowych (zgodnie ze wskazaniem producenta lub podmiotu odpowiedzialnego za etykietowanie zamieszczonymi na etykiecie) i leczniczych środków weterynaryjnych (zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii).
	Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
	<p>Wymagana dokumentacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - protokoły z kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego, - rodzaj i pochodzenie paszy podawanej zwierzętom, - produkty lecznicze weterynaryjne i inne produkty lecznicze podawane zwierzętom oraz daty ich podawania, - wyniki wszelkich analiz próbek pobranych od zwierząt lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi
Wymagania weterynaryjne dla gospodarstw produkujących mleko i siarę przeznaczone do obrotu	<p>Status zdrowotny zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posiadanie decyzji powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła. - Mleko i siara pochodzące od zwierząt nie spełniających wymagań z punktu powyżej, jest wykorzystywane tylko po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych. - Kontrola i badanie kóz na obecność gruźlicy w przypadku gdy są utrzymywane w gospodarstwie razem z krowami. - Dobry stan zdrowia krów, bez infekcji układu rodnego z wydzielinami, zapalenia jelit z biegunką i gorączką lub rozpoznawalnego zapalenia wymion. - Brak ran wymion.

	<ul style="list-style-type: none"> - Poświadczenie w ewidencji leczenia zwierząt, że krowy nie są leczone substancjami niedozwolonymi lub potencjalnie niebezpiecznymi dla ludzkiego zdrowia przenikającymi do mleka i siary, chyba że mleko i siara podlega ustalonej karencji wymaganej dla wydalania z organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych. - Przestrzeganie zasady skutecznej izolacji i znakowania zwierząt zakażonych lub co do których istnieje przypuszczenie zakażenia brucelozą lub gruźlicą w celu uniknięcia jakiegokolwiek negatywnego wpływu na mleko innych zwierząt. <p>Higiena w gospodarstwie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zachowanie w gospodarstwie warunków higieniczno-sanitarnych podczas pozyskiwania, przechowywania i transportu mleka i siary przeznaczonych do obrotu (czystość pomieszczeń i urządzeń udojowych i przechowywania mleka, higiena podczas udoju). <p>Higiena pomieszczeń i wyposażenia</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ściany i podłogi pomieszczeń, w których składuje się lub przechowuje mleko i siarę, muszą być łatwe do czyszczenia w miejscach, w których istnieje możliwość ich zanieczyszczenia. Konstrukcja podłogi powinna ułatwiać odpływ cieczy i usuwanie zanieczyszczeń. - Umiejscowienie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko i siara są składowane i schładzane eliminują ryzyko zanieczyszczenia mleka. - Pomieszczenia do składowania mleka i siary są zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka i siary, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie. - Powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem i siarą (narzędzi, pojemników, zbiorników przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) wykonane są z materiałów łatwych do oczyszczenia oraz w razie konieczności do zdezynfekowania, a także utrzymane w dobrym stanie. Wymaga to zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych. - Pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane. <p>Higiena podczas udoju i składowania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Znakowanie zwierząt poddanych leczeniu oraz przed zakończeniem zalecanego okresu karencji po leczeniu w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości leków do mleka przeznaczonego do spożycia przez ludzi. - Zachowanie warunków higieny podczas dojenia, aby wykluczyć możliwość zanieczyszczenia mleka i siary. - Zapewnienie czystości strzyków, wymion i przylegających do nich części. - Schłodzenie mleka siary niezwłocznie po udoju, w miejscu czystym, zaprojektowanym i wyposażonym w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie. Schłodzenie mleka i siary nie jest wymagane gdy poddawane są procesom przetwórczym w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.
Wymagania przy produkcji jaj	<p>Do czasu sprzedaży jaja należy przechowywać tak, aby były:</p> <ul style="list-style-type: none"> - czyste, suche i wolne od obcych zapachów, - skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i poza bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

* Na etapie prac legislacyjnych

III. DOBROSTAN ZWIERZĄT

Wprowadzenie dobrostanu zwierząt jako wymogu wzajemnej zgodności ma na celu zapewnienie zwierzętom zdrowia, komfortu bytowania a także zapobieganiu zranieniom i cierpieniu.

Wymogi ogólne - dotyczą wszystkich gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie bez względu na gatunek i ilość zwierząt w gospodarstwie i zdefiniowane zostały w Dyrektywie 98/58/WE³⁴ dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych.

Wymogi dotyczące cieląt – są to dodatkowe wymogi oprócz wymogów ogólnych, do przestrzegania których zobowiązani są posiadacze cieląt. Wymogi te zdefiniowane zostały w Dyrektywie Rady 2008/119/WE³⁵ ustanawiającej minimalne normy ochrony cieląt.

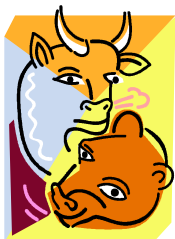
Wymogi dotyczące świń – są to dodatkowe wymogi oprócz wymogów ogólnych, do przestrzegania których zobowiązani są posiadacze świń. Wymogi te zdefiniowane zostały w Dyrektywie Rady 2008/120/WE³⁶ ustanawiającej minimalne normy ochrony świń.

Prawo polskie dotyczące dobrostanu zwierząt w zakresie wymogów wzajemnej zgodności określają:

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 roku w sprawie wymagań i postępowania przy utrzymywaniu zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U z 2010 Nr 56, poz. 344 z późn. zm.) - weszło w życie **od dnia 30 czerwca 2010 r.**
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U z 2003 Nr 106, poz. 1002 z późn. zm.).

W przypadku pozostałych gatunków zwierząt lub grup bydła (np. krowy, jałówki) przepisy dobrostanu zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 116 poz.778). Rozporządzenie to określa normy ochrony dla: bydła (z wyłączeniem cieląt), koni, owiec, kóz, strusi, perlic, lisów polarnych, lisów pospolitych, jenotów, norek, tchórzy, królików, szynszyli, nutrii, jeleni, danieli oraz indyków, gęsi i kaczek, w gospodarstwach utrzymujących co najmniej 100 sztuk tych ptaków. Weszło w życie **od dnia 30 czerwca 2010 r.**

III.1. Ogólne wymagania dotyczące ochrony zwierząt gospodarskich

Ogólne wymagania dotyczące ochrony zwierząt gospodarskich dotyczą:

1. kwalifikacji osób obsługujących zwierzęta;
2. kontroli zwierząt (dozór);
3. przechowywania dokumentacji dotyczącej leczenia i padnięć zwierząt;
4. zapewnienia swobody ruchu zwierzętom;
5. jakości budynków i pomieszczeń, w których przebywają zwierzęta;
6. zapewnienia zwierzętom właściwych warunków środowiskowych;
7. żywienia zwierząt (pasza, woda);
8. postępowania ze zwierzętami chorymi, zranionymi oraz wykonywania zabiegów lekarsko-weterynaryjnych;
9. technologii stosowanych w chowie i hodowli zwierząt.

Kwalifikacje osób obsługujących zwierzęta

Obsługą zwierząt powinny zajmować się osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje zawodowe. Kwalifikacje w zakresie obsługi zwierząt mogą potwierdzać świadectwa ukończenia szkoły rolniczej lub mogą one wynikać z praktycznego doświadczenia nabytego podczas pracy ze zwierzętami w gospodarstwie rolnym. Najważniejsze jest by osoba obsługująca zwierzęta posiadała podstawową wiedzę w zakresie żywienia, pielęgnacji i bezpiecznego obchodzenia się ze zwierzętami.

³⁴ Dyrektywa Rady 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 r. dotycząca ochrony zwierząt hodowlanych (Dz. Urz. L 221 z 8.8.1998, str. 23)

³⁵ Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt (Dz. Urz. L 10 z 15.1.2009, str. 7—13)

³⁶ Dyrektywa Rady 2008/120/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. ustanawiająca minimalne normy ochrony świń (Dz. Urz. L 47 z 18.2.2009, str. 5—13)

Osoby rozpoczynające prowadzenie produkcji zwierzęcej w swoim gospodarstwie powinny ukończyć szkolenie z zakresu produkcji zwierzęcej organizowane przez Jednostki Doradztwa, czy też inne instytucje zajmujące się tym zagadnieniem. Szczególnie prowadzenie specjalistycznych gospodarstw wymaga ciągłego doskonalenia wiedzy jak również śledzenia przepisów prawnych. Dobrym rozwiązaniem może też być korzystanie z literatury fachowej, dostępnej na rynku w bardzo szerokiej ofercie.

Kontrola zwierząt (dozór)

Kontrolowanie zwierząt ma na celu przede wszystkim ocenę ich stanu zdrowotnego (kulawizny, biegunki, osowiałość, brak pobierania pokarmu, zapalenie wymion itp.) i warunków przebywania (np. skręcony łańcuch, „wsunięcie” nogi w niebezpieczne miejsce).

Zwierzęta gospodarskie **utrzymywane w pomieszczeniach** powinny być kontrolowane minimum raz dziennie. Wyjątek stanowią cielęta utrzymywane w pomieszczeniach inwentarskich, które „sprawdzać” należy minimum dwa razy dziennie. Praktycznie przegląd stada dokonywany jest przy wypełnianiu podstawowych obowiązków, jakimi są: karmienie i pojenie.

Dla potrzeb kontrolowania zwierząt (niezależnie od oświetlenia naturalnego), w tym także w porze nocnej należy zapewnić w gospodarstwie oświetlenie stałe lub przenośne.

Zwierzęta gospodarskie (poza cielętami) utrzymywane **w systemie otwartym** powinny być doglądane tak często, jak to jest możliwe, by uniknąć ich cierpienia zarówno fizycznego (głód, pragnienie, obrażenia ciała), jak i emocjonalnego (strach). Cielęta przy otwartym systemie utrzymania należy doglądać minimum jeden raz dziennie.

W sytuacji podejrzenia o chorobę należy zapewnić, o ile jest to konieczne, oddzielenie zwierzęcia od reszty grupy, zapewnienie mu czystego, wygodnego miejsca do leżenia i otoczenie go opieką. W sytuacji gdy nasza opieka jest niewystarczająca mamy obowiązek wezwania lekarza weterynarii.

Przechowywanie informacji dotyczącej leczenia i padnięć zwierząt

Właściciel zwierząt jest zobowiązany do przechowywania dokumentacji leczenia zwierząt.

W przypadku ewidencji padnięć zwierząt na dzień dzisiejszy nie ma określonego urzędowego wzoru tego dokumentu ale zapisy należy prowadzić chociażby w zeszycie. Zapisy te powinny obejmować co najmniej: datę padnięcia, gatunek, znaki identyfikacyjne (jeśli wymagają tego przepisy ustawy o identyfikacji i rejestracji zwierząt), wiek, przyczyny padnięcia.

Pamiętać należy także o tym, że zabronione jest samodzielne grzebanie i utylizowanie zwłok zwierząt, o ile nie ma się do tego uprawnień.

Zapewnienie swobody ruchu zwierzętom

Generalną zasadą jest by każde zwierzę, bez względu na system utrzymania (uwięziowy, bezuwięziowy), miało zapewnioną swobodę ruchów. Swoboda ruchów oznacza zwłaszcza: możliwość swobodnego wstania, położenia się, dostępu do paszy i załatwiania potrzeb fizjologicznych. W przypadku zwierząt utrzymywanych w kojcach muszą mieć one możliwość swobodnego obracania się.

W przypadku cieląt i świń, dla potrzeb wymogów wzajemnej zgodności obowiązują określone minimalne normy powierzchni.

Wymogi dotyczące budynków i pomieszczeń, w których utrzymywane są zwierzęta

W budynkach inwentarskich, w których utrzymywane są zwierzęta należy zadbać o ich bezpieczeństwo, komfort psychiczny i fizyczny poprzez odpowiednią konstrukcję pomieszczeń i zainstalowane wyposażenie. Pomieszczenia, kojce, wyposażenie i urządzenia muszą być czyszczone, dezynfekowane by uniemożliwić rozprzestrzenianie się chorób. Utrzymanie w czystości miejsca przebywania zwierząt, zapobiegnie m.in. gromadzeniu się much i gryzoni, obecność których stanowi zagrożenie dla zdrowia zwierząt, ich psychicznego komfortu oraz stanowi realne zagrożenie dla bezpieczeństwa produktów żywnościowych pochodzenia zwierzęcego.

Jakość budynków i pomieszczeń w których przebywają zwierzęta

Wszelkie materiały służące do budowy pomieszczeń inwentarskich, kopców, boksów, sprzętu do wyposażenia tych pomieszczeń **a szczególnie te, z którymi zwierzęta mają kontakt** (ściany, posadzki, przegrody, karmidła, poidła, wyposażenie dodatkowe) nie mogą być dla nich szkodliwe i muszą być łatwe do czyszczenia i dezynfekcji.

Pomieszczenie, kojce oraz ich wyposażenie nie mogą stwarzać zagrożenia zranieniem poprzez wystające

elementy ścian i wyposażenia, ostre kandy i powierzchnie. Miejsce do leżenia nie może negatywnie wpływać na zwierzęta, musi być suche i czyste i wygodne. Przy grupowym utrzymaniu zwierząt musi być go na tyle, by wszystkie zwierzęta jednocześnie miały możliwość odpoczynku.

Prawo nie precyzuje minimalnych wymogów dla zwierząt (poza drobiem) w zakresie temperatur i wilgotności w budynkach inwentarskich, dlatego też rolnik powinien opierać się w tym zakresie albo na danych podanych w literaturze fachowej bądź na własnej obserwacji zachowań zwierząt oraz ich stanu zdrowotnego.

Zapewnienie zwierzętom właściwych warunków środowiskowych

Oświetlenie - zwierzęta nie mogą przebywać cały czas w ciemnościach, dlatego w pomieszczeniach należy zapewnić oświetlenie naturalne (okna, świetliki itp.) lub sztuczne.

Dla większości zwierząt dorosłych optymalne natężenie światła sztucznego to poziom 2-3 W/m² światła jarzeniowego i 8-12 W/m² światła żarowego. Stosunek okien do podłogi ok. 1:18/20.

Utrzymywanie stężenia szkodliwych gazów i kurzu na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt - prawidłowo działająca wentylacja jest podstawowym warunkiem utrzymania w normie szkodliwych domieszek gazowych. Pozbawia także powietrze przykłej woni.

Prawo polskie nakłada obowiązek monitorowania w pomieszczeniach inwentarskich stężenia amoniaku (NH₃), dwutlenku węgla (CO₂), siarkowodoru (H₂S).

Maksymalne poziomy stężenie gazów nie mogą przekroczyć:

- NH₃ - do 20 ppm;
- CO₂ - do 3000 ppm,
- H₂S - do 5 ppm;

Nadzór i kontrola nad sprzętem zautomatyzowanym - w gospodarstwach, które stosują wentylację mechaniczną należy zapewnić system wentylacji awaryjnej. Wentylację awaryjną stanowi najczęściej system wentylacji grawitacyjnej. W chwili awarii systemu wentylacji mechanicznej ryzyko śmierci zwierząt wskutek zmian mikroklimatu zwłaszcza temperatury jest duże. Dlatego musi być zainstalowany system alarmowy (dźwiękowy, wizualny itp.), który „powiadomi” o niesprawnościach wentylacji mechanicznej i pozwoli szybko „uruchomić” system wentylacji awaryjnej. System „alarmowy” powinien być regularnie „testowany” pod kątem sprawności.

Poziom kurzu, wilgotność - w pomieszczeniach inwentarskich znajdują się drobne cząstki domieszek pochodzenia nieorganicznego i organicznego powodujące zapylenie pomieszczeń. Szkodliwość tych domieszek przejawia się w działaniu na skórę, oczy i drogi oddechowe, oraz produkty pochodzenia zwierzęcego (np. mleko, wełna). Źródłem ich powstawania w pomieszczeniach inwentarskich są czynności związane z obsługą zwierząt tj. zadawanie paszy, ściółka i czyszczenie zwierząt.

W celu zminimalizowania oddziaływania kurzu na zwierzęta wskazane jest wykonywanie niektórych czynności podczas nieobecności zwierząt (np. ścielenie) albo poza pomieszczeniem (pielęgnacja zwierząt).

Stopień zapylenia można też zmniejszyć zapewniając optymalną wilgotność powietrza w pomieszczeniach, zwłaszcza z głęboką ściółką. Przyjmuje się, że optymalna wilgotność względna powietrza w pomieszczeniu inwentarskim to 60-70%.

Żywnienie zwierząt (pasza, woda)

Pasze i woda - rodzaj i ilość stosowanych pasz powinna odpowiadać gatunkowi zwierząt, jego stanowi fizjologicznemu, masie ciała i kierunkowi użytkowania. Nowonarodzone zwierzęta powinny mieć jak najszybciej zapewniony dostęp do siary.

Wszystkie zwierzęta powyżej 2 tygodnia życia (szczególnie prosięta i cielęta) powinny mieć **dostęp do wystarczającej ilości wody** lub mieć możliwość zaspokajania pragnienia przez dostęp do innych płynów.

W upalne dni oraz dla chorych zwierząt (szczególnie cieląt) dostęp do wody musi być stały.

Dostęp do paszy - zwierzęta należy karmić wg prawa polskiego minimum 2 razy dziennie. Wyjątek stanowią świnię, drób i mięsożerne futerkowe, które karmić można 1 raz dziennie.

Przy grupowym utrzymaniu zwierząt, jeśli nie stosuje się karmienia do woli bądź ze sterowanych elektronicznie stacji paszowych należy zapewnić zwierzętom możliwość **jednoczesnego dostępu do paszy**. Długość korytarza paszowego, koryta itp. powinna być dostosowana do ilości zwierząt z niego korzystających uwzględniając oczywiście ich wymiary ciała.

Higiena sprzętu i urządzeń do karmienia i pojenia - należy bezwzględnie przestrzegać by sprzęt używany do karmienia i pojenia oraz każdy element wyposażenia pomieszczeń inwentarskich oraz całe pomieszczenie

znajdowały się w należytym stanie technicznym i sanitarnohigienicznym oraz były wykonane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi. Niedopuszczalne jest by urządzenia do karmienia i pojenia były zanieczyszczone kałem, moczem, lub zalegały w nich resztki pasz. Urządzenia do zadawania pasz muszą być regularnie sprawdzane i czyszczone. Zwierzęta nie mogą być karmione i pojone przy użyciu sprzętu znajdującego w złym stanie technicznym (korozja, uszkodzenia mechaniczne, chemiczne). Wszelkie niedociągnięcia w tym zakresie powinny być natychmiast usuwane, a jeśli zachodzi taka konieczność należy zapewnić na czas napraw i remontów alternatywne rozwiązanie w zakresie pojenia i karmienia zwierząt.

Zapamiętaj!

Bezwzględnie należy przestrzegać zakazu „samodzielnego” podawania preparatów zawierających substancje tyreostatyczne, β -agonistyczne czy też zawierające hormony. Substancje te mogą być podawane tylko przez lekarza weterynarii.

Prawidłowe postępowanie ze zwierzętami chorymi, zranionymi oraz wykonywanie zabiegów na zwierzętach

Opieka nad chorymi zwierzętami - w przypadku zauważenia u zwierząt jakichkolwiek objawów chorobowych, zranień należy je natychmiast otoczyć właściwą opieką, a jeśli opieka właściciela nie pomaga zasięgnąć pomocy lekarza weterynarii. Pomoc lekarza weterynarii musi być odnotowana w książce leczenia zwierząt.

Izolowanie zwierząt chorych - w każdym gospodarstwie należy zapewnić możliwość izolowania zwierząt, szczególnie gdy zwierzęta utrzymywane są grupowo, jeśli wymaga tego ich stan zdrowia. Chorym zwierzętom należy zapewnić suche, wygodne podłoże najlepiej ze ściółką.

Postępowanie ze zwierzętami chorymi, zranionymi oraz wykonywanie zabiegów lekarsko-weterynaryjnych

Jakiegokolwiek zabiegi wykonywane na zwierzętach związane z ingerencją w ich organizm mogą być wykonywane tylko i wyłącznie przez osobę uprawnioną w tym zakresie.

Prawo polskie do wykonywania zabiegów na zwierzętach uprawnia lekarzy i techników weterynarii.

W przypadku świń wykonywanie takich zabiegów jak: skracanie kłów (dopuszczalne jest tylko wtedy, jeśli zauważono poranienie sutków macior) czy obcinanie ogona (w przypadku uszkodzeń ogona spowodowanych przez inne świnię). Zabiegów tych nie wolno wykonywać „na wszelki wypadek”. Obowiązkiem właściciela jest sprawdzenie czy można sytuację poprawić poprzez poprawę warunków środowiskowych.

Kastracji świń i obcinania ogona powinno dokonywać się przed ukończeniem 7 dnia życia, dlatego obowiązkiem rolnika jest odpowiednio wczesne zgłoszenie potrzeby wykonania tych zabiegów u osób, które mają prawo takie zabiegi wykonywać. Zabiegi kastracji po 7 dniu życia mogą być wykonywane tylko po zastosowaniu znieczulenia i tylko przez lekarza weterynarii.

Technologie stosowane w chowie i hodowli zwierząt

W chowie i hodowli zwierząt można stosować tylko takie praktyki, które nie powodują długotrwałego cierpienia lub trwałego zranienia zwierząt oraz nie zakłócają naturalnych zachowań zwierząt.

Zabronione jest np. tuczenie gęsi na stłuszczone wątroby jako nieetyczna praktyka chowu. Można stosować w chowie i hodowli zabiegi powodujące krótkotrwałe cierpienie pod warunkiem, że wymagają tego względy technologiczne czy bezpieczeństwa. Dozwolone jest np. usuwanie rogów, czy krótkotrwałe bolesne zabiegi higieniczne.

Dozwolone jest utrzymywanie zwierząt gospodarskich wymienionych w ustawie o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt i tylko w systemach powszechnie uznanych (otwarte, w pomieszczeniach: na uwięzi, bez, itp.).

Szczególnej uwagi wymaga przepędzanie zwierząt. Do przepędzania zwierząt można stosować tylko i wyłącznie przedmioty i narzędzia nie powodujące okaleczeń zwierząt, tylko wtedy jeśli jest to rzeczywiście konieczne i tylko wtedy jeśli przed zwierzętami jest wolna przestrzeń. Zwierząt, które nie mogą poruszać się o własnych siłach nie wolno przemieszczać w sposób powodujący ból.

III.2. Minimalne wymagania w zakresie ochrony cieląt

Za cielę uznaje się bydlę do ukończenia 6 m-ca życia bez względu na jego płeć.

W przypadku cieląt wymagania wzajemnej zgodności dotyczą:

- zapewnienia odpowiedniej wielkości powierzchni dla cieląt,
- warunków środowiskowych w pomieszczeniach,
- zakazu wiązania cieląt i zakładania im kagańców,
- kontrolowania cieląt oraz opieki nad cielętami chorymi,
- odpowiedniego żywienia cieląt.

Systemy utrzymania cieląt, minimalne powierzchnie dla cieląt

Cielęta można utrzymywać w systemie otwartym lub w pomieszczeniach.

W przypadku utrzymywania cieląt w pomieszczeniach inwentarskich stosuje się indywidualny (pojedynczy) system utrzymania lub grupowy system utrzymania cieląt.

Ze względu na „stadny” instynkt bydła, cielęta zaleca się utrzymywać grupowo. Oczywiście są odstępstwa od tego zalecenia i przedstawiono je poniżej.

Pojedyncze utrzymywanie cieląt

Pojedynczo można utrzymywać cielęta:

- do ukończenia 8 tygodnia życia (bez względu na ilość cieląt w gospodarstwie),
- w gospodarstwach posiadających mniej niż 6 cieląt jednocześnie (bez względu na wiek),
- cielęta chore, zranione bez względu na wiek (na polecenie lekarza weterynarii).

Cielęta utrzymywane w pojedynczych kojcach muszą mieć zapewniony kontakt wzrokowy i fizyczny między sobą. Oznacza to, że ściany pojedynczych kojców nie mogą być lite.

Jednolita ścianka przegradzająca kojce dopuszczalna jest natomiast w przypadku klatek stanowiących „izolatkę” dla cieląt chorych itp. umieszczonych w niej na żądanie lekarza weterynarii.

Minimalne wymiary kojca dla cieląt utrzymywanych pojedynczo:

szerokość kojca – co najmniej wysokość cielęcia w kłębie (mierzonej w pozycji stojącej cielęcia),
długość kojca – co najmniej 110% całkowitej długości ciała cielęcia (od czubka nosa do krawędzi ogonowej guza kulszowego).

W tabeli 10 podano orientacyjne wymiary, masy ciała cieląt dużych ras mlecznych, które pomogą ustalić wymiary kojca przy jego projektowaniu.

Tabela 7. Parametry ciała cieląt w zależności od wieku

Masa (kg)	Przybliżony wiek		Wysokość w kłębie (m)	Całkowita długość ciała (m)
	jałówki	buhajki		
50	10 dni	10 dni	0,75	1,00
100	3 m-ce	3 m-ce	0,90	1,20
200	8 m-cy	6 m-cy	1,10	1,50

Źródło: „Systemy utrzymania bydła” Poradnik. Praca zbiorowa. Warszawa; Instytut Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa; Duńskie Służby Doradztwa Rolniczego; 2004; s.20-21)

Minimalne powierzchnie przy grupowym utrzymaniu cieląt

Cielęta powyżej 8 tygodnia życia muszą być utrzymywane grupowo w gospodarstwach posiadających więcej niż 6 sztuk cieląt jednocześnie.

Dla cieląt utrzymywanych grupowo należy zapewnić minimalną powierzchnię przypadającą na 1 sztukę cielęcia znajdującego się w kojcu.

Przez minimalną powierzchnię przeznaczoną dla cieląt należy rozumieć przestrzeń nieograniczoną żadnymi przeszkodami np. korytami, wiadrami do pojenia, otworami ściekowymi, słupami, itp. Powierzchnię taką nazywa się „powierzchnią netto”.

Minimalna powierzchnia netto dostępna dla każdego cielęcia utrzymywanego grupowo wynosi:

- do 150 kg masy ciała – 1,5 m²,

- od 150 kg do 220 kg masy ciała – 1,7 m²,
- ponad 220 kg masy ciała – 1,8 m².

Warunki środowiskowe w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta

Cielęta utrzymywane w budynkach muszą mieć zapewnione bezpieczne dla ich zdrowia warunki przebywania. Dotyczy to temperatury, oświetlenia, stężenia szkodliwych gazów (amoniak, dwutlenek węgla, siarkowodór), odpowiedniego stanu podłóg, jakości materiałów z których zbudowano urządzenia i sprzęt, z którymi cielęta mają kontakt.

Temperatura w pomieszczeniach dla cieląt – nie jest regulowana prawem. Za optymalną temperaturę dla cieląt można przyjąć 16-20°C. Cielęta podobnie jak bydlę dorosłe źle znoszą wysokie temperatury (powyżej 30°C).

Oświetlenie w pomieszczeniach dla cieląt – powinno być na poziomie dziennego oświetlenia w godzinach 9.00 - 17.00. Oświetlenie może być zarówno naturalne jak również sztuczne. Nie wolno cieląt trzymać cały czas w ciemnościach. W przypadku stosowania oświetlenia tylko sztucznego nie może ono być włączone przez całą dobę.

Stężenie szkodliwych gazów oraz wilgotność w pomieszczeniach – tak jak dla pozostałych gatunków (wymogi ogólne).

Podłogi w miejscach przebywania cieląt - nie mogą w żaden sposób przyczyniać się do cierpienia i chorób cieląt. Powinny być w miarę gładkie, stabilne, nie śliskie. Nie mogą powodować urazów mechanicznych poprzez wystające niebezpieczne elementy. Cielęta poniżej dwóch tygodni życia muszą mieć zapewnioną ściółkę. Prawo polskie zabrania w ogóle utrzymywania cieląt w systemie bezściółkowym.

Jakość materiałów - urządzenia, wyposażenie, sprzęt z którym cielęta mają bezpośredni kontakt nie mogą być wykonane (zawierać pozostałości) substancji szkodliwych zarówno pod względem chemicznym jak i mikrobiologicznym. Powinny być wykonane z materiałów łatwych do czyszczenia, mycia i dezynfekcji.

Sprzęt, pomieszczenia, wyposażenie należy utrzymywać w dobrym stanie technicznym i higienicznym. Wszelkie uchybienia, usterki usuwa się w możliwie najkrótszym czasie.

Wszelkie zanieczyszczenia z resztek pokarmów, odchodów usuwa się w jak najkrótszym czasie.

Zakaz wiązania cieląt oraz zakładania im kagańców

W gospodarstwach utrzymujących cielęta pojedynczo: tj. w kojcach należy bezwzględnie przestrzegać zakazu wiązania cieląt.

Przy grupowym utrzymywaniu cieląt dopuszczalne jest wiązanie cieląt na okres nie dłuższy niż jedna godzina i to tylko na czas pojenia mlekiem lub preparatami mlekozastępczymi.

Stosowane uwięzie nie mogą ranić cieląt, muszą być sprawdzane w chwili ich stosowania i w razie konieczności poprawiane tak, by nie spowodowały zranienia, uduszenia cielęcica. Nawet podczas tego krótkiego okresu wiązania cielęta muszą mieć zapewnioną swobodę ruchu.

Kontrolowanie cieląt, opieka nad cielętami chorymi

Cielęta utrzymywane w pomieszczeniach inwentarskich należy kontrolować minimum 2 razy na dobę. Kontrola ma na celu sprawdzenie stanu zdrowotnego, bezpiecznych warunków przebywania, działania urządzeń automatycznych jeśli takowe są zainstalowane i mają wpływ na zdrowie cieląt.

Cielęta utrzymywane w systemie otwartym należy kontrolować minimum raz dziennie.

Do celów kontroli należy zapewnić oświetlenie (w tym przenośne).

W przypadku podejrzenia o chorobę, cielę otacza się opieką, w razie potrzeby izoluje, odłączając od reszty stada. W razie braku poprawy stanu zdrowia należy zapewnić cielęciu opiekę weterynaryjną. Chorym cielętom należy zapewnić dostęp do wody, suche, czyste legowisko.

Żywnienie cieląt - wymagania dotyczące pasz i pojenia

Cielęta utrzymywane w pomieszczeniach inwentarskich należy karmić minimum 2 razy dziennie o ile nie stosujemy żywienia do woli. Jeśli cielęta utrzymywane są grupowo, a nie są karmione do woli lub z automatycznych stacji każde ciele musi mieć zapewniony dostęp do paszy w tym samym czasie. Przy zapewnianiu kojca należy więc zwrócić uwagę, czy dysponujemy odpowiednią długością koryt, stołu paszowego, drabinek itp.

Zgodnie z wymaganiami ogólnymi każde nowonarodzone zwierze powinno dostać siarę możliwie jak najszybciej. W przypadku cieląt okres ten **nie może przekroczyć 6 godzin**.

W dawce pokarmowej dla cieląt należy zapewnić wzrastającą ilość włókna (z 50 g w wieku 8 tygodni do 250 g dziennie w wieku 20 tygodni). Najwięcej włókna zawiera siano. W dawce pokarmowej dla cieląt należy zapewnić także żelazo, w takiej ilości by poziom hemoglobiny we krwi wynosił minimum 4,5 milimola/l. W praktyce oznacza to zakaz opasu cieląt na „białe mięso”.

Pojenie cieląt - dla cieląt **powyżej 2 tygodnia życia** należy zapewnić dostęp do czystej **wody pitnej** lub innych płynów zaspokajające pragnienie.

Urządzenia i sprzęt, z których korzystają cielęta musza być tak skonstruowane, umieszczone, konserwowane by w jak najmniejszym stopniu dochodziło do ich zanieczyszczenia.

III.3. Minimalne wymagania w zakresie ochrony świń

Posiadacza świń oprócz przestrzegania ogólnych wymogów dotyczących ochrony zwierząt gospodarskich obowiązują dodatkowe szczegółowe wymogi związane z chowem i hodowlą świń.

Wymagania dotyczące gospodarstw utrzymujących świnię dotyczą:

- systemu utrzymania i minimalnych powierzchni,
- warunków środowiskowych w pomieszczeniach,
- zapobiegania agresji,
- wykonywania zabiegów weterynaryjnych i zootechnicznych.

Systemy utrzymania świń i minimalne powierzchnie dla poszczególnych grup świń

Świnie można utrzymywać w systemie otwartym lub w pomieszczeniach.

Ze względu na „stadny” charakter świń wskazane jest utrzymywanie ich w grupach.

Dla każdej grupy technologicznej świń wyznaczono minimalne powierzchnie, które należy zapewnić zwierzętom.

Dla warchlaków i tuczników utrzymywanych grupowo minimalne powierzchnie wynoszą:

- do 10 kg masy ciała -0,15 m²/szt,
- 10-20 kg masy ciała -0,20 m²/szt,
- 20-30 kg masy ciała -0,30 m²/szt,
- 30-50 kg masy ciała -0,40 m²/szt,
- 50-85 kg masy ciała -0,55m²/szt,
- 85-110 kg masy ciała -0,65 m²/szt,
- powyżej 110 kg masy ciała -1,00 m²/szt.

Dla loch i loszek w okresie między 4 tygodniem po pokryciu do 1 tygodnia przed wyproszeniem minimalne powierzchnie na jedną sztukę wynoszą:

- w przypadku grupy liczącej mniej niż 6 sztuk:
 - lochy - 2,25 m² i + 10% tj. 2,48 m²,
 - loszki - 1,64 m² i + 10% tj.1,8 m²,
 - minimalna długość boku kojca – 2,41 m.
- w przypadku grupy liczącej 6-40 sztuk:
 - lochy - 2,25 m²,
 - loszki - 1,64 m²,
 - minimalna długość boku kojca – 2,81 m.
- w przypadku grupy liczącej 40 sztuk i więcej:
 - lochy - 2,25 m² i -10% tj.2,03 m²,
 - loszki - 1,64 m² i -10% tj.1,48 m²,
 - minimalna długość boku kojca – 2,81 m.

Lochy i loszki w okresie między 4 tygodniem po pokryciu do 1 tygodnia przed wyproszeniem utrzymuje się grupowo, chyba, że w gospodarstwie znajduje się mniej niż 10 sztuk loch i loszek.

Bez względu na liczebność grup loch i loszek w kojcu konieczne jest by dla loch - 1,30 m² ww. powierzchni stanowiło podłoże lite. Na powierzchni tej (1,30 m²) otwory odpływowe nie mogą stanowić więcej niż 15%. Dla loszek lita powierzchnia podłoża musi wynosić minimum 0,95 m², a otwory odpływowe nie więcej niż 15% tej powierzchni.

Podane wyżej powierzchnie dla loch i loszek między 4 tygodniem po pokryciu a 1 tygodniem przed wyproszeniem, minimalne długości boków kojców, staną się obowiązujące od dnia 1 stycznia 2013 r. dla budynków oddanych do użytku przed 26 marca 2004 r. i nie modernizowanych w okresie 26 marca 2004 r. do 1 maja 2004 r.

Należy także pamiętać, że utrzymywane grupowo świnie, które są agresywne, które są atakowane przez inne świnie, chore i zranione czasowo utrzymuje się pojedynczo.

Powierzchnia kojca, w którym świnia jest utrzymywana pojedynczo musi być na tyle duża by zwierzę mogło się swobodnie obrócić.

Zapewnienie właściwych parametrów podłóg szczelinowych dla świń utrzymywanych grupowo

W budynkach, w których stosowane są podłogi ażurowe (rusztowe, szczelinowe) należy przestrzegać by ich parametry odpowiadały przedstawionym w tabeli 11.

Tabela 8. Parametry podłóg ażurowych dla poszczególnych grup świń

Grupa zwierząt	Minimalna szerokość beleczek	Maksymalna szerokość otworów
Prosięta	50 mm	11 mm
Warchlaki	50 mm	14 mm
Knurki i loszki hodowlane	80 mm	14 mm
Tuczniaki	80 mm	18 mm
Maciory, loszki po pokryciu	80 mm	20 mm

Minimalna powierzchnia dla knurów utrzymywanych pojedynczo:

- przy kryciu w kojcu - 10 m²/szt,
- bez krycia w kojcu - 6 m²/szt.

Kojce knurów muszą być tak skonstruowane i usytuowane, by umożliwić im słyszenie, widzenie i wąchanie innych świń oraz zapewniać możliwość obrócenia się i możliwość odpoczynku w czystym, suchym miejscu.

Minimalna powierzchnia dla macior w okresie porodu lub prosiętami:

Dla macior w okresie porodu oraz dla macior z prosiętami minimalna powierzchnia kojca musi wynosić minimum 3,5 m²/szt.

Prośne maciory oraz prośne loszki umieszczone w kojcach do proszenia czyści się oraz **jeśli to konieczne** poddaje zabiegom przeciwko pasożytom zewnętrznym i wewnętrznym.

Loszki i knurki hodowlane

Minimalna powierzchnia dla tych grup ustalona została na 2,7 m²/szt.

Wymagania dotyczące warunków środowiskowych w pomieszczeniach dla świń

Świnie utrzymywane w budynkach muszą mieć zapewnione bezpieczne dla ich zdrowia warunki przebywania. Dotyczy to temperatury, oświetlenia, stężenia szkodliwych gazów (amoniak, dwutlenek węgla, siarkowodór), odpowiedniego stanu podłóg, jakości materiałów z których zbudowano urządzenia i sprzęt, z którymi cieleta mają kontakt.

Temperatura w pomieszczeniach dla świń – nie regulowana prawem. W przypadku trzody chlewnej wymagania dotyczące komfortu cieplnego zależą przede wszystkim od wieku zwierząt.

Oświetlenie w pomieszczeniach dla świń – natężenie światła sztucznego musi wynosić, co najmniej 40 lx przez minimum 8 godzin dziennie. Odpowiada to ok. 24 W/m² światła żarowego lub 6 W/m² światła jarzeniowego. W przypadku stosowania oświetlenia tylko sztucznego nie może ono być włączone przez całą dobę.

Stężenie szkodliwych gazów oraz wilgotność w pomieszczeniach – tak jak dla pozostałych gatunków (wymogi ogólne).

Podłogi w miejscach przebywania - nie mogą w żaden sposób przyczyniać się do cierpień i chorób świń. Powinny być w miarę gładkie, stabilne, nie śliskie. Nie mogą powodować urazów mechanicznych poprzez wystające niebezpieczne elementy. Prosiętom poniżej dwóch tygodni życia muszą mieć zapewnioną ściółkę.

Hałas - świniom nie mogą być narażone na ciągły hałas przekraczający 85 dB. Należy unikać nagłego źródła hałasu, mogącego wystraszyć zwierzęta.

Jakość materiałów - urządzenia, wyposażenie, sprzęt z którym świniom mają bezpośredni kontakt nie mogą być wykonane (zawierać pozostałości) substancji szkodliwych zarówno pod względem chemicznym jak i mikrobiologicznym. Powinny być wykonane z materiałów łatwych do czyszczenia, mycia i dezynfekcji.

Sprzęt, pomieszczenia, wyposażenie należy utrzymywać w dobrym stanie technicznym i higienicznym. Wszelkie uchybienia, usterki usuwa się w możliwie najkrótszym czasie.

Wszelkie zanieczyszczenia z resztek pokarmów, odchodów usuwa się w jak najkrótszym czasie.

Zapobieganie agresji świń utrzymywanych grupowo i prawidłowe postępowanie w takim przypadku

Najczęstszymi przyczynami agresji świń utrzymywanych grupowo są nadmierne zagęszczenie sztuk na jednostce powierzchni, niewłaściwa dieta oraz brak wody do picia. Stosowanie się do przedstawionych poniżej zaleceń pomoże, jeśli nie wyeliminować to zmniejszyć agresję zwierząt.

Pamiętać należy o tym, że uciekanie się do tzw. „ostatecznych” metod (obcinanie ogonów, leki uspokajające) może być stosowane dopiero po wykorzystaniu sposobów podanych poniżej.

Zapewnienie świom dostępu do materiałów absorbujących ich uwagę

Wszystkie świniom powinny mieć zapewniony stały dostęp do „materiału manipulacyjnego”, który nie może jednocześnie stanowić dla nich niebezpieczeństwa.

Jako materiały manipulacyjne dla świń można stosować np. nieuzbrojone opony, worki napelnione słomą, sianem, wiszące łańcuchy, ściółkę z długiej słomy, drewno do obgryzania, kiszonkę z całych roślin kukurydzy, itp. Najlepiej, jeśli są to przedmioty zawieszane ponieważ świniom niechętnie zajmują się przedmiotami zabrudzonymi, śmierdzącymi.

Tworzenie grup świń wyrównanych wagowo i wiekowo

Tworząc grupę zwierząt, która przebywać będzie w jednym kojcu należy tworzyć grupę ze zwierząt zbliżonych wiekiem i wagą (różnice w masie ciała nie powinny przekraczać 10%). Grupy najlepiej tworzyć ze zwierząt młodych, najpóźniej tydzień po odsadzeniu.

Zapewnienie możliwości pobierania paszy wszystkim zwierzętom jednocześnie oraz zapewnienie pasz objętościowych zaspokajających potrzebę głodu i żucia

Przy grupowym utrzymaniu świń ważne jest zapewnienie takiej długości stanowisk paszowych, by każde zwierzę miało jednoczesny dostęp do paszy. Szczególnie istotne jest to w gospodarstwach niestosujących żywienia do woli czy z automatycznych stacji paszowych.

Dla świń zwłaszcza loszek i loch ważne jest podawanie pasz objętościowych (wysoko włóknistych, energetycznych) zapewniających im żucie i poczucie sytości.

Eliminowanie z grupy zwierząt agresywnych, poranionych, chorych i słabszych

W przypadku zauważenia w grupie świń wyjątkowo agresywnych zachowań lub skutków takiego zachowania i jeśli zawiodły stosowane dotychczas metody zapobiegania agresji, zwierzęta zarówno agresywne jak i ofiary takich agresji powinny być z grupy usunięte, przynajmniej czasowo. Zwierzęta takie można czasowo utrzymywać pojedynczo. Podawanie środków uspokajających musi być skonsultowane z lekarzem weterynarii.

Postępowanie z lochami i loszkami prośnymi

Prośne lochy i loszki w razie potrzeby należy odrobaczyć. Kojce i legowiska, w których umieszcza się lochy i loszki również muszą być wolne od pasożytów. Najlepiej jest przeprowadzić dezynfekcję pomieszczeń i legowisk po uprzednim ich oczyszczeniu.

Przed spodziewanym prośeniem należy samicom zapewnić wystarczającą do zrobienia gniazda ilość materiału (np. siewka, liście).

Na czas porodu za lochą/loszką powinna być zapewniona odpowiednia przestrzeń ułatwiająca prośenie w sposób naturalny lub wymagający pomocy ludzkiej.

Postępowanie z prosiętami

Kojec dla loch z prosiętami powinien być tak skonstruowany, by zabezpieczyć prosięta przed ewentualnym przygnieciem przez lochę.

Prosięta wraz z lochą powinny przebywać minimum 28 dni. Wyjątkiem od tej zasady jest zagrożenie zdrowia lub życia lochy ewentualnie prosiąt. Można także odsadzić prosięta od lochy w 21 dniu życia, jeśli przenoszone są one do wyspecjalizowanego pomieszczenia, odizolowanego od pomieszczeń, w których przebywają lochy. Pomieszczenie takie powinno być wcześniej wyczyszczone i zdezynfekowane.

Przestrzeżenie zakazu wiązania i pętania świń oraz kolczykowania nosa świniom utrzymywanym w pomieszczeniu

Kolczykowanie nosów świń utrzymywanych w pomieszczeniach jest całkowicie zabronione. Zgodnie z ustawą o ochronie zwierząt jest to okrutne traktowanie zwierząt i podlega sankcjom karnym. Świnie utrzymywane w pomieszczeniu powinny mieć zapewnioną możliwość naturalnej dla nich potrzeby rycia (potrzeba ta wzrasta wraz z wiekiem świń), szczególnie u loch i loszek.

Kolczykowanie nosów jest dopuszczalne u świń utrzymywanych jedynie w systemie otwartym.

Utrzymywanie świń na uwięzi oraz ich pętanie jest bezwzględnie zabronione!

Wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt (SMR 16-18)

Dotyczy gospodarstw utrzymujących zwierzęta	
Kwestia	Wymogi szczegółowe
Stosowanie dozwolonych technologii chowu i hodowli zwierząt	Stosowane w gospodarstwie technologie chowu nie mogą być zabronione prawem i nie mogą powodować cierpień zwierząt. Na zwierzętach nie wolno wykonywać zabiegów powodujących ich trwałe zranienie lub długotrwałe cierpienie. Szczególną uwagę należy zwracać na metody i narzędzia przy przepędzaniu zwierząt. Wykonywane zabiegi powodujące krótkotrwałe zranienie i cierpienie mogą mieć tylko charakter: <ul style="list-style-type: none"> - identyfikacyjny, - pielęgnacyjny, - zapewniający bezpieczne postępowanie ze zwierzętami.
Kwalifikacje personelu obsługującego zwierzęta	Doświadczenie zdobytego w wyniku praktyki w gospodarstwie rolnym (własnym, jako pracownik, itp.) lub Posiadania wykształcenia rolniczego, zootechnicznego, weterynaryjnego lub Ukończenia specjalistycznych szkoleń.
Dozór, kontrola zwierząt	Jeden raz dziennie - wszystkie zwierzęta utrzymywane w pomieszczeniu za wyjątkiem cieląt. Dwa razy dziennie - cielęta. Zwierzęta gospodarskie utrzymywane w systemie otwartym (poza cielętami) kontrolowane muszą być tak często jak to jest konieczne i możliwe. Cielęta utrzymywane w systemie otwartym kontrolowane są minimum 1 raz dziennie. Dla potrzeb dozoru zwierząt przebywających w pomieszczeniach inwentarskich o każdej porze gospodarstwo musi zapewnić: <ul style="list-style-type: none"> - oświetlenie stałe lub - oświetlenie przenośne.
Karmienie i pojenie zwierząt	Zwierzęta gospodarskie muszą otrzymywać pasze (rodzaj i ilość) dostosowane do gatunku, wieku, kierunku użytkowania i potrzeb behawioralnych. Nowonarodzone zwierzęta powinny otrzymać siarę najszybciej jak to jest możliwe. Cielęta muszą otrzymać siarę najszybciej jak to jest możliwe nie później niż 6 godzin od narodzin.

	<p>Cielęta muszą mieć zapewnioną w paszach objętościowych wzrastającą ilość włókna od 50 g do 250 g w wieku między 8. a 20 tygodniem życia.</p> <p>Cielęta muszą mieć dostarczane żelazo w paszach lub dodatkowo celem zapewnienia hemoglobiny we krwi na poziomie minimum 4,5 milimola/l (w gospodarstwie nie prowadzi się opasu cieląt na białe mięso)</p> <p>Zwierzęta szczególnie cielęta i prosięta muszą mieć zapewnioną wystarczającą do ich potrzeb ilość wody pitnej.</p> <p>Dostęp do wody musi być stały dla zwierząt chorych oraz w czasie upałów.</p> <p>Dostęp do pasz:</p> <p>Zwierzęta gospodarskie utrzymywane w pomieszczeniach powinny być karmione:</p> <ul style="list-style-type: none"> - minimum 1-2 razy dziennie, - minimum 2 razy dziennie - cielęta. <p>Zwierzęta utrzymywane grupowo w pomieszczeniach i nie karmione do woli lub z automatycznych stacji paszowych muszą mieć zapewnioną możliwość jednoczesnego dostępu do paszy.</p>
Higiena sprzętu i urządzeń do karmienia i pojenia	<p>Sprzęt i urządzenia do karmienia i pojenia muszą być:</p> <p>Wykonane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi,</p> <p>Czyszczone i dezynfekowane regularnie,</p> <p>W dobrym stanie technicznym i sanitarnym,</p> <p>Skonstruowane i rozmieszczone w sposób zapobiegający zanieczyszczeniu znajdujących się w nich paszy i wody.</p>
Budynki i pomieszczenia inwentarskie	<p>Budynki i pomieszczenia inwentarskie muszą być:</p> <p>Utrzymywane w czystości,</p> <p>Zbudowane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi,</p> <p>Zbudowane tak, że nie ma żadnych elementów wystających, ostrych itp., powodujących zranienie lub cierpienie zwierząt,</p> <p>Właściwie skonstruowane celem zabezpieczenia potrzeb termicznych zwierząt.</p> <p>Podłogi, na których przebywają zwierzęta muszą być gładkie, nie śliskie, stabilne, równe.</p> <p>Miejsce do leżenia zwierząt:</p> <p>Nie może mieć negatywnego wpływu na zwierzęta (zwierzęta nie unikają go, nie są poranione itp.), jest czyste i suche. Wielkość jego powierzchni powinna pozwolić na to, żeby przebywające na nim zwierzęta mogły odpoczywać jednocześnie.</p> <p>Dla cieląt do 2 tygodnia życia i prosiąt musi być wyłożone ściółką (słoma, trociny, maty itp.).</p>
Warunki oświetleniowe i hałas	<p>Oświetlenie:</p> <p>Zwierzęta nie mogą przebywać cały czas w ciemnościach.</p> <p>Pomieszczenia inwentarskie powinny być oświetlane:</p> <ul style="list-style-type: none"> - światłem naturalnym lub - światłem sztucznym. <p>Świnie muszą mieć zapewnione światło przez min. 8 godz. dziennie na poziomie 40 lx tj. ok.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 24 W/m² światła żarowego lub - 6 W/m² światła jarzeniowego lub/i - stosunek powierzchni oszklonych do podłogi: 1:20. <p>Cielęta muszą mieć zapewnione oświetlenie odpowiadające oświetleniu naturalnemu w godzinach 9-17 tj. około 8-16 W/m² światła żarowego lub 2-4 W/m² światła jarzeniowego lub/i stosunek powierzchni oszklonych do podłogi: 1:18/20 lub 20-30 lx.</p> <p>Hałas:</p> <p>Świnie nie mogą być narażone na ciągły hałas powyżej 85 dB.</p>
Poziom gazów	Poziom gazów na poziomie nieszkodliwym.

i kurzu, wentylacja	Posiadany system wentylacji musi być sprawny i spełniać swoje zadanie. Jeśli gospodarstwo posiada system wentylacji mechanicznej, musi posiadać system wentylacji awaryjnej. Jeśli gospodarstwo posiada system wentylacji mechanicznej musi posiadać system ostrzegawczy (alarmowy). System ostrzegawczy jest regularnie sprawdzany. W razie awarii wentylacji mechanicznej jest możliwość szybkiego uruchomienia wentylacji „awaryjnej”. Wszystkie czynności w pomieszczeniach inwentarskich powinny być wykonywane w sposób minimalizujący powstawanie kurzu. Nagromadzony kurz powinien być regularnie usuwany.
Postępowanie ze zwierzętami chorymi	Zwierzęta podejrzane o chorobę, chore, cierpiące Należy otoczyć natychmiastową opieką. Należy wezwać lekarza weterynarii, jeśli opieka właściciela nie przynosi pozytywnych rezultatów. Należy izolować chore zwierzę, jeśli wymaga tego jego stan zdrowia, zapewniając mu miejsce suche, czyste i wygodne.
Wykonywanie zabiegów na zwierzętach	W gospodarstwie zabiegi weterynaryjne na zwierzętach mogą być wykonywane wyłącznie przez uprawnioną osobę. Zabiegi zapobiegające agresji świń bądź jej skutkom mogą być wykonywane po wyczerpaniu innych środków zapobiegawczych. Zabiegi redukcji kłów, kastracji mogą wykonywać tylko osoby uprawnione.
Swoboda ruchu zwierząt	Powierzchnie, na których przebywają zwierzęta gospodarskie muszą zapewniać im swobodę ruchu. Zwierzęta na uwięzi muszą mieć możliwość swobodnego wstawania, kładzenia się i samooczyszczenia.
Zwierzęta w otwartym systemie utrzymania	Zwierzętom utrzymywanym w systemie otwartym należy: zapewnić schronienie przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi i drapieżnikami. W okresie zimowym w miejscach gromadzenia się zwierząt (np. wiaty) – należy zapewnić ściółkę i niezamarzająca pasze i wodę.
System utrzymania cieląt	Przestrzeganie grupowego utrzymywania cieląt zgodnie z warunkami podanymi powyżej. Zapewnienie minimalnych powierzchni wymaganych dla poszczególnych systemów utrzymania.
Wiązanie cieląt, zakładanie kagańców	Przestrzegany musi być zakaz wiązania cieląt utrzymywanych grupowo z wyłączeniem czasu pojenia mlekiem lub preparatem mlekozastępczym na okres nie dłuższy niż 1 godzina, a stosowane w tym czasie uwięzie nie ranią zwierząt. Cielęta utrzymywane pojedynczo nigdy nie mogą być trzymane na uwięzi. Cielętom nigdy nie wolno zakładać kagańców.
System utrzymania świń	Świnie utrzymywane grupowo mają zapewnione minimalne powierzchnie określone w opisie wymogu. Świnie utrzymywane pojedynczo muszą mieć zapewnioną swobodę ruchu.
Parametry podłóg szczelinowych	Parametry podłóg ażurowych, na których przebywają świnie są zgodne z podanymi powyżej w opisie.
Wymogi dotyczące knurów zarodowych	Kojec knura posiada co najmniej minimalną powierzchnię przewidzianą prawem. Kojec knura musi być usytuowany tak by knur mógł widzieć, słyszeć i wachać inne świnie. W kojcu musi być wydzielone czyste, suche miejsce przeznaczone dla wypoczynku knura.
Zapobieganie agresji świń utrzymywanych grupowo	Posiadacz zwierząt zobowiązany jest do zapobiegania agresji świń poprzez stworzenie im odpowiednich warunków bytowania a szczególnie: – zapewnieniu świniom materiałów absorbujących ich uwagę (materiały manipulacyjne), – tworzeniu grup świń wyrównanych wagowo i wiekowo, – zapewnieniu dostępu do paszy wszystkim świniom jednocześnie,

	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnieniu świniom (lochom i loszkom) pasz objętościowych, - eliminowaniu z grupy świń wyjątkowo agresywnych i ofiar tej agresji.
Postępowanie z lochami	<p>W odniesieniu do ciężarnych loch i loszek wymagane jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odrobaczenie loch i loszek, jeśli jest to konieczne, oraz - oczyszczenie z pasożytów kojców, w których umieszcza się samice z prosiętami, - oczyszczenie i jeśli to konieczne zdezynfekowanie kojców porodowych przed umieszczeniem w nim samicy, - zapewnienie lochom i loszkom materiałów umożliwiających budowę gniazda, - zapewnienie miejsca w kojcu na swobodne proszenie się i ewentualną pomoc człowieka.
Postępowanie z prosiętami	<p>W gospodarstwach utrzymujących prosięta wymagane jest:</p> <p>utrzymywanie prosiąt z lochą do minimum 28 dnia życia, chyba że zagrożone jest życie lochy lub prosiąt,</p> <p>zabezpieczenie prosiąt w kojcu przed przygnieceniem przez lochę,</p> <p>stosowanie ściółki (maty, słoma itp.) dla prosiąt do 2 tygodnia życia.</p>
Wiązanie, pętanie, drutowanie świń	<p>Całkowicie zabrania się: wiązania i pętania świń, drutowania nosów świniom.</p>

IV. DOBRA KULTURA ROLNA ZGODNA Z WYMOGAMI OCHRONY ŚRODOWISKA

DOBRA KULTURA ROLNA zgodna z wymogami ochrony środowiska została określona w rozporządzeniu Rady (WE) nr 73/2009 - *"Państwa członkowskie definiują na poziomie krajowym lub regionalnym wymogi minimalne w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska, na podstawie ram ustanowionych w załączniku IV, uwzględniając szczególne cechy charakterystyczne odnośnych obszarów włączając w to warunki glebowe i klimatyczne, istniejące systemy gospodarowania, wykorzystanie gruntów, zmianowanie upraw, metody uprawy roli oraz struktury gospodarstw"*. Na podstawie ram ustanowionych w powyższym rozporządzeniu wspólnotowym państwa członkowskie ustanawiają swoje normy Dobrej Kultury Rolnej zgodnej z ochroną środowiska (DKR). W Polsce normy DKR zostały wdrożone rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 39, poz. 211).

Zachowanie DKR w gospodarstwie ma spełnić dwa założenia:

- **zachować żyzność gleby,**
- **zadbać o odpowiedni stan środowiska.**

W rozporządzeniu wspólnotowym wymieniono pięć głównych kwestii i odpowiadające im normy dotyczące:

- zapobiegania erozji gleby,
- zachowania substancji organicznej gleby,
- ochrony struktury gleby,
- minimalnego poziomu utrzymania gruntów.
- używania wody do nawodnień

IV.1. Erozja gleby. Ochrona gleby przez zastosowanie odpowiednich środków

Erozja jest to proces zmywania, złobienia lub zwiewania wierzchniej warstwy gleby. W wyniku tego gleby tracą żyzność i zanieczyszczeniu mogą ulec wody powierzchniowe. Szacuje się, że erozją wodną powierzchniową zagrożone jest około 28% powierzchni kraju, zaś wietrzną 11%.

Erozja, obok utrudnienia uprawy i spadku żyzności gleb, powoduje zmywanie oraz przemieszczanie do zbiorników wodnych substancji organicznej, a także składników nawozowych przyspieszających eutrofizację wód³⁷. Nasileniu procesów erozyjnych sprzyja mały udział ozimin i roślin wieloletnich w strukturze zasiewów. Stopień zagrożenia przez erozję zależy od: rodzaju gleby, nachylenia stoku, okrywy roślinnej i intensywności opadów.

³⁷ Eutrofizacja inaczej przeżyźnienie. Gdy do wód dostanie się zbyt dużo składników nawozowych następuje zakwit glonów i sinic – co najpierw wyczerpuje tlen z wody, a potem w wyniku ich rozkładu zatrucie cieków i zbiorników wodnych – masowo giną ryby, skorupiaki i inne organizmy wodne.

ROLNICY POWINNI PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCYCH NORM DKR:**Minimalna pokrywa glebowa**

- Grunt orny jest uprawiany lub jest ugorowany.
- Na gruntach ornym, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną³⁸ przestrzegany jest obowiązek utrzymywania przez zimę (od 1 grudnia³⁹ do 15 lutego) pod okrywą roślinną co najmniej 40% gruntów ornym.

Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca

- Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie powinny być użytkowane pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku lub jako ugór czarny. Można je wykorzystywać pod uprawę roślin wieloletnich, z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach, albo prowadzić uprawę metodą tarasową.

Przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego rośliności

- Na gruntach ugorowanych przeprowadzono co najmniej raz w roku w terminie do 31 lipca koszenie lub inne zabiegi uprawowe, zapobiegające występowaniu i rozprzestrzenianiu chwastów.
- Na łąkach przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca.
- Na pastwiskach realizowany jest wypas zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca.

Ale:

Jeśli gospodarstwo realizuje program rolnośrodowiskowy bądź otrzymuje płatności dla obszarów Natura 2000 lub płatności związane z wdrażaniem ramowej Dyrektywy Wodnej oraz płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt to powinny być stosowane właściwe dla nich terminy i zabiegi koszenia i usuwania okrywy roślinnej.

- Wieloletnie plantacje trwałe (sady, jagodniki, szkółki itp.) uznaje się za utrzymywane zgodnie z normami, jeżeli są utrzymywane w stanie niezachwaszczonym
- Plantacje zagajników o krótkiej rotacji uznaje się za utrzymywane zgodnie z normami, jeżeli są utrzymywane w stanie niezachwaszczonym. Ponadto należy zachować wymagane odstępy od granicy sąsiedniej działki, które wynoszą:
 - 1,5 m - w przypadku gdy na sąsiedniej działce została założona plantacja zagajnika o krótkiej rotacji lub gdy sąsiednia działka jest użytkowana jako grunt leśny;
 - 3 m - w przypadku gdy sąsiednia działka użytkowana jest w inny sposób. Pasy brzeżne utrzymywane w związku z koniecznością zachowania wymaganego odstępu zalicza się do powierzchni uprawnionych do przyznania płatności.

Zapamiętaj!

Za zagajnik o krótkiej rotacji uznaje się uprawę wierzby (z wyjątkiem wierzby do wyplatania), topoli lub brzozy. Ich zbioru dokonuje się w cyklu nie dłuższym niż 6 lat w przypadku wierzby i topoli oraz 8 lat – w przypadku brzozy.

IV.2. Substancja organiczna gleby. Utrzymywanie poziomów substancji organicznej gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków

Poprawna gospodarka substancją organiczną gleby w obecnych warunkach zyskuje na znaczeniu, gdyż systematycznie spada obsada zwierząt, a ponad 40% gospodarstw zrezygnowało całkowicie z produkcji

³⁸ Wykaz tych obszarów jest załącznikiem do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 39, poz. 211).

³⁹ W ramach projektowanych zmian legislacyjnych proponowane jest wydłużenie terminu obowiązywania tej normy z 1 grudnia na 1 listopada.

zwierzęcej. W gospodarstwach takich dla utrzymania zrównoważonego bilansu próchnicy konieczne jest przyorywanie plonów ubocznych a głównie słomy.

Zawartość substancji organicznej w glebie decyduje o:

- zdolności zatrzymywania i gromadzenia składników pokarmowych (pojemność sorpcyjna gleby);
- pojemności wodnej i zdolności jej zatrzymywania;
- strukturze gruzelkowej, ułatwiającej mechaniczną uprawę roli;
- aktywności biologicznej;
- barwie i właściwościach cieplnych gleby.

W uproszczeniu, uprawiane rośliny można podzielić na trzy grupy:

- 1) **wzbogacające glebę** – są to wieloletnie rośliny pastewne - motylkowate i ich mieszanki z trawami oraz trawy w uprawie polowej. Także rośliny strączkowe oraz międzyplony przyorywane jako zielone nawozy mają niewielki dodatni wpływ na bilans próchnicy;
- 2) **zubożające glebę** – zaliczamy do nich rośliny okopowe, warzywa korzeniowe i kukurydza, które pozostawiają mało resztek poźniwnych, a ich wysiew w szerokie rzędy, pielęgnacja międzyrzędzi oraz późne zwarcie łąnu zwiększa rozkład próchnicy i nasila erozję. Szacuje się, że w trakcie uprawy tych roślin ulega mineralizacji około 1,0-1,5 t/ha próchnicy. Aby ten ubytek wyrównać trzeba zastosować około 15-16 t/ha obornika;
- 3) **rośliny o małym ujemnym wpływie na bilans próchnicy lub neutralne** – są to zboża i oleiste. Wcześniej zboża traktowano jako rośliny degradujące substancję organiczną gleby, jednak zmiany w ich agrotechnice (zagęszczenie łąnów dzięki skróceniu słomy) oraz kombajnowy zbiór znacznie zwiększyły ilość przyorywanych resztek poźniwnych, a tym samym ograniczyły ich ujemne oddziaływanie na bilans próchnicy. Należy jednak mieć na uwadze gorszą jakość resztek poźniwnych zbóż z uwagi na niekorzystny stosunek węgla do azotu.

ROLNICY POWINNI PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCYCH NORM DKR:

Zmianowanie upraw

- Ten sam gatunek zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, owies) może być uprawiany na danej działce rolnej nie dłużej niż 3 lata. Możliwe jest jednak uprawianie tego samego gatunku zbóż, w czwartym i piątym roku, pod warunkiem, że rolnik wykona zabieg: przyorania słomy lub międzyplonów lub obornika w ilości co najmniej 10 ton/hektar oraz poinformuje o tym fakcie kierownika biura powiatowego ARiMR. Zawiadomienie o wykonaniu powyższego zabiegu agrotechnicznego należy, na formularzu udostępnionym przez ARiMR, złożyć w terminie do dnia 9 czerwca roku poprzedzającego rok, w którym zamierza wykonać taki zabieg wiosną lub w roku w którym zamierza wykonać taki zabieg jesienią.

W przypadku uprawy gleby w systemach bezorkowych możliwe jest wykonanie innych zabiegów agrotechnicznych tj. częściowe wymieszanie słomy z glebą, wymieszanie międzyplonów z glebą lub uprawa międzyplonów.

Gospodarowanie rzyskiem (ścierniskiem)

- Zabrania się wypalania gruntów rolnych.

Zapamiętaj!

Dopuszcza się spalenie resztek roślinnych punktowo - w przypadku rozpadnięcia się beli słomy lub siana. Słoma i resztki poźniwne są zbierane lub przyorane. Dopuszcza się siew bezpośredni międzyplonu/plonu następczego w mulcz (przez mulcz rozumiemy rozdrobnione i równomiernie rozprowadzone na powierzchni gleby/częściowo wymieszane z glebą resztki roślinne).

IV.3. Struktura gleby. Utrzymanie struktury gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków

Aby nie doprowadzić do niekorzystnych zmian w strukturze gleby ważne jest przestrzeganie zasady:

„Zabiegów uprawowych wykonuje się tak dużo jak to jest konieczne aby stworzyć uprawianej roślinie korzystne warunki wzrostu i rozwoju, a zarazem tak mało jak to jest możliwe”

Oznacza to, że rolnik w każdym przypadku podejmuje decyzje o sposobie uprawy na podstawie:

- rozeznania własnych gleb i przebiegu pogody;
- oceny stanu pola po zbiorze, przedplonu i wymagań rośliny następczej;
- okresu od zbioru przedplonu do wysiewu rośliny następczej;
- wyposażenia gospodarstwa w sprzęt do uprawy roli i siewu.

Szczególnie należy unikać uprawy gleby o nadmiernym uwilgotnieniu, w związku z czym należy dbać o odpowiedni stan urządzeń melioracyjnych. Nie należy też używać zbyt ciężkiego sprzętu, nie stosować orki na jednakową głębokość.

ROLNICY POWINNI PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCEJ NORMY DKR:

Stosowanie odpowiednich maszyn

- Zabrania się wykonywania zabiegów uprawowych ciężkim sprzętem rolniczym w okresie wysycenia profilu glebowego wodą

IV.4. Zapewnienie minimalnego poziomu utrzymania oraz przeciwdziałanie niszczeniu siedlisk naturalnych

Cenioną wartością kulturową każdego kraju oraz różnych jego rejonów jest krajobraz wiejski, charakteryzujący się odpowiednim układem pól i łąk, terenów zalesionych i zadrzewionych wraz z rzekami, strumieniami i jeziorami oraz odmiennością obszarów. Stwarza to korzystne warunki dla rozwoju i migracji na pola uprawne pożytecznych gatunków zwierząt, które są naturalnymi wrogami szkodników (np. ptaki drapieżne niszczące gryzonie, owady z rodzin: biedronkowate, biegaczowate, bzygowate).

Dodatkowo, nieprodukcyjne elementy krajobrazu mają duże znaczenie w przechwytywaniu i neutralizacji różnego rodzaju zanieczyszczeń spływających z użytków rolnych.

Gospodarowanie na obszarach prawnie chronionych

W celu ochrony wysokich walorów przyrody i krajobrazu, zostały wprowadzone w Polsce różne formy ochrony obszarów cennych przyrodniczo, wśród których wydzielono⁴⁰:

- parki narodowe;
- rezerваты przyrody;
- parki krajobrazowe;
- obszary chronionego krajobrazu;
- obszary Natura 2000;
- pomniki przyrody;
- stanowiska dokumentacyjne;
- użytki ekologiczne;
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- ochronę gatunkową roślin, zwierząt i grzybów.

ROLNICY POWINNI PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCYCH NORM DKR:

Zachowanie wskazanych elementów krajobrazu

- Nie wolno niszczyć drzew będących pomnikami przyrody oraz rowów do 2 metrów szerokości.
- Ponadto, od 2011 r. rolnicy będą zobowiązani również do zachowania w obrębie działki rolnej oczek

⁴⁰ Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2004 Nr 92 poz. 880) art. 6.1. 1-9

wodnych o łącznej powierzchni do 100 m².

Tworzenie lub utrzymanie siedlisk

– Zabrania się niszczenia:

- 1) siedlisk roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- 2) siedlisk przyrodniczych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody - położonych na obszarach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust.1 pkt 1-9 tej ustawy.

Zapamiętaj!

Pomniki przyrody oznaczamy na załączniku graficznym do wniosku obszarowego – czerwoną obwódką i napisem PP. Rowy oznaczamy czerwoną linią przerywaną. Ponadto od 2011 r. rolnik na załączniku graficznym będzie również zaznaczał oczka wodne.

IV.5. Gospodarka zasobami wodnymi

Problem zasobów wodnych staje się coraz bardziej wrażliwy i obserwujemy stopowienie na obszarze kraju. W związku z tym do obowiązujących norm wprowadzono obowiązki dotyczące korzystania przez rolników z wód przeznaczonych do nawadniania.

ROLNICY POWINNI PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCEJ NORMY DKR:

- Przy nawadnianiu gruntów rolnych wodą podziemną za pomocą deszczowni lub przy poborze wody powierzchniowej lub podziemnej w celu nawadniania w ilości większej niż 5 m³ na dobę, konieczne jest posiadanie pozwolenia wodnoprawnego.

Ponadto, od 2012 r., zostanie wprowadzona nowa norma dotycząca utrzymania stref buforowych wzdłuż cieków wodnych. Jednakże, w związku z trwającymi pracami legislacyjnymi w tym zakresie, na obecnym etapie nie możliwe jest podanie szerokości tych stref.

IV.6. Ochrona trwałych użytków zielonych (TUZ)

Powierzchnia Trwałych Użytków Zielonych w Polsce nie może zmniejszyć się więcej niż 10% w stosunku do roku referencyjnego. Co roku, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi ogłasza o ile zmienił się udział trwałych użytków zielonych w stosunku do roku 2004. Do tej pory nie odnotowano zmniejszenia powierzchni TUZ, a w roku 2009 udział TUZ wzrósł o 18,6%.

JEŻELI JEDNAK STOSUNEK TRWAŁYCH UŻYTKÓW TUZ DO WIELKOŚCI POWIERZCHNI CAŁKOWITEGO OBSZARU ROLNEGO ZMALEJE ROLNIK BĘDZIE ZOBOWIĄZANY DO PRZESTRZEGANIA NASTĘPUJĄCYCH OBOWIĄZKÓW:

- Gdy w danym roku stosunek wielkości powierzchni trwałych użytków zielonych do wielkości powierzchni całkowitego obszaru rolnego zmaleje więcej niż o 5% to zmiana sposobu użytkowania trwałych użytków zielonych w danym roku, wymaga zgody kierownika biura powiatowego Agencji⁴¹.
- Gdy w danym roku stosunek trwałych użytków spadnie poniżej 8% kierownik biura powiatowego odmawia udzielenia zgody na przekształcenie. Rolnicy posiadający grunty przekształcone z trwałych użytków zielonych mają obowiązek przywrócenia ponownie wskazanej ilości do dnia 15 maja roku następnego.

⁴¹ O zgodę taka należy wystąpić na 30 dni przed zmianą

V. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1

**WSPÓŁCZYNNIKI PRZELICZENIOWE SZTUK ZWIERZĄT GOSPODARSKICH NA DUŻE
JEDNOSTKI PRZELICZENIOWE INWENTARZA DJP**

(wg Dz. U. z 2005 r., Nr 92, poz. 769)

Rodzaj zwierząt	Współczynnik przeliczania na DJP
Ogiery, klacze, wałachy	1,2
Małe konie: hucuły, koniki polskie, kuce	0,6
Żrebaki powyżej 2 lat	1
Żrebaki powyżej 1 roku	0,8
Żrebaki od 1/2 do 1 roku	0,5
Żrebięta do 1/2 roku	0,3
Buhaje	1,4
Krowy	1
Jałówki cielne	1
Jałówki powyżej 1 roku	0,8
Jałówki od 1/2 do 1 roku	0,3
Cielęta do 1/2 roku	0,15
Knury	0,4
Maciory	0,35
Warchlaki 2-4-miesięczne	0,07
Prosięta do 2 miesięcy	0,02
Tuczniki	0,14
Kozy	0,15
Jelenie	0,29
Daniele	0,12
Perlice	0,003
Tryki powyżej 1 i 1/2 roku	0,12
Owce powyżej 1 i 1/2 roku	0,1
Jagnięta do 3 i 1/2 miesiąca	0,05
Jarlaki tryczki	0,08
Jarlaki maciory	0,1
Lisy, jenoty	0,025
Norki, tchórze	0,0025
Nutrie	0,007
Szynszyle	0,001
Kury, kaczki	0,004
Gęsi	0,008
Indyki	0,024
Strusie	0,2
Gołębie	0,002
Psy	0,05
Króliki	0,007
Przepiórki	0,0003
Inne zwierzęta o łącznej masie 500 kg, z wyłączeniem ryb	1

Załącznik 2

SPOSÓB OBLICZANIA ROCZNEJ ZAWARTOŚCI AZOTU W NAWOZACH NATURALNYCH WYPRODUKOWANYCH W GOSPODARSTWIE ROLNYM

(Dz. U. z 2005 r. Nr 93, poz. 780)

Rodzaj zwierząt	SYSTEM UTRZYMANIA											Zawartość azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych przez poszczególne rodzaje zwierząt (w kg)
	Głęboka ściółka			Płytka ściółka					Bezściółkowo			
	Liczba zwierząt według stanu średniorocznego	Obornik		Liczba zwierząt według stanu średniorocznego	Obornik		Gnojówka		Liczba zwierząt według stanu średniorocznego	Gnojowica		
		Produkcja obornika przez poszczególne rodzaje zwierząt (w tonach/rok)	Zawartość azotu (w kg/tonę obornika)		Produkcja obornika przez poszczególne rodzaje zwierząt (w tonach/rok)	Zawartość azotu (w kg/tonę obornika)	Produkcja gnojówki przez poszczególne rodzaje zwierząt (w m ³ /rok)	Zawartość azotu (w kg/m ³ gnojówki)		Produkcja gnojowicy przez poszczególne rodzaje zwierząt (w m ³ /rok)	Zawartość azotu (w kg/m ³ gnojowicy)	
Bydło												
buhaje	19	5,9		10,5	2,6	5,8	3,3		22,0	3,5		
krowy	18	6,1		10	2,8	6,2	3,8		25,0	4,0		
jałówki cielne	16	6		8,5	2,6	5,4	3,1		23,0	3,1		
jałówki powyżej 1 roku życia	14	4,6		7,5	1,6	2,8	2,6		21,0	2,9		
jałówki od 1/2 do 1 roku życia	12	2,1		6	0,8	1,8	1,7		18,0	2,6		
cielęta do 1/2 roku życia	4	0,6		2	0,4	0,9	1		15,0	2,4		
Trzoda chlewna												
knury	6,5	3,5		3,2	2,1	2,9	3,3		4,6	4,0		
maciory	7	3,7		3,7	2,2	3,6	3,4		4,6	4,2		
warchlaki od 2 do 4 miesięcy życia	2,5	2		0,1	0,5	1,1	0,8		1,7	1,6		
prosięta do 2 miesięcy życia	1,2	0,05		0,2	0,01	0,9	0,02		0,5	1,4		
tuczniaki	4,5	2,4		2,5	2,4	2,2	3,6		3,5	3,6		
Konie												
ogierzy	10,5	6,0		7,0	2,7	2,0	1,9					
klacze, wałachy	10,5	6,2		7,5	2,9	2,4	2,1					
żrebacki powyżej 2 lat życia	8,5	5,2		6,5	2,5	1,7	1,8					
żrebacki powyżej 1 roku życia	8,0	4,2		5,0	1,8	1,4	1,3					
żrebacki od 1/2 do 1 roku życia	3,5	2,7		2,0	1,3	1,2	0,9					
żrebięta do 1/2 roku życia	1,8	0,15		1,0	0,8	0,7	0,5					
Owce												
tryki powyżej 1 i 1/2 roku życia	1,7	6,7		0,9	3,1	0,28	3,0					

owce powyżej 1 i 1/2 roku życia		2,0	6,9		0,8	3,2	0,3	3,1		
jagnięta powyżej 3 i 1/2 miesiąca życia		0,6	4,3		0,4	1,9	0,09	2,0		
jarłaki tryczki		0,8	4,5		0,6	2,1	0,12	2,2		
jarłaki maciory		0,9	4,8		0,8	2,2	0,28	2,3		
Drób (pomiot kurzy)										
kury					0,045	14,5				
kaczki					0,084	5,1				
brojlery					0,026	26,7				
gęsi					0,036	24,5				
indyki					0,037	25,4				
gołębie					0,03	23,0				
Inne										
lisy i jenoty					0,15	1,5				
norki i tchórze					0,6	1,8				
króliki					0,5	5,4				
szynszyle									0,011	0,53
daniele					2,1	10,1				
kozy					1,8	9,4				
strusie afrykańskie					1,5	16				
strusie Emu i Nandu					1,0	16				
inne zwierzęta o łącznej masie 500 kg z wyłączeniem ryb					10,0	6,0				
Zawartość azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych w gospodarstwie rolnym (w kg)										
Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym (w ha)										
Zawartość azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych w gospodarstwie rolnym (w kg/ha użytków rolnych)										

Objaśnienia do tabeli:

- wypełnia się tylko białe pola;
- podane w tabeli ilości produkowanego obornika, gnojówki i gnojowicy przez poszczególne rodzaje zwierząt oraz zawartości azotu w oborniku, gnojówce i gnojowicy są uśrednione;
- zawartość azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych przez poszczególne rodzaje zwierząt oblicza się przy zastosowaniu następującego wzoru:
liczba zwierząt według stanu średniorocznego x produkcja obornika lub gnojówki lub gnojowicy x zawartość azotu;
- zawartość azotu w nawozach naturalnych wyprodukowanych w gospodarstwie rolnym oblicza się przez dodanie wartości uzyskanych dla poszczególnych rodzajów zwierząt, a następnie przez podzielenie uzyskanej w ten sposób wartości przez powierzchnię użytków rolnych w gospodarstwie rolnym, wyrażoną w ha.

Przykład

UMOWA NA ZBYT NAWOZU NATURALNEGO

.....
 Miejscowość, data DD-MM-RR.

Umowa zbytu

W dniu między zbywającym ,
imię i nazwisko
 zamieszkałym w ,
adres zamieszkania
 legitymującym się dowodem osobistym ,
 a nabywającym ,
imię i nazwisko
 zamieszkałym ,
adres zamieszkania
 legitymującym się dowodem osobistym ,
 została zawarta następująca umowa.

- 1) Zbywający zobowiązuje się dostarczać nabywającemu w okresie od do..... nawóz naturalny (obornik, gnojówka, gnojowica) w ilości dt (m³).
- 2) Nabywający zobowiązuje się przyjmować nawóz naturalny po wcześniejszym ustaleniu ze sprzedającym terminu dostawy.
- 3) Za dostarczany nawóz naturalny nabywający rozliczy się w formie.....
- 4) Umowę spisano w dwóch egzemplarzach po jednym dla każdej strony.

Podpisy:

.....

Umowa powinna być zawarta w formie pisemnej i przechowywana przez okres co najmniej 8 lat od dnia jej zawarcia.

Załącznik 4

Wzór

BILANS AZOTU W GOSPODARSTWIE, WYKONANY METODĄ "NA POWIERZCHNI POLA"

(Dz. U z 2003r. Nr 4, poz. 44)

Rejestrowany dopływ azotu na pola				Rejestrowany odpływ azotu z pól			
Oznaczenie i opis elementu bilansu		ha	kg N	Oznaczenie i opis elementu bilansu		ha	kg N
A	Nawozy mineralne			F	Całkowita prod. roślinna z gruntów ornych		
B	Nawozy naturalne			G	Użytki zielone		
C	Przyorane produkty uboczne						
D	Resztki roślin motylkowych						
E	Azot w opadzie atmosferycznym						
	Całkowity dopływ azotu (A+B+C+D+E)			X	Całkowity odpływ azotu (F+G)		
Saldo bilansu: $S = Y - X$ [kg N/ha]							

PLAN NAWOŻENIA W GOSPODARSTWIE
/przykład/

Pole lub użytek				Zasobność gleby				Nawozy naturalne		Nawozy mineralne kg/ha			
Nr	Działka/Uprawa	Plon t lub q z ha	Obszar ha	N _{min} kg/ha	pH	P ₂ O ₅	K ₂ O	dt/ha	N/kg	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	CaO
						Klasa zawartości ¹⁾				kg/ha			
1													
2													
3													
4													
5													
6													
do n													
Razem w gospodarstwie						-							

¹⁾ Klasa zawartości ustalona wg kryteriów przyjętych przez Stację Chemiczno-Rolniczą na podstawie wyników analiz gleby (mg P₂O₅/kg gleby oraz mg K₂O/kg gleby).

Załącznik 6

**PRZYKŁAD EWIDENCJI ZABIEGÓW ŚRODKAMI OCHRONY ROŚLIN W UPRAWIE ,
PRODUKCIE ROŚLINNYM LUB NA PRZEDMIOCIE**

Lp.	Przyczyna zastosowania środka ochrony roślin	Nazwa zastosowanego środka	Dawka środka	Powierzchnia uprawy lub obiektów magazynowych, przedmiotów	Powierzchnia na której wykonano zabieg	Termin zabiegu i godzina	Warunki atmosferyczne podczas zabiegu	Nazwisko wykonującego zabieg	Uwagi

kursywą zaznaczono informacje, które nie są wymagane przez ustawę o ochronie roślin, ale są pomocne dla rolnika

Załącznik 7**PRZYKŁADOWY WZÓR EWIDENCJI STOSOWANIA ŚRODKÓW BIOBÓJCZYCH**

Data zastosowania preparatu biobójczego	Miejsce zastosowania środka biobójczego	Rodzaj środka (nazwa)	Zastosowana dawka	Nazwisko osoby stosującej (dotyczy osób/firm zatrudnionych)

Załącznik 8**PRZYKŁADOWY WZÓR EWIDENCJI DOTYCZĄCEJ PRZYJMOWANIA (ZAKUPU) PASZ DO GOSPODARSTWA**

Data zakupu paszy	Dostawca	Nazwa paszy/rodzaj	Zakupiona ilość	Przeznaczenie (rodzaj zwierząt)

Załącznik 9**PRZYKŁADOWY WZÓR EWIDENCJI DOTYCZĄCEJ WYDAWANIA (SPRZEDAŻY) PASZ Z GOSPODARSTWA**

Data wydania paszy	Odbiorca	Nazwa paszy/materiału paszowego	Wydana ilość	Uwagi

Załącznik 10**PRZYKŁADOWY WZÓR DOKUMENTACJI DOTYCZĄCEJ STOSOWANIA NASION GENETYCZNIE ZMODYFIKOWANYCH**

Data zakupu	Gatunek rośliny	Dostawca	Ilość	Uwagi np.

Załącznik 11**EWIDENCJA ZAKUPU PRODUKTÓW ROŚLINNYCH I ZWIERZĘCYCH PRZEZNACZONYCH DO PRODUKCJI ŻYWNOŚCI***

Lp.	Nazwa i adres sprzedawcy	Nazwa produktu	Producent	Ilość	Data zakupu	Uwagi (np. zawiera GMO)

* jeśli brak innych dowodów (np. faktur, rachunków, dowodów dostaw)

Załącznik 12**EWIDENCJA SPRZEDAŻY PRODUKTÓW Z GOSPODARSTWA***

Lp.	Nazwa i adres odbiorcy	Nazwa produktu	Ilość	Data sprzedaży

* jeśli brak innych dowodów (np. faktur, rachunków, dowodów dostaw)

Wzór ewidencji leczenia zwierząt

**KSIĄŻKA LECZENIA ZWIERZĄT GOSPODARSKICH ORAZ ZWIERZĄT, Z KTÓRYCH POZYSKANE TKANKI LUB PRODUKTY
SĄ PRZEZNACZONE DO SPOŻYCIA PRZEZ LUDZI/EWIDENCJA LECZENIA ZWIERZĄT**

..... zgłoszenie - data.....godz..... Nr dokumentu
 (nazwa i adres zakładu (imię i nazwisko lub nazwa
 leczniczego dla zwierząt) oraz adres posiadacza zwierzęcia)
 wykonanie czynności lek wet – data.....godz...../.....

L.p.	Opis leczonych zwierząt (gatunek, płeć, identyfikacja, oznakowanie, wiek, masa ciała)	Liczba leczonych zwierząt	Rozpoznanie lub wstępne rozpoznanie	Zastosowane u poszczególnych zwierząt produkty lecznicze lub nabyte przez posiadacza zwierząt produkty lecznicze weterynaryjne				Zabiegi lecznicze lub profilaktyczne, zalecenia lekarskie oraz uwagi
				Nazwa produktu leczniczego	Nr serii	Ilość i dawkowanie zastosowanego produktu leczniczego lub nabytego przez posiadacza zwierzęcia produktu leczniczego weterynaryjnego	Okres karencji	

Potwierdzenie nabycia przez właściciela zwierząt produktów leczniczych weterynaryjnych

Oświadczam, że nabyte produkty lecznicze zostaną
zastosowane zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii

.....
(pieczęć i podpis lekarza weterynarii)

.....
(podpis posiadacza zwierząt lub osoby za nie odpowiedzialnej)

Wynik badań uzupełniających rozpoznanie chorób zwierząt.....

*dokument należy przechowywać przez okres 5 lat

Z G Ł O S Z E N I E

do Powiatowego Lekarza Weterynarii

podmiotu działającego na rynku pasz zgodnie z wymogami rozporządzenia
Nr 183/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 stycznia 2005r.
ustanawiającego Wymagania dotyczące higieny pasz

1. Dane identyfikacyjne podmiotu działającego na rynku pasz:

- a) imię, nazwisko i adres.....
.....
- b) nazwa i adres przedsiębiorstwa paszowego.....
.....
- c) numer NIP lub REGON*).....
.....

2. Zakres wykonywanej działalności **)

- wytwarzanie produktów rolnych, w tym ich uprawa, zbiór, przechowywanie, przetwarzanie, transport lub ich wprowadzenie na rynek
- wytwarzanie, przechowywanie pasz, w tym mieszanek paszowych lub ich wprowadzenie na rynek
- transport lub przechowywanie, lub przeładunek produktów rolnych, lub pasz, w tym mieszanek paszowych
-

.....
Miejscowość i data.....
Podpis zgłaszającego

*) Niepotrzebne skreślić

**) Wstawić znak „x” w przypadku prowadzenia działalności